

BOSANSKI JEZIK

ZA VI RAZRED

devetogodišnje osnovne škole

Autorski tim:

Aida Zuković - Anisa Bećirović

BOSANSKI JEZIK

ZA VI RAZRED

devetogodišnje osnovne škole

Autorski tim:

Aida Zuković • Anisa Bećirović

BOSANSKI JEZIK ZA ŠESTI RAZRED U OSNOVНОM DEVETOGODIŠNjem OBRAZOVANJU

Izdavač:

Ministarstvo za obrazovanje i nauku Republike Sjeverne Makedonije
ul. „Sv. Ćirilo i Metodije“ br. 54 1000 Skoplje

Autori:

Aida Zuković i Anisa Bećirović

Recenzenti:

Ljudmil Spasov,
Dijana Ljubisavljević Stefanovska
Jasminka Trajković

Lektor:

Aida Kršo

Stručna redakcija:

Behija Husković

Urednik:

Izeta Babačić

Ilustracije:

Kristina Jordanova

Računarska obrada:

Kristina Jordanova

Grafičko i tehničko uređenje:

Eli Vasilevska Ilievska – ARS STUDIO

Mjesto i godina izdanja:

Skoplje, 2025 godina

Odlukom za odobrenje i upotrebu udžbenika iz predmeta Bosanski jezik za šesti razred u osnovnom devetogodišnjem obrazovanju br. 26-1009/1 od 22.07.2024 godine donešenom od Nacionalne komisije za udžbenike.

CIP

ZA VAS

Nasmijana srca susretoše se dva...
Osmijeh na njihovim licima sjaji,
Jedna drugoj ruku pružaju raji.
Kroz priču pletu se sreća i nada,
Djeca vesela su u trenutku sada.
Pjesničkim perom stvara se čarolija
Uz glasne riječi, počinje razgovorna simfonija,
Neka stihovi plešu, kao note na papiru,
Neka se ljepota riječi raširi u svemiru.
Da ljepota razgovora nikada ne izblijedi,
kroz riječi i stihove ove knjige, razgovor da slijedi.

Aida Zuković

SADRŽAJ

SADRŽAJ

JEZIK I KOMUNIKACIJA 9

Volimo svoj maternji jezik!	11	Akuzativ	32
Komunikacija – elementi i vrste	13	Vokativ	33
Elementi komunikacije	14	Instrumental	33
Vrste komunikacije	14	Lokativ	34
Nauka o jeziku	16	Promjena imenica	37
Fonetika – glas	17	Vrste pridjeva i deklinacija	39
Podjela glasova	17	Pridjevski vid	42
Slogotvorno r	18	Komparacija (stopenovanje) pridjeva	45
Jednačenje suglasnika po zvučnosti	19	Zamjenice	46
Jednačenje suglasnika po mjestu tvorbe	21	Lične zamjenice	46
Akcenat riječi	22	Pokazne zamjenice	48
Podjela akcenta	22	Glagoli - leksičke osobine glagola	51
Postakcenatska dužina	24	Glagolska vremena i glagolski način	53
Mjesto akcenta u riječi	24	Glagolski oblici	53
Fonološke distinkтивne razlike	24	Glagollska vremena	56
Neakcentovane riječi	25	Rečenica	58
Morfologija – vrste riječi	27	Glavni rečenični članovi	59
Vrste imenica	28	Subjekat	59
Padeži	30	Predikat	60
Nominativ	30	Prosta rečenica	63
Genitiv	31	Jednoznačnost i više značnost riječi	65
Dativ	32	Homoni, sinonimi i antonimi	67
		Upotreba velikog slova	69
		Interpunkcija - tačka, zarez, dvotačka, tri tačke, upitnik, uzvičnik, navodnici u pisanoj komunikaciji	70
		Rastavljanje riječi na kraju reda i premeštanje dijela riječi u drugi red	74
		Čitanje sa razumijevanjem	76
		Slušanje sa razumijevanjem	79

KNJIŽEVNOST, STVARANJE I IZRAŽAVANJE 82

Književnost i podjela književnosti	86
Delal i Ikar, mit	88
Trinajstić, narodna bajka	90
Carev slavuj, Hans Kristijan Andersen	93
Poslednje laste, Šukrija Pandžo	97
Nema pjesma, Enver Đerđeku	99
O klasje moje, Alekса Šantić	100
Dani, Kočo Racin	102
Selo, Jovan Dučić	103
Priča o djetinjstvu, Siniša Glavašević	105
Sijelo mudraca, Nedžad Ibrimović	107
Rođendanska zabava, Raquel Jaramillo	
Palacio	110
Cvjetko, Šimo Ešić	113
Izražajno čitanje	116
Prepričavanje	118
Pričanje	119
Pričanje izmišljenog događaja	121
Sandžak, Rasim Ćelahmetović	122
Srebreni konjanik, Kasim Deraković	124
Kočijaš, Nedžib Vučelj	126
Dažd, Mehmedalija Mak Dizdar	128
Plavi čuperak, Miroslav Mika Antić	130
Planinče, Šukrija Pandžo	132

Gromovo đule, Skender Kulenović	137
Prodavač osmijeha, Husein Dervišević	140
Kroz pustinju i prašumu, Henryk Sienkiewicz	143
Kako da pišem dnevnik	147
Pripovijedanje i prepričavanje	149
Prepričavanje filma	154

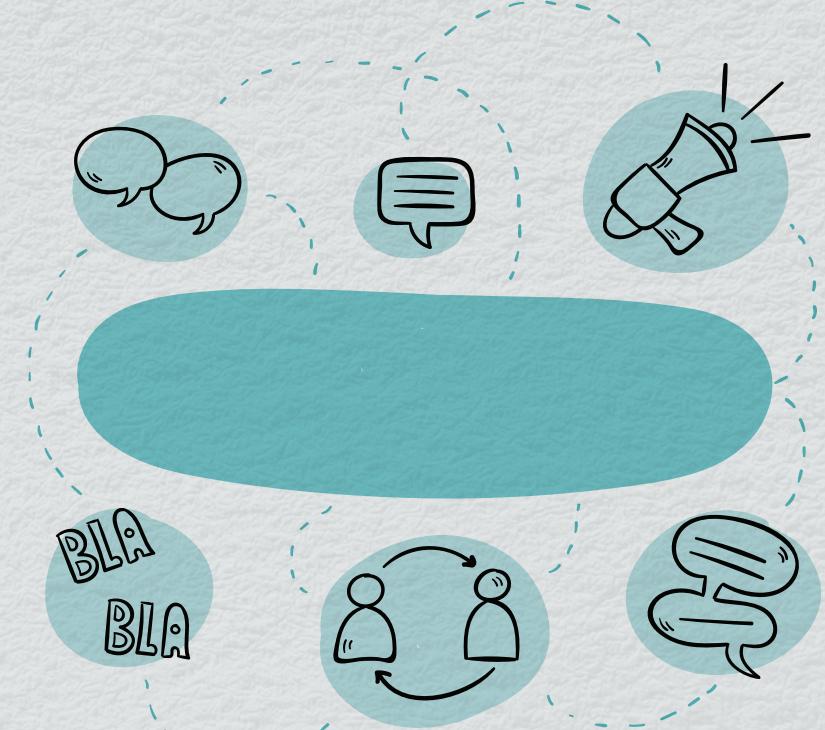

MEDIJSKA PISMENOST 155	
Vijest ili mišljenje	160
Vijest ili ne!	162
Zanimanje novinar	164
Novinarstvo	165
Karakteristike novinarskog članka	165
Misljam i govorim, i nikog ne vrijeđam!	167
Moje ili naše na društvenim mrežama	169
Govor mržnje	172
Ne, za laži i klevetanje na sajber prostoru!	175
Kreativno selfi	177
Stereotipi u medijima	179

1. JEZIK I KOMUNIKACIJA

ŠTA TREBAMO POSTIĆI?

VOLIMO SVOJ MATERNJI JEZIK!

- Bogatstvo jednog jezika ogleda se u broju njegovih riječi. Naš jezik je u pogledu leksike veoma bogat.
- Skup svih riječi jednog jezika naziva se leksika

Obilježavanje **Međunarodnog dana maternjeg jezika**, koji se slavi 21. februara, UNESCO je proglašio 1999. Generalna skupština Ujedinjenih nacija priznala je rezolucijom ovaj praznik i odredila 2008. godinu za međunarodnu godinu jezika. Praznik je nastao na inicijativu Bangladeša. U toj državi 21. februara 1952. održani su protesti u organizaciji Pokreta za bengalski jezik.

Međunarodni dan maternjeg jezika redovno proslavljaju zemlje članice UNESCO-a kako bi promovirale jezičku i kulturnu raznolikost, te višejezičnost.

► **Jezik** je sredstvo kojim se svakodnevno sporazumijevamo: u školi, u kući, na internetu, na televiziji. Jezikom izražavamo svoje misli i želje i saznajemo i želje drugih.

- Kako jezik funkcioniše?
- Kakvim je pravilima uređen i od čega se sastoji?
- Sa drugom iz razreda pričaj i pokušaj da razmijeniš nekoliko informacija diskutujte o njima!

► **Jezik** je organizovan sistem gramatičkih i pravopisnih pravila. Najmanja jedinica jezika su glasovi i oni se obilježavaju slovima. Glasovi se kombinuju u riječi, više riječi u rečenicu.

Riječ **jezik** sastoji se od pet glasova: j-e-z-i-k.

Riječi su najvažniji elementi jezika. Sve riječi u jednom jeziku čini jezički fond, a rječnik je knjiga u kojoj su popisane i opisane riječi jednog jezika. Više riječi čini rečenicu.

JEZIK JE SISTEM KOJI SE SASTOJI OD GLASOVA, RIJEČI I REČENICA I SLUŽI ZA SPORAZUMIJEVANJE I KOMUNIKACIJU.

GLAS

RIJEĆ

REČENICA

Glasovi, riječi i rečenice se uređuju prema gramatičkim i pravopisnim pravilima bosanskog jezika kako bismo uspješno komunicirali. O tome ćemo učiti u ovom udžbeniku.

Kad govorimo ili pišemo, služimo se različitim vrstama jezičnih jedinica.

Koje su to jedinice? Kako su međusobno povezane?

Da li životinje razmijenjuju informacije?

Da li ima slučajeva kada neke životinje razmijenjuju informacije sa čovjekom?

Kako nazivamo taj proces?

Dakle kada razmjenjujemo informacije, u suštini, dijelimo i primamo poruke putem različitih kanala. Taj proces nazivamo komunikacijom.

Životinje razmijenjuju informacije međusobno, koristeći različite oblike komunikacije poput zvukova, mirisa i pokreta. Neki primjeri životinja komuniciraju s ljudima, kao što su kućni ljubimci poput pasa i mačaka.

CIRKUSKE ŽIVOTINJE

Pocupkuju po taktu medvjedi,
skače lav kroz plameni obruč,
majmun u žutoj tunici vozi bicikl,
puca bič i trešti muzika,
puca bič i njiše oči životinja,
slon nosi bocu na glavi,
igraju psi i oprezno korake mjere.

Stidim se veoma, ja - čovjek.

Rđavo se zabavlja tog dana:
prolамao se snažan aplauz,
mada je ruka za bič duža,
bacala oštru sjenku na pijesku.

Vislava Šimborska

- Da li ste i vi nekada bili u cirkusu?
- Šta vas je posebno oduševilo?
- Jeste li ikada pomislili kako se osjećaju cirkuske životinje? Je li njima lijepo u cirkusu?
- Možete li da zamislite razgovor s njima o osjećanjima dok moraju izvoditi cirkuske tačke?

Sva živa bića imaju različite načine komunikacije, ali ljudi se izdvajaju jer koriste jezik kao sredstvo komunikacije u usmenoj ili pisanoj formi.

Možemo razmjenjivati informacije s ljudima koji su trenutno daleko od nas. To postižemo korišćenjem sredstava kao što su telefoni, internet, video pozivi i društvene mreže.

Jezik je složen sistem sastavljen od zvukova, riječi i pravila za njihovo kombinovanje.

Jezik je najsavršenije sredstvo za komuniciranje među ljudima.

KOMUNIKACIJA – ELEMENTI I VRSTE

- Komunikacija je posredna interakcija među jedinkama koja se ostvaruje znakovima.

U zavisnosti od toga da li se koriste simboli ili signali, da li se koristi govor ili drugi znaci, da li samo jedan govori ili se vodi diskusija razlikujemo nekoliko vrsta komunikacije.

Simbolička i signalna komunikacija (Komunikacija znakovima koji **SU** usmjereni nama naziva se simboličkom.

NAJSLOŽENIJI SISTEM SIMBOLA JE LJUDSKI JEZIK.

Kada opažamo znakove koji **NISU** usmjereni na nas, npr. žuto lišće - jesen; to je signalna komunikacija.

Verbalna i neverbalna komunikacija: (slijeganje ramenima – znači da nešto ne znamo, pauze itd.)

Jednosmjerna i međusobna komunikacija

- Jednosmjerna komunikacija je kada se komunikacija odvija u jednom pravcu bez mogućnosti uzvraćanja (razgovaranja, polemizacije). Naprimjer, kada gledamo televiziju, slušamo radio ne ostvaruje se stvarni kontakt s drugima, naređujemo, dijelimo savjete, dajemo upute, dirigiramo i dajemo upute sagovorniku itd.
- Međusobna komunikacija je dvosmjerna, odnosno višesmjerna; kada možemo međusobno razgovarati sa više ljudi. Sagovornici odašilju i primaju poruke te dobivaju pozitivne ili negativne povratne informacije. Strane u komunikaciji poštuju se i dopušta se različito mišljenje.

Proces u kome se razmjenjuju poruke i informacije naziva se komunikacija. Komunikacija se odvija pomoću riječi, gestova i mimika. „Ljudi ne mogu da pri govoru ne podižu i ne spuštaju glas, da ne govore glasnije ili tiše. U kontaktu sa drugima oni ne mogu da ne zauzimaju određeni položaj prema njima i da im ne budu bliže ili dalje. Komunicirajući, oni ne mogu da nemaju određeni izraz lica, da duže ili kraće ne zadržavaju pogled na sagovorniku, da ne čine razne pokrete rukama ili glavom.” Kada se koriste riječi u komunikaciji, to je **verbalna komunikacija**, a kada se odvija pomoću gestova i mimika, to je **neverbalna komunikacija**.

ELEMENTI KOMUNIKACIJE

 <p>PORUKA je informacija koja se prenosi.</p>	 <p>POŠILJALAC PORUKE osoba koja šalje poruku.</p>	 <p>PRIMALAC PORUKE osoba koja prima poruku.</p>
 <p>ZNAK je svaki predmet koji služi za obilježavanje nečega ili pojava koja upućuje na nešto.</p>	 <p>SIMBOLI su znaci koji se šalju SA NAMJEROM.</p>	 <p>SIGNALI su znaci koji se šalju BEZ namjere da nas o bilo čemu obavijeste.</p>

VRSTE KOMUNIKACIJE

S obzirom na upotrebu znakova:

Signalna komunikacija: Koristi znakove sa određenom namjerom, kao što su semafori (crveno svjetlo kao znak da treba stati).

Simbolična komunikacija: Koristi znakove bez određene namjere, kao što je golub simbol mira.

S obzirom na učešće govora u komunikaciji:

Verbalna komunikacija je prenošenje informacija govorom.

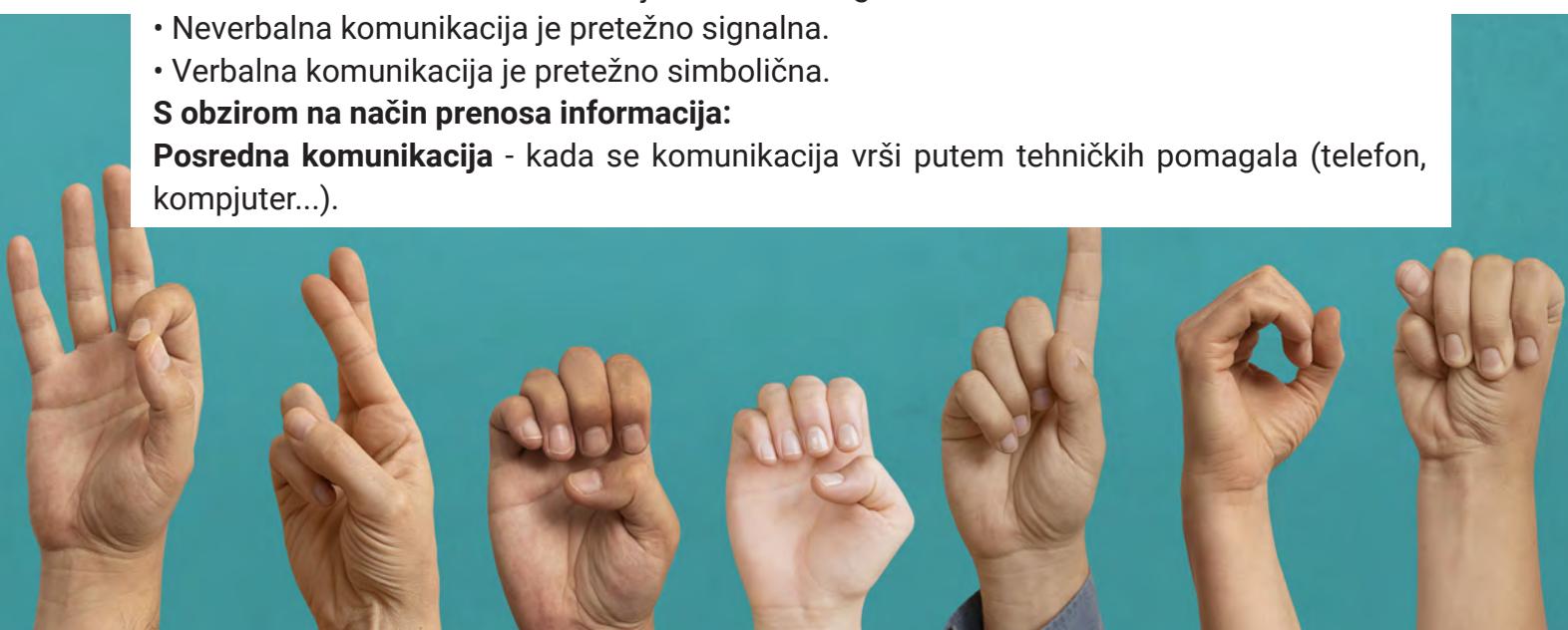
Neverbalna komunikacija je korištenje pokreta tijela i lica (gest i mimika) da bi se prenijela informacija. Isti znak može biti i signal i simbol, u zavisnosti od toga da li se koristi spontano ili svjesno (npr. smijeh).

I verbalna i neverbalna komunikacija može biti i signalna i simbolička.

- Neverbalna komunikacija je pretežno signalna.
- Verbalna komunikacija je pretežno simbolična.

S obzirom na način prenosa informacija:

Posredna komunikacija - kada se komunikacija vrši putem tehničkih pomagala (telefon, kompjuter...).

Neposredna komunikacija je kada razgovaramo sami sa sobom, u sebi pravimo planove.

S obzirom na upotrebu sredstava komunikacije:

Jednosmjerna komunikacija - kada se komunikacija odvija u jednom pravcu bez mogućnosti uzvraćanja (razgovaranja, polemizacije).

Uzajamna komunikacija - je dvosmjerna, odnosno višesmjerna, kada možemo međusobno razgovaramo sa više ljudi.)

Primjer za uspješnu komunikaciju TI i JA poruka

Umjesto da kažete:

TI nikad ne pospremaš za sobom. TI si tako neuredan i lijien!

Možete reći:

Osjećam se ljuto kada ti ne pospremiš svoje stvari za sobom zato što onda osjećam da ne poštuješ naš dogovor. Želim da uvijek pospremaš svoje stvari.

Obrazac za oblikovanje JA poruka može se primijeniti na sve komunikacijske situacije na koje nađete.

1. Osjećam se ...?

(treba prepoznati kako se osjećamo),

2. Kada ti...?

(dati konkretan opis ponašanja, bez etiketa),

3.Zato što...?

(zbog čega nam to ponašanje izaziva taj osjećaj),

4. Zato želim (hoću, ne želim) ...?

(ne TI TREBAŠ, već JA želim, trebam, hoću, neću...).

Pokušajte ovako oblikovati poruke u komunikaciji s drugima i garantiramo uspješniju i bolju komunikaciju.

PROVJERI SVOJEZNANJE

1. Koristeći tehniku GROZD predstavi osnovne elemente komunikacije.
2. Riječi: truba, zvono, semafor, tragovi u pijesku, žuto lišće, automobil ukrašen cvijećem, bidermajer, pištaljka, rotaciono svjetlo, razvrstaj u tabeli po značenju.
3. Pretražite na internetu koje sve vrste komunikacije postoje i putem slika, snimaka i inserata spremite prezentaciju za sljedeći čas.

NAUKA O JEZIKU

Fonologija: Nauka o glasovima u jeziku, proučava proizvodnju, prijenos i percepciju glasova.

Morfologija: Nauka o oblicima riječi, proučava strukturu i tvorbu riječi.

Sintaksa: Nauka o rečenicama, proučava strukturu rečenica i način na koji su riječi organizirane unutar njih.

Leksikologija: Nauka o rječniku, proučava riječi i njihovo značenje, kao i organizaciju riječi u leksikonski sustav jezika.

Ovi pojmovi čine osnovne grane lingvistike koje se bave različitim aspektima jezika, od zvukova i riječi do rečenica i rječnika.

Fonetika je dio nauke o jeziku koji proučava glasove i njihove promjene. U našem jeziku svakom glasu odgovara određeno slovo, pa zato kažemo da je naš pravopis fonetski.

FONETIKA

GLAS

- ▶ **Glas** je najmanja jezička jedinica koja nema svog značenja, ali omogućava razlikovanje značenja riječi. Kombinovanjem vrlo malog broja glasova dobija se neograničeni broj riječi.

Glasovi se stvaraju u govornom aparatu čovjeka kada vazduh koji struji iz pluća prolazi kroz dušnik, grlo, usnu ili nosnu šupljinu. Prolazeći kroz dušnik, vazduh nailazi na glasne žice. Kada su zategnute, prilikom prolaska vazdušne struje one trepere i proizvode zvuk. Tako nastaju zvučni glasovi. Kada su glasne žice opuštene, vazdušna struja prolazi ne izazivajući njihovo treperenje. Tako nastaju bezvučni glasovi.

Glas koji unosi razliku u značenju između riječi naziva se fonema.

put - sa zvukom /p/
but - sa zvukom /b/

tuga - sa zvukom /t/
duga - sa zvukom /d/

vino - sa zvukom /v/
fino - sa zvukom /f/

PODJELA GLASOVA

SAMOGLASNICI (vokali) **A, E, I, O, U**

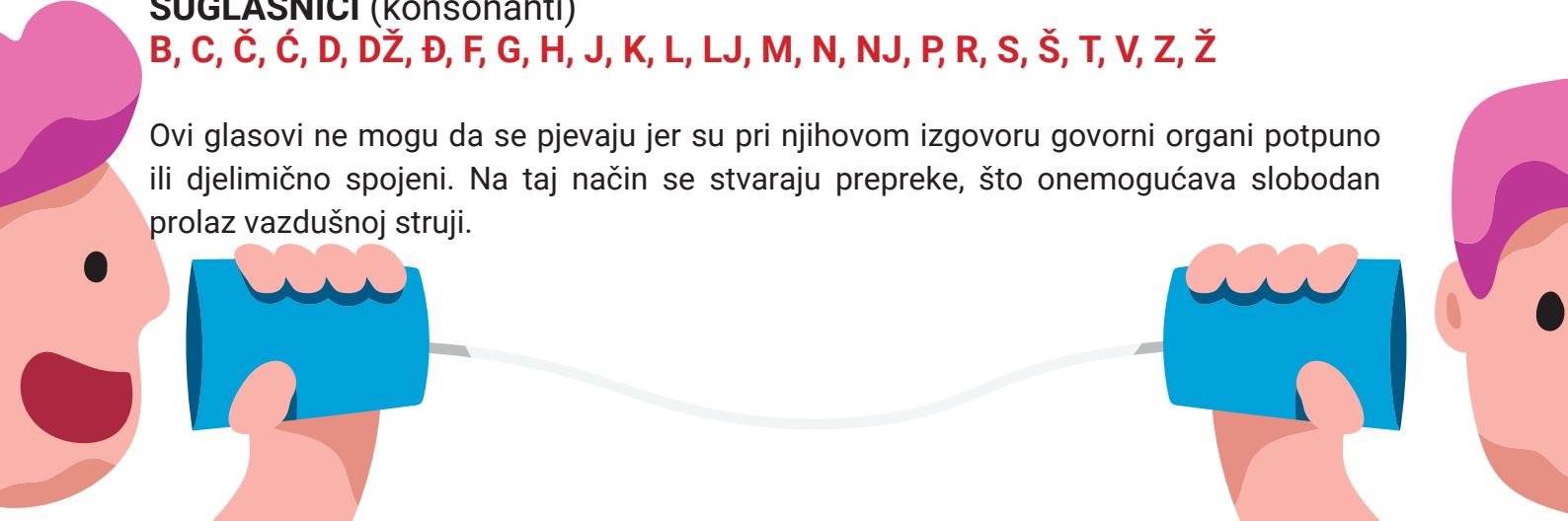
Ovi glasovi mogu da se pjevaju i zvuče kao tonovi.

Pri njihovom izgovoru govorni organi su odvojeni jedan od drugog, vazdušna struja slobodno prolazi, a glasne žice trepere. Oni su zato zvučni i mogu se izgovarati sami bez pratnje drugog glasa.

Samoglasnici su nosioci akcenta i sloga u riječi.

SUGLASNICI (konsonanti) **B, C, Č, D, DŽ, Đ, F, G, H, J, K, L, LJ, M, N, NJ, P, R, S, Š, T, V, Z, Ž**

Ovi glasovi ne mogu da se pjevaju jer su pri njihovom izgovoru govorni organi potpuno ili djelimično spojeni. Na taj način se stvaraju prepreke, što onemogućava slobodan prolaz vazdušnoj struci.

► **SLOG** je skup glasova koji se izgovara jednim otvaranjem usta. U svakom slogu mora postajati jedan samoglasnik, odnosno slogotvoran glas. U riječi ima onoliko slogova koliko ima slogotvornih glasova. Nosioci sloga su samoglasnici (vokali).

Riječi se dijele na dvosložne i višesložne: *vi-no, te-le-vi-zи-ja, a-e-ro-drom.*

Granica sloga može biti iza vokala *za-miš-lja-ti*, ali i iza suglasnika *mar-ljiv*.

Slog može biti i samo jedan glas, ali to mora biti vokal: *a-vi-on.*

SLOGOTVORNO R

Glas R ponekad može da bude nosilac sloga i akcenta u riječi. Tada on ima ulogu samoglasnika i zato ga zovemo vokalno ili slogotvorno R.

Da upamtimo glasovi: R, L, N, također mogu biti nosioci sloga, R kada nema do sebe vokal, odnosno neki od samoglasnika, a L i N u riječima stranog porijekla.

Glas R postaje slogotvorno R kada se nađe ispred suglasnika (*hr-đa, hr-za ti*), između dva suglasnika (*krv, prst, crv*) i kod nekih složenica poslije prefiksa (*zahrđati*).

Naprimjer u riječima: *pr-vi, trs-ka, br-do*. U sredini riječi između dva suglasnika: *dr-vo, dr-ža-ti, tr-ka, tr-lja-ti; vrt*; kad se nalazi ispred samoglasnika o, koje je postalo od suglasnika l: *grlo* r je nosilac sloga. Sonant N kao nosilac sloga takođe se najčešće javlja u riječima stranog porijekla: *l-bn, Nju-tn*.

PROVJERI SVOJE ZNANJE

Odredite slogotvorno R u datim riječima i u rečenici:

brzina, trgovina, cirkus; Trnova Ružica; rastrčati se; Mučno mi je da crtam prstima.

JEDNAČENJE SUGLASNIKA PO ZVUČNOSTI

Suglasnici se po zvučnosti dijele na zvučne i bezvučne. Svi oni imaju svoje parnjake suprotne po zvučnosti, osim suglasnika f, h i c.

Kad se suglasnici različiti po zvučnosti nađu jedni pored drugih, prvi od njih mijenja svoju zvučnost upravljajući se prema drugome suglasniku.

Ako je drugi suglasnik zvučan, onda se i prvi mijenja u svoj zvučni parnjak. I obrnuto, ako je drugi nezvučan, prvi suglasnik zamjenjuje se svojim nezvučnim parnjakom.

Tabela zvučnih i nezvučnih suglasničkih parnjaka je sljedeća:

ZVUČNI	b	g	d	đ	z	ž	dž			
BEZVUČNI	p	k	t	ć	s	š	č	f	h	c

Bilo koji od suglasnika iz navedenih dviju kolona, kad se nađe u kontaktu sa suglasnikom koji mu je suprotan po zvučnosti, prelazi u svoj parnjak.

1) OBEZVUČAVANJE

Promjena zvučnog suglasnika u bezvučni naziva se obezvučavanje.

Primjeri:

- **B** prelazi u **P** (vrabac – vrapci, kobac – kopci, ljubak – ljupka)
- **D** prelazi u **T** (gladak – glatka, pod + predsjednik – potpredsjednik)
- **Z** prelazi u **S** (nizak – niska, blizak – bliska, rezak – reska),
- **Ž** prelazi u **Š** (tronožac – tronošca, lažac – lašca, težak – teška)
- **Đ** prelazi u **Ć** (riđ – rićkast, smeđ – smećkast)
- **G** prelazi u **K** (drugo – drukčije, svakidašnji – svagdašnji)

2) OZVUČAVANJE

Promjena bezvučnog šumnog suglasnika u zvučni naziva se ozvučavanje.

- **P** prelazi u **B** (top – topdžija – tobđija)
- **T** prelazi u **D** (svat – svadba, ploviti – plovidba, primijetiti – primjedba)
- **S** prelazi u **Z** (s + gurati – sgurati – zgurati, s + bogom – sbogom –zbogom)
- **Š** prelazi u **Ž** (za + dušu – zadušbina – zadužbina)
- **Ć** prelazi u **Đ** (svjedočiti – svjedočba – svjedodžba, vrač – vračbina – vradžbina)
- **K** prelazi u **G** (burek – burekdžinica – buregdžinica, svaki - svagda)

3) ODSTUPANJA OD JEDNAČENJA SUGLASNIKA PO ZVUČNOSTI

Jednačenje suglasnika po zvučnosti u govoru se odvija uvijek, ali u pisanju ima izuzetaka tako da ne pišemo uvijek onako kao što govorimo.

Odstupanja od jednačenja suglasnika po zvučnosti nastaju u sledećim slučajevima:

a) Kada se zvučni suglasnik D nađe ispred bezvučnih suglasnika S i Š.

Primjeri: predsoblje, predstava, podsvijest, predsednik, podstanar, podstanica, predstojeći, gradski, sudski, brodski, odsustvo, podsjetiti, odšteta, odšetati, odštampati, podšišati, odškrinuti, podšiti, predškolski...

b) Kada se zvučni suglasnik Đ nađe ispred bezvučnog suglasnika S.

Primjeri: vođstvo

c) U složenim riječima kada bi se jednačenjem dobila dva ista suglasnika.

Primjeri: podaćka, subpolaran, predtakmičenje, podtekst, predturska, odtok, podtip, postdiplomac.

d) U složenim riječima sa prefiksima iznad i ispod.

Primjeri: iznadprosječan, ispodprosječan, iznadkoličinski, ispodkoličinski.

e) U složenim riječima stranog porijekla i riječima latinskog porijekla koje počinju sa sub i ad

Primjeri: dragstor, nokdaun, brejkdens, gangster, transgresija, jurisdikcija, politbiro, štrajkbreher, adherencija, disgracija, subpolaran, adhezija.

f) U vlastitim imenicama stranog porijekla.

Primjeri: Potsdam, Pittsburgh, Vašington, Hongkong, Tbilisi, Jangce, Redford, Gibson, Mekdonald, Rascvetnikov, Velington, Švedska.

g) U ličnim imenima i prezimenima naroda, kao i u imenima geografskim pojmove.

Primjeri: Edhem, Midhad, Subhija, Malićbegović...

JEDNAČENJE SUGLASNIKA PO MJESTU TVORBE

Strujni zubni suglasnici S i Z se, ispred prednjonepčanih suglasnika, mijenjaju u Š i Ž.
Suglasnik N se ispred usnenih suglasnika B i P mijenja u M.

7 ¼ → ŠČ: list + je >lisće → lišće
SČ, ZČ → ŠČ: pas+ če → pašče
iz+čupati → isčupati
ZĐ → ŽĐ iz+đikati → ižđikati
ZDŽ → ŽDŽ: iz+džikljati → iždžikljati

SLJ → šlj: snos+ lјiv → snošljv
SNJ → ŠNJ: nos+nja → nošnja
ZLJ → ŽLJ: snalaz+lјiv → snalažljiv
ZNJ → ŽNJ: voz+nja → vožnja
NB → MB: stan+beni → stanbeni

IZUZECI:

1. u složenicama (*izljubiti, iznjihati, iznjedriti*)
2. u riječima kada je **lj** i **nj** nastalo jotovanjem od jata (ě)(*sljez, Snježana, Snješko, Sljeme..*), ali je: mlažnjak!!
3. **n** ne prelazi u **m** u složenicama (vanbračni, vanblokovski, jedanput, crvenperka, itd.) Ovo jednačenje se ne vrši: na sastavu riječi između prefiksa i osnove koja počinje glasovima **Lj** ili **Nj** raz+ljutiti = razljutiti, iz+njihati = iznjihati
4. na spolu složenica N ostaje nepromijenjeno ispred usnenih suglasnika: *jedan+put* = *jedanput*, *crven+perka* = *crvenperka*

PROVJERI SVOJE ZNANJE

1. Koji glasovi mogu da se pjevaju i zato zvuče kao tonovi, a koji glasovi ne mogu da se pjevaju zbog prepreke prilikom njihovog izgovora?
2. Napravi tabelu i napiši u kolonama koje riječi počinju zvučnim suglasnicima, a koje bezvučnim: *knjiga, pjesma, žirafa, čorba, baba, tata, đak, čurka, džep, flaša, hleb, zmija, grožđe, sunce, cvijet, šešir*.
3. Koji bezvučni suglasnici nemaju svoje zvučne parnjake?
4. Prepiši u svesci sljedeći stih, zaokruži bezvučne suglasnike:
Čuperak kose obično nose...
5. U sljedećem stihu zaokruži zvučne suglasnike:
Kako u glavi da bude kosa?
6. Zaokruži riječ sa slogotvornim r.
prvi, drugi, crven, crijevo, drvo, hrđati, zahrđati, prevoj, vrh, trn, protrčati.
7. Prepiši u svesci ispravno napisane riječi!

buregdžija	burekdžija	ropstvo	robstvo	sladka
slatka	iztjerati	istjerati	pretsjednik	predsjednik
podpredsjednik	potpretsjednik	odštampati	otštampati	

AKCENAT RIJEČI

AKCENAT ili NAGLASAK

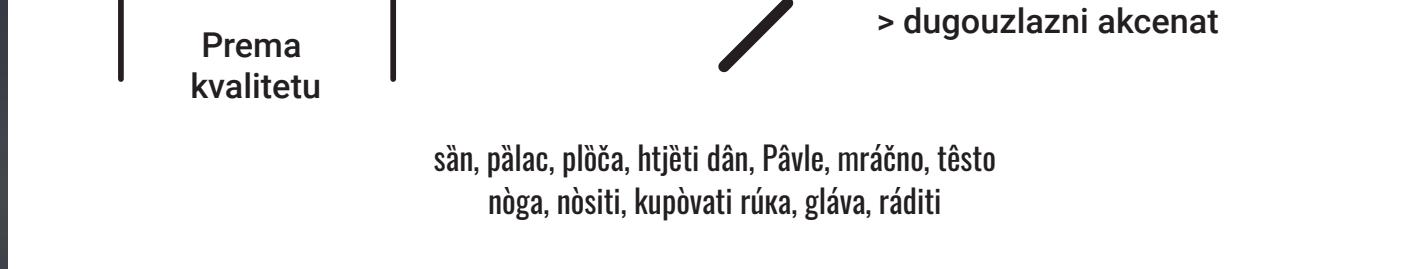
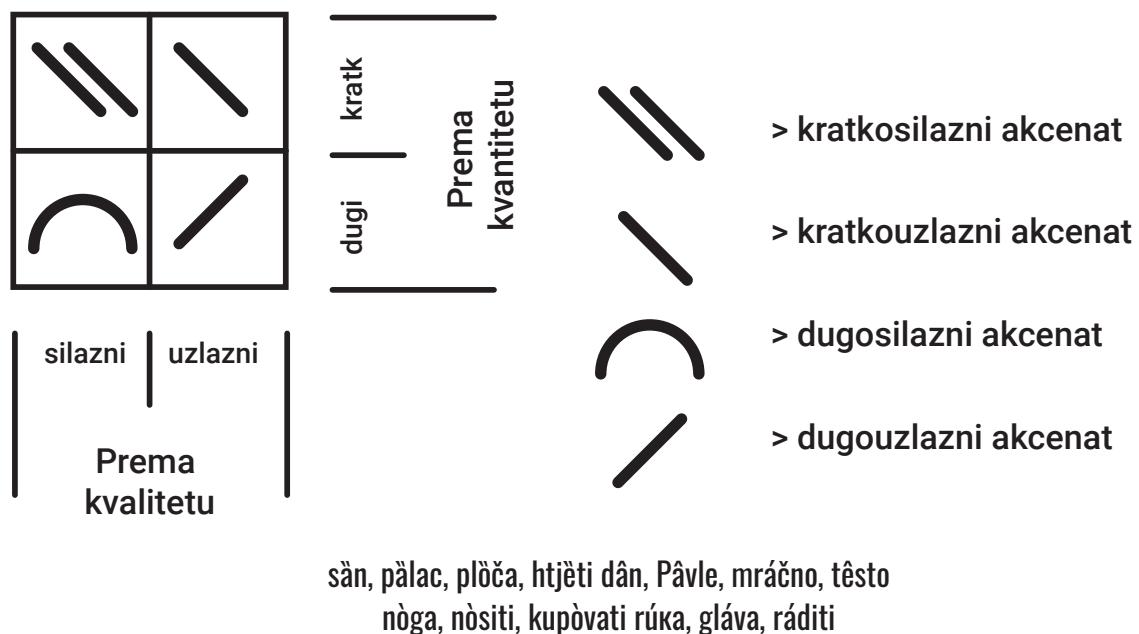
Akcenat je pojačano glasovno isticanje jednog sloga u riječi. Uvijek se nalazi na samoglasniku.

PODJELA AKCENTA

U bosanskom jeziku akcenti su melodijski. Prema tome, oni se ostvaruju mijenjanjem visine i jačine tona. Kod silaznih akcenata i visina i jačina spuštaju se, padaju, paralelno (kod kratkosilaznog kraće, kod dugosilaznog duže). Zato su slogovi iza silaznih akcenata uvijek u niskom tonu: pobjeda, smòtra, sùnčati se. Kod uzlaznih akcenata u početku visina i jačina rastu naporedo, ali pri završetku izgovora akcentovanog sloga, jačina naglo pada, a visina tona i dalje raste.

- a) Po dužini (kvantitetu) akcenti mogu biti DUGI i KRATKI
 - b) Po intonaciji (kvalitetu) akcenti mogu biti SILAZNI i UZLAZNI,

tako razlikujemo:

OSNOVNA PRAVILA UPOTREBE AKCENTA BOSANSKOGA STANDARDNOG JEZIKA

1. Jedna riječ može imati samo jedan akcenat, odnosno jednu od dozvoljenih akcenatskih dubleta ili tripleta. Izuzetak su:

- a) neke duže složenice koje mogu imati dva akcenta: nájjednostávnijí, nájjeftìnijí, ötvorenopláv, támnozélen, svijétlosív, národnooslobòdilačkí i sl. i
- b) polusloženice, koje uvijek imaju dva akcenta: rádio-stänica, spömén-pärk, räk-räna i sl.

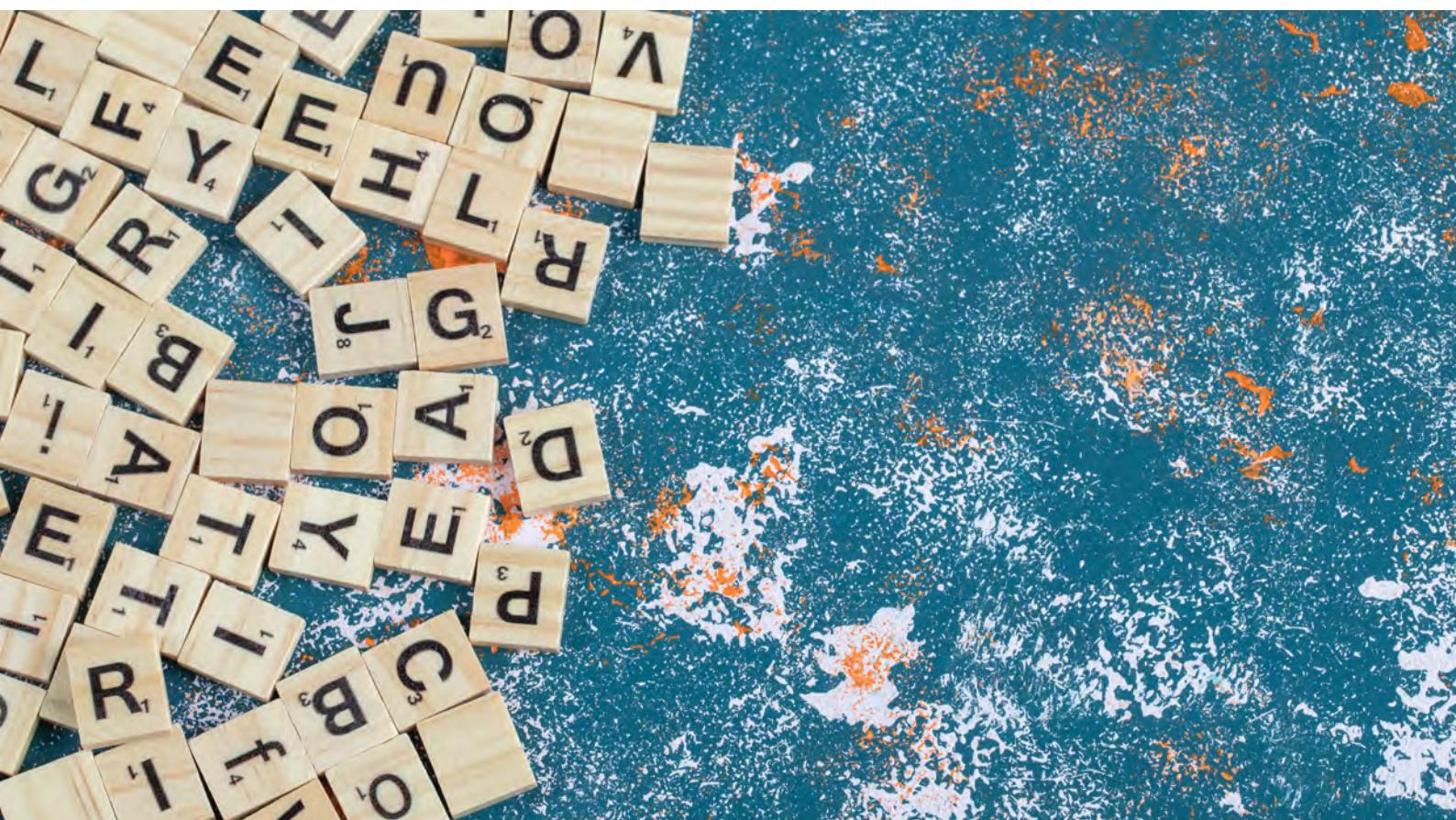
2. Jednosložne riječi mogu imati samo silazne akcente, osim enklitika na koje se prenose oslabljeni, uzlazni akcenti: prèd kućom, pò súncu, ú se, ná se i sl.

3. Višesložne riječi mogu imati:

- a) na prvom slogu i uzlazne i silazne akcente: zòra, grânje, lúka;
- b) na srednjim slogovima samo uzlazne: gramàtika, matemàtika, perspektíva, preispítati;
- c) na kraju riječi ne može stajati nijedan akcenat, osim rijetkih izuzetaka, kao što su pozajmljenice bicìkl, fascìkl, spektàkl, debàkl i naših užvika (u afektivnom govoru): ahä, ohö, alä, iji, iuju i sl.;

4. Dugi nenaglašeni slogovi nalaze se uvijek iza naglašenih, nikako ispred njih. Svi slogovi ispred akcentovanog su kratki.

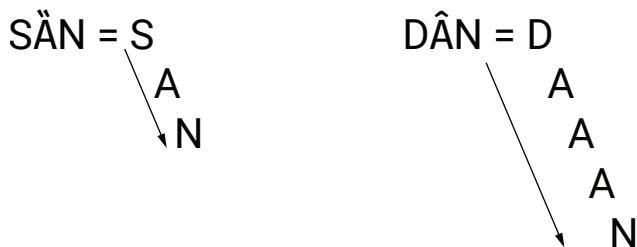
Nestandardni jezik se uči u zajednici u kojoj odrastamo, a standardni u školama.

PRIMJER

POSTAKCENATSKA DUŽINA

Dugi slog može da bude samo IZA akcentovanog sloga i na njemu je postakcenatska dužina.

MJESTO AKCENTA U RIJEĆI

1. Silazni akcenti mogu stajati na jednom slogu (u jednosložnim riječima) i prvom slogu dvosložnih i višesložnih riječi.
 2. Uzlastni akcenti mogu stajati na svim slogovima osim posljednjeg.

FONOLOŠKE DISTINKTIVNE RAZLIKE

Akcenat ima fonološku distinkтивnu vrijednost jer doprinosi razlici u značenju riječi.

- Razliku unose tri elementa: mjesto akcenta, kvantitet (dugi, kratki) i kvalitet (uzlazni, silazni).
 - U sljedećim primjerima postoji akcentska homonimija - riječi se isto pišu, ali je različit akcenat i različita su značenja!

grăd (*vrsta padavina*)

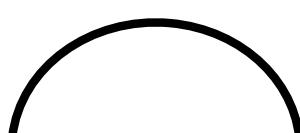
grâd (*naseljeno mjesto*)

lük (povrće)

lük (*dio kruga*)

I odsustvo akcenta može da unese razliku u značenje riječi:

pàtos/patos/

põd/prijedlog/

krâj/prijedlog/

krâj/završetak/

NEAKCENTOVANE RIJEČI

Postoje riječi koje su bez akcenta i one sa izgovorenim akcentovanim riječima čine **AKCENATSU CJELINU**. Neakcentovane riječu mogu biti **PROKLITIKE** i **ENKLITIKE**.

PROKLITIKE

rijeci koje nemaju akcenat, a nalaze se
ISPRED akcentovane riječi

ENKLITIKE

rijeci koje nemaju akcenat, a nalaze se
IZA akcentovane riječi

Riječi koje imaju naglašeni slog/samoglasnik su **naglašene riječi** ili **naglasnice**. Pogledajmo imaju li sve riječi svoj naglasak (akcenat):

- **Neću dom od pliša, želim samo miša!**

→ Obojite naglašene slogove u ovim stihovima! Pomoći ćemo vam: jedna riječ nema svoj naglasak! Razmislite koja bi to riječ mogla biti.

Neću dom od pliša, želim samo miša!

→ Riječ koju niste trebali označiti bojom je riječ od. Ako ste to pogodili, nacrtajte sebi u kvadratič pet cvjetića, a ako niste nacrtajte miša!

→ Riječ od nema svoj naglasak/akcen(a)t, i spada u nenaglašene riječi ili nenaglasnice (sam, od...).

Ove riječi se akcenatski oslanjaju na riječi ispred ili iza sebe, i izgovaraju se s njom kao jedna naglasna cjelina: rekla sam (izgovara se: reklasam); od pliša (izgovara se: otpliša).

- **Ispišite nekoliko riječi koje se izgovaraju kao jedna naglasna cjelina**

- **Pročitajte izražajno neobične želje ovce, mačke i harmonike i obratite pažnju na naglasne cjeline.**

OVCA:

Eno, pogledajte u oblake tamo, hoću takvo runo, malo manje samo!

MAČKA:

Nisam neka dama, rekla sam to sama! Neću dom od pliša, samo tražim miša!

HARMONIKA:

Ne znam šta će u sehari, oko mene stare stvari. Silno želim da zazvoni Moja dirka mahagoni

Riječi koje nemaju svoj naglasak ili nenaglašene riječi zovu se još i **klitike**.

Razlikujemo dvije vrste klitika: **proklitike (prislonjenice)** i **enklitike (naslonjenice)**.

Proklitike (prislonjenice) su nenaglašene riječi koje se nalaze ispred naglašene riječi i s njom čine izgovornu cjelinu. Ispišite nekoliko proklitika.

Enklitike (naslonjenice) su nenaglašene riječi koje se nalaze iza naglašne riječi i s njom čine jednu izgovornu cjelinu. Ispišite nekoliko enklitike.

PROVJERI SVOJE ZNANJE

1. Na jednosložnim riječima mogu da stoje

- a) samo silazni akcenti
- b) samo uzlazni akcenti
- c) svi akcenti

2. Na prvom slogu višesložnih riječi mogu da stoje

- a) samo uzlazni akcenti
- b) samo silazni akcenti
- c) svi akcenti

3. Na posljednjem slogu u riječi stoje:

- a) samo silazni akcenti
- b) svi akcenti
- c) nema akcenta

4. Prepiši i zaokruži naglašene slogove u navedenim rijećima.

san, dan, kuk, čuk, Mima, zima, treći, kreći, telefon, telefonirati, lav, lava, ruka, noga.

5. Pravilno pročitaj i akcentuj navedene imenice

*pleme rame ime sjeme plemena
ramena imena sjemena*

6. U sljedećim rečenicama odredi akcenatske cjeline, a unutar njih označi akcentovane riječi.

primjer: Sumnjala sam u tebe.

∨ ∨

Vidjela sam vas jučer.

Bile smo jučer u gradu.

Doći će sutra tebi.

MORFOLOGIJA

VRSTE RIJEČI

Sve riječi možemo podijeliti u dvije grupe, na: **PROMJENLJIVE** i **NEPROMJENLJIVE**

PROMJENLJIVE RIJEČI

IMENICE, ZAMJENICE, PRIDJEVI i **BROJEVI** su imenske riječi zato što se mijenjaju po rodu, broju i padežu. To znači da imaju tri gramatička roda (muški, ženski i srednji), imaju dva broja (jedninu i množinu) i po sedam padežnih oblika.

Promjena imenskih riječi po padežima zove se **DEKLINACIJA**

GLAGOLI imaju:

- lice:** prvo - koje govori, drugo – kome govori, treće – neprisutno lice
- vrijeme:** sadašnjost, budućnost, prošlost
- način:** imperative, potencijal
- glagolski vid:** svršeni, nevršeni
- glagolski rod:** prijelazni, nepovratni, povratni
- gramatički rod:** muški, ženski, srednji
- gramatički broj:** jednina, množina

Promjena glagola zove se **KONJUGACIJA**

NEPROMJENLJIVE RIJEČI ne mijenjaju svoj oblik

PRILOZI

PRIJEDLOZI

UZVICI

VEZNICI

RIJEĆCE

VRSTE IMENICA

Imenice prema značenju možemo podijeliti na:

VLASTITE - su posebna imena pojedinih bića i predmeta. Uvijek se pišu velikim slovom.

- a) **imena ljudi:** *Zejto, Darija, Meliha;*
- b) **imena životinja:** *Džeki, Roki, Šarenko;*
- c) **geografska imena:** *Slovenija, Skoplje, Vardar, Vodno, Jablanica, Neretva;*
- č) **imena nebeskih tijela:** *Zemlja, Sunce, Mars.*

Zato što ove imenice imenuju pojedina bića ili geografske pojmove kao jedinke, najčešće nemaju množinu. Ponekad mogu da se koriste u množini, ali to su izuzeci kao na pr. Morave (Zapadna i Južna), Amerike (Sjeverna i Južna).

ZAJEDNIČKE (OPĆE) - su nazivi bića predmeta ili pojava sa zajedničkim osobinama.

čovjek, pas, tabla, olovka, sat, snijeg, vjetar, livada, planina, selo, žena.

Ove imenice imaju i jedninu i množinu. Množina može biti:

pravilna: *pas - psi, cvijet – cvjetovi, snijeg – snjegovi, rijeka – rijeke,* ili
nepravilna (supletivna), gradi se od drugačije osnove: *čovjek – ljudi.*

ZBIRNE (KOLEKTIVNE) - označavaju skup, mnoštvo bića i predmeta iste vrste koji predstavljaju jednu cjelinu:

lišće, grane, pruće, cvijeće, trnje, djeca, telad, braća, kamenje.

GRADIVNE - označavaju neku materiju ili građu u najmanjoj i najvećoj količini:

voda, zemlja, pjesak, gvožđe, drvo, so, šećer, snijeg.

Gradivne imenice oblikom jednine označavaju svaku količinu materije, pa zbog toga nemaju oblike množine. Na pr. *Jedna kap vode, i pet čaša vode; jedno zrno soli, deset kilograma soli.*

Samo onda kada označavaju različite vrste iste materije upotrebljavaju se u oblicima množine, na pr. **Vode** su nadošle. Napadali su veliki **snjegovi**.

MISAONE (APSTRAKTNE) - označavaju apstraktne pojave, nešto neopipljivo, nevidljivo, nešto što se zamišlja ili osjeća.

osjećanja: *radost, žalost, tuga, strah, briga, nada, želja;*

osobine: *mladost, starost, ljepota, snaga, brzina.*

GLAGOLSKE - označavaju neku radnju, stanje ili zbivanje.

čitanje, pjevanje, vožnja, seoba, slavljenje, starenje, borba, poplava.

PLURALIA TANTUM - oblicima množine označavaju jedninu, odnosno pojedinačne predmete:

vrata, naočare, pantalone, makaze, ljestve, leđa, prsa, usta.

BROJNE - Nastale su od brojeva i označavaju koliko nekoga ili nečega ima:

petorica, desetorica, trojica, sedmica, stotina, hiljada, milion.

PROVJERI SVOJE ZNANJE

1. Razvrstaj sljedeće imenice prema vrstama i zapiši ih:

Vodno, drvo, prodavnica, sveska, djeca, strah, planina, mržnja, cvijeće, Izeta, Grčka, mišljenje, braća, brašno, rađanje, cement, oblak, pruće, pjevanje, ulje, Mars, radost, televizor, so, ljepota, polica, Biljana, Ohrid, ruka, žbunje, kompjuter, pijetao.

2. Iz prethodnog niza imenica izdvoji imenice po rodu.

PADEŽI

PROMJENA IMENICA (deklinacija)

PADEŽI su različiti oblici jedne iste (promjenljive) riječi. Dakle, riječ koja se mijenja kroz padeže ima različite nastavke, koji označavaju posebne odnose u koje ona stupa u konkretnoj rečenici.

Možda vam promjena riječi po padežima zvuči komplikovano, ali zapravo i nije toliko:

Čitajte kratki sastav „*Pas je psu pas*“ i umjesto crteža izgovorajte imenicu u pravilnom obliku
pas je psu pas...

Moja drugarica Jasna je često govorila je najljepša životinja i najbolji čovjekov prijatelj. Ja sam se plašila jer me jednom, dok sam bila kod tetke potjerao neki veliki . Jedno jutro je Jasna sa svojim šetala i navratila do mene. Bio je malen, miran sa crnim očima.

Ja pričam i čini mi se da me uvijek razumije. Kad svog zovem, on se okrene mahne mi repom rekla mi je. A onda se sagela, pomilovala ga i rekla mu: Moj slatki S sam i vesela i sretna nasmijala se i odšetala dalje. Prepoznala sam S i na želju da nastave šetati. A, ja sam gledala za njom i pitala se „ je čovjeku dobar prijatelj. A da li je i dobar prijatelj?“ Nisam bila sigurna u to.

NOMINATIV

Nominativ (lat. nominare = imenovati), padež koji označava vršitelja radnje, nositelja zbivanja onaj koji samo imenuje biće ili predmet. Zato pitanje za ovaj padež glasi **ko, šta: Kan, auto, pas. D.** **nominativ** je osnovni padež jer **predstavlja ime svakog predmeta ili bića**.

Nominativ je nezavisan padež u rečenici je najčešće subjekat. Uvijek se upotrebljava bez prijedloga.

Nominativ u rečenici može biti:

- Subjekat:** Šareno cvijeće je procvjetalo. Mahir se baš lijepo obukao za takmičenje.
- Atribut:** Šareno cvijeće je procvjetalo. Razdragana djeca se igraju. Prema vrsti riječi, ove riječi (šareno, razdragana) su pridjevi, a u rečenici vrše funkciju atributa. Pridjevi se također mijenjaju po padežima, pošto su promjenljive imenske riječi.
- Apozicija ili njen dio:** Alije Đerzelez, opjevan je u raznim narodnim pjesmama.
- Imenski dio predikata:** Alija je učenik. Njegov tata je službenik. Azra je glumica.

GENITIV

Genitiv (lat. gentius =rođen) drugi je padež koji najčešće označava pripadnost, porijeklo ili dio

(od) koga, (od) čega. Od čega je ova haljina – *od pamuka*. Od koga smo dobili ovo – *od druga*.

Genitiv je zavisani padež koji označava pripadnost, dio nečega i poticanje. Može biti upotrebljen sa prijedlogom i bez prijedloga.

Genitiv bez prijedloga (značenja)

1. **Posesivni** (prisvojni) genitiv kazuje kome ili čemu nešto pripada: *Sveska moje sestre je uredna. Kuća mog komšije je baš lijepa. Probudio me lavež pasa. Grijeh njene majke.*
2. **Partitivni** (dioni) kazuje dio ili količinu nečega: *Pojela sam parče čokolade. Meša je popio šolju mlijeka. Kupio je nešto brašna i soli.*
3. **Ablativni** genitiv kazuje porijeklo, odvajanje, poticanje, od čega ili odakle nešto potiče: *Teško su se oslobodili njenog prisustva. Plašili smo se njegovih postupaka. Gitara je napravljena od drveta.*
4. **Kvalitativni**, znači osobinu bića ili predmeta (kakvoću): *Djevojka crne kose. Čovjek sijede brade. Sjedio je skrštenih ruku.*
5. **Vremenski**, označava vršenje radnje: *Prošle godine je bio na moru. Radi svakog dana, pa ćeš zaraditi. Očekujemo ga svakog momenta.*

Genitivni znak se upotrebljava u genitivu množine. Na taj način razlikujemo oblik genitiva jednine od genitiva množine: *Iz primjerā vidimo da je naš zaključak tačan*. U ovom slučaju riječ primjera je u genitivu množine, a to znamo zahvaljujući genitivnom znaku.

Genitiv sa prijedlozima (značenja)

1. **Mjesto:** *Kuća mu je usred velike šume. Došao je s puta. Sa livade se širi miris cveća. Sjeo je kraj nje.*
2. **Vrijeme:** *Vidjela sam ga prije početka godine. Došao je rano s proljeća.*
3. **Način:** *Htio je da uđe preko reda. Gleda na ljude sa visine. Popio je vodu na brzinu, s nogu.*
4. **Uzrok:** *Iznemogao je od gladi. O starcu se loše govorilo zbog njegovog tvrdičluka.*
5. **Cilj:** *Presjelio se u drugi grad radi posla. Došao je iznenada radi nje.*

Prijedlozi: *iz, sa, od, kod, pored, kraj, blizu, ispred, ispod, iznad, iza, prije, poslje, uoči, zbog, radim uprkos, umjesto, osim.*

Uz ablativni genitiv stoje predlozi: *iz, od, sa, zbog, itd.* Moguć je i prijedlog *U*, zapaža se u starijim oblicima, kada označava pripadnost: „*U Merice duge trepavice.*“

DATIV

Dativ (lat.dare.datum=dati, dan) padež koji najčešće označava namjenu. Odgovara na **kome, čemu**: *Poklanjam ovo (kome) Demiru.*

Dativ je zavisan padež koji znači namjenu i pravac ili cilj kretanja.

Značenja dativa bez prijedloga

1. **Namjena** (osnovno značenje), tj. ime bića ili predmeta kome je nešto namenjeno ili upućeno: *Sestri sam kupio knjigu, a majci broš. Dao sam mu svesku da prepisuje domaći.*
2. **Pravac ili cilj kretanja**: *Mi ćemo krenuti ka tebi. Pošla sam frizeru, pa sam se vratila kući po novčanik. Veselo smo pošli kući.*
3. **Posesivni** (prisvojni) dativ znači pripadanje: *Kapetanu je uniforma odlično pristajala.*
4. **Etički dativ** označava bliskost, interesovanje, prisno obraćanje: *Kako si mi? Jesi li mi dobro spavao?*

Značenja dativa s prijedlozima

Prijedlozi: *k (ka), prema, uprkos, nasuprot, blizu.*

Pravac ili cilj kretanja: *Voz je jurio ka Sarajevu. Užurbano su išli prema kući. Brda se blago spuštaju prema Drini.*

Pijredlozi *nasuprot, uprkos*, upotrebljavaju se kada se ističe suprotnost prema nekome, odnosno nečemu: *Kan je, nasuprot Maidu, izuzetan igrač.*

AKUZATIV

Akuzativ (lat.accusare=optužiti) nastaje od ne baš popularne riječi accusare, što u prevodu znači optužiti. Otuda pitanje **koga, šta**: *Optužujem (koga) njega.*

Akuzativ je zavisan padež za kazivanje objekta i pravca kretanja (mjesto). Zavisan je padež, upotrebljava se sa prijedlozima i bez prijedloga.

Značenja akuzativa bez prijedloga

1. **Pravi objekat** (uz prjelazne glagole): *Kupio sam lijepu knjigu. Uzeo sam putnu torbu, kišobran i čizme. Pišem pismo Aidi.*
2. **Vrijeme**: *Cijelu noć sam probudio, a cijeli dan prespavao. Čitavu nedjelju provela sam na putu.*
3. **Mjera i količina**: *Za nekoliko minuta je prešao cijeli kilometar. Donio je punu korpu voća. Vrijedi hiljadarku.*
4. **Želja**: *Dobro jutro! Lahku noć! Srećan rad! Srećan put!* U svakoj od ovih rečenica može stajati glagol žejleti u funkciji (službi) predikata: *Želim vam...*

Značenja akuzativa s prijedlozima

Prijedlozi: *na, u, o, po, kroz, niz, među, za, nad, pred, pod, uz.*

1. **Mjesto (pravac) kretanja:** Otišao je u školu. Pošao je niz ulicu. Svake nedelje ide u banju. Penjali su se uz planinu.
2. **Vrijeme:** Pred zoru su legli da spavaju. Sazidao je kuću za godinu dana. Probudio se u ranu zoru.
3. **Način:** Vikao je na sav glas da ga svi čuju. Uradio je to na brzu ruku. „Sestra bratu kroz plač odgovara.“
4. **Uzrok:** Nagrađen je za dobar uspjeh. Svi su se uzbudili na tu galamu.

VOKATIV

Vokativ (lat.vocare=zvati)

koristi u tu svrhu neki uzvik, npr. (**hej**). Odmah će vam biti jasno zbog čega kada saznate njegovo porijeklo. Vokativ je dobio ime od riječi vocare, što znači zvati. Otuda se on još naziva i padež dozivanja: *Hej, druže, čuješ li me?*

Vokativ je nezavisan padež koji služi za dozivanje ili skretanje pažnje nekome na nešto. Upotrebljava se isključivo bez prijedloga. Nije u tjesnoj vezi sa ostalim dijelovima rečenice, zato se odvaja zarezima.

Primjeri: Seade, pođi za mnom. Došao sam u ime svojih prijatelja, gospodine direktore.

INSTRUMENTAL

Instrumental (lat.instrumentum=sredstvo) zavisan je padež koji najčešće označava društvo
pitanje **s kim, čim:** *Obojili smo vrata farbom.*

Instrumental je zavisan padež kojim se kazuje društvo, oruđe ili sredstvo vršenja radnje. Ukoliko kazuje društvo upotrebljava se sa prijedlozima *s, sa*; ako kazuje sredstvo ili oruđe, upotrebljava se bez prijedloga.

Značenja instrumentalala bez prijedloga

1. **Oruđe ili sredstvo:** Došao je kolima. Udario ga je sjekicom. Isjekao je hljeb nožem.
2. **Način:** Počeo je da govori povиšenim tonom. Išao je krupnim koracima. On daje i šakom i kapom.
3. **Mjesto:** Štali su obalom rijeke. Cijelom šumom je odjekivala vesela dječja graja.
4. **Vrijeme:** Doputovao je ranom zorom. Nedeljom idemo na izlet. Satima smo tražili izlaz. Godinama je živeo u inostranstvu.
5. **Uzrok:** Svi su bili spaseni njegovom zaslugom. Izazvao je požar nepažnjom. Sve je iznenadio tim velikim uspjehom.

Značenja instrumentalala s prijedlozima

Prijedlozi: **s, sa, nad, pod, pred, među, za.**

1. **Društvo:** *Bio sam sa drugarima napolju. Išao sam sa psom u park. Lijepo se slaže sa komšijama.*
2. **Način:** *Sa suzama u očima započe priču. Sa najvećim veseljem dočekaše goste. Govorio je s ponosom o svom podvigu.*
3. **Mjesto:** *Nad vodom je zagledala svoje lice. Čobani su sedeli pod lisnatim drvetom.*
4. **Vrijeme:** *Pamet dolazi s godinama.*

LOKATIV

Lokativ (lat. locus = mjesto) njime se određuje mjesto, vrijeme ili način,

Evo me u kafiću. Kada postavimo pitanja **o kome, na čemu**, dobijamo upravo oblik ka iċu.

Lokativ je zavisan padež koji označava mjesto na kome se nešto nalazi ili na kome se vrši radnja. Može da znači i objekat o kome se govori. Po obliku jednak je sa dativom, ali dativ označava kretanje, a lokativ mirovanje. Dativ se može upotrebljavati i bez prijedloga, dok se lokativ uvijek upotrebljava sa prijedlozima.

Prijedlozi: *u, o, na, po, pri, prema.* **Lokativ jednine/množine:** *o kome, o čemu: (o) dječaku, (o) dječacima (m. rod), (o) djevojčici, (o) djevojčicama (ž. rod), (o) selu, (o) selima (sr. rod);*

Značenja lokativa (uvek sa predlozima):

1. **Mjesto:** *Igrali smo se na livadi. Ptice su pjevale u šumi. Zasijalo sunce na istoku.*
2. **Vrijeme:** *Na kraju smo se razumjeli. Doći će o jeseni. Ići ćemo na odmor u junu.*
3. **Način:** *Radi po svojoj procjeni. Rekao je to u šali.*
4. **Nepravi objekat:** *Uvijek je govorio lijepo o prijateljima.*

PITANJA ZA PADEŽE

Nema potrebe da se padeži u bosanskome uče napamet. Kako biste pogodili tačan oblik imenice u odgovarajućem padežu, probajte da naučite pitanja koja idu uz svaki padež. Odgovor na to pitanje daće vam padežni oblik date riječi.

Nominativ	- ko, šta: čovjek
Genitiv	- koga, čega: (od) čovjeka
Dativ	- kome, čemu: čovjeku
Akuzativ	- koga, šta (vidim): čovjeka
Vokativ	- Hej: čovječe
Instrumental	- s kim, čim: sa čovjekom
Lokativ	- o kome, na čemu: o čovjeku

- Ova pitanja bi trebalo da naučite napamet, ali ukoliko vam je već teško da pored svih tih latinskih imena učite još i pitanja, postoji jedan način koji vam može olakšati njihovo pamćenje a to je kratka „Ljubavna pjesma o padežima”.

Prvi padež: KO, ŠTA?

-Sreli smo se **ON** i **JA**

Drugi padež: OD KOGA, OD ČEGA?

-Dobih pismo ja **OD NJEGA!**

Treći padež: KOME, ČEMU?

-Šaljem pismo i ja **NJEMU.**

A četvrti: KOGA, ŠTA?

-Vidim samo **NJEGA** ja.

Peti padež: HEJ, OJ!

-Hej ti dečko, bićeš **MOJ.**

Šesti padež: S KIM, ČIM

-Prošetaću jednom **S NJIM.**

Sedmi padež: O KOME, O ČEMU?

-Samo mislim ja **O NJEMU...**

NOMINATIV

knjiga

GENITIV

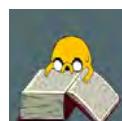
iz knjige

DATIV

ka knjizi

AKUZATIV

listam knjigu

VOKATIV

knjigo

INSTRUMENTAL

knjigom

LOKATIV

u knjizi

NOMINATIV KNJIGA JE LIJEGA.

GENITIV IZ KNJIGE JE ISPAO LIST.

DATIV STIŽEM KA KNJIZI.

AKUZATIV LISTAM KNJIGU.

VOKATIV OJ, KNJIGO, ŠTO SI LIJEGA!

INSTRUMENTAL S KNJIGOM SAM PORASTAO.

LOKATIV U KNJIZI JE SVE LIJEPO OPISANO.

PROVJERI SVOJE ZNANJE

1. Šta označava nominativ u rečenici?
2. Koji dio rečenice često zauzima nominativ?
3. Koja su značenja genitiva bez prijedloga?
4. Nabrojite nekoliko prijedloga koji se koriste uz genitiv.
5. Koja je osnovna uloga dativa u rečenici?
6. Kako se prepoznaje akuzativ u rečenici?
7. Koje vrste informacija možemo dobiti pomoću akuzativa?
8. Zašto je vokativ poseban padež?
9. Kako se koristi u svakodnevnom govoru?
10. Koje su funkcije instrumentalala u rečenici?
11. Možete li navesti nekoliko prijedloga koji se koriste uz instrumental?
12. Koje su glavne funkcije lokativ-a?
13. Kako se razlikuje lokativ od dativa?

PROMJENA IMENICE GRAMATIČKOG MUŠKOG RODA

JEDNINA			MNOŽINA	
N	dječak	grad	dječac-i	grad-ov-i
G	dječak-a	grad-a	dječak-a	grad-ov-a
D	dječak-u	grad-u	dječac-ima	grad-ov-ima
A	dječak-a	grad	dječak-e	grad-ov-e
V	dječač-e	grad-e	dječac-i	grad-ov-i
I	dječak-om	grad-om	dječac-ima	grad-ov-ima
L	dječak-u	grad-u	dječac-ima	grad-ov-ima

Imenice muškog roda koje označavaju živa bića imju iste oblike za genitiv i akuzativ jednine, a imenice koje označavaju nešto neživo imaju iste oblike za nominativ i akuzativ jednine.

Većina imenica muškog roda koje su jednosložne imaju u množini umetak - ov ili -ev, na pr. *zid – zidovi, brk – brkovi, trag – tragovi, panj – panjevi, muž – muževi*.

PROMJENA IMENICE GRAMATIČKOG SREDNJEG RODA

JEDNINA			MNOŽINA	
N	sel-o	dugme	sel-a	dugmet-a
G	sel-a	dugmet-a	sel-ā	dugmet-a
D	sel-u	dugmet-u	sel-ima	dugmet-ima
A	sel-o	dugme	sel-a	dugmet-a
V	sel-o	dugme	sel-a	dugmet-a
I	sel-om	dugmet-om	sel-ima	dugmet-ima
L	sel-u	dugmet-u	sel-ima	dugmet-ima

Neke imenice srednjeg roda imaju osnovu proširenu glasovima t ili n, na pr. *dugme – dugmeta, drvo – drveta, dijete - djeteta, čebe – čebeta, breme – bremena, pleme – plemena*

PROMJENA IMENICE GRAMATIČKOG ŽENSKOG RODA

JEDNINA			MNOŽINA	
N	djevojčic-a	stvar	djevojčic-e	stvar-i
G	djevojčic-e	stvar-i	djevojčic-a	stvar-i
D	djevojčic-i	stvar-i	djevojčic-ama	stvar-ima
A	djevojčic-u	stvar	djevojčic-e	stvar -i
V	djevojčic-e	stvar-i	djevojčic-e	stvar-i
I	djevojčic-om	stvar-i	djevojčic-ama	stvar-ima
L	djevojčic-i	stvar-i	djevojčic-ama	stvar-ima

PROVJERI SVOJE ZNANJE

1. Odredi padež imenice u rečenici.

„Djeda je dao poklon nani.”
Koji padež ima imenica „nana”?

2. Dopuni rečenicu odgovarajućim padežnim oblikom.

Primjer: „Vidim...? na stolu.”
Koji padežni oblik trebaš koristiti za imenicu koja označava predmet koji vidiš na stolu?

3. Napiši rečenicu u kojoj koristiš imenicu u različitim padežima.

Imenica: „knjiga”
Napiši rečenicu koja uključuje imenicu „knjiga” u genitivu, dativu i akuzativu.

4. Napiši rečenicu koja koristi imenicu u instrumentalu:

Imenica: „instrument”
Kako bi izgledala rečenica koja koristi ovu imenicu u instrumentalu?

VRSTE PRIDJEVA I DEKLINACIJA

PRIDJEVI

- **PRIDJEVI** su riječi koje označavaju osobinu pojma označenog imenicom uz koju stoje. Imaju oblike za sva tri roda, imaju jedninu i množinu, određeni i neodređeni vid, mogu da se porede (kompariraju) i mijenjaju se po padežima. Rod, broj i padež pridjev dobija od imenice uz koju stoji. Ta pojava se zove **kongruencija (slaganje)**.

SIVI ŠEŠIR

KRATKA SUKNJA

MALO DIJETE

VRSTE PRIDJEVA

Pridjevi po svom značenju mogu biti:

PRIDJEVI

OPISNI	ODNOSNI	
		POSVOJNI
		GRADIVNI
		MJESNI
		VREMENSKI

PRIDJEVI SE DIJELE NA:

OPISNE – koji označavaju kakvo je nešto, npr.: crvena ruža, ljun čovjek, sretan život, težak ispit i sl.

ODNOSNE – ovi pridjevi označavaju odnos prema imenicama. Odnosne pridjeve možemo podijeliti na četiri skupine:

POSVOJNI – označavaju lice kome nešto pripada. Završavaju se na ov, ev i in. Primjeri posvojnih pridjeva su: mužev sat, bratov stan, kćerkin nakit itd.

GRADIVNI – govore nam od kakvog je materijala nešto izgrađeno, npr.: zlatna ogrlica, plastična boca, staklena vrata itd.

VREMENSKI – označavaju vrijeme, tj. kada se nešto dogodilo ili treba dogoditi, npr.: današnji sastanak, jučerašnji ručak i sl.

MJESNI – označavaju mjesto gdje se nešto nalazi, npr.: desni kut, srednji most, lijeva ulica i sl.

PROMJENA PRIDJEVA

Pridjevi se mijenjaju po padežima. Oni su nesamostalne riječi pa su zato u istom padežu kao i imenica uz koju stoje.

U kom padežu je imenica, u tom padežu je i pridjev koji stoji uz nju.

Nominativ	lijepa kuća
Genitiv	lijewe kuće
Dativ	lijepoj kući
Akuzativ	lijepu kuću
Vokativ	lijepa kućo
Instrumental	lijepom kućom
Lokativ	o lijepoj kući

ROD PRIDJEVA

Pridjevi imaju oblike za muški, ženski i srednji rod. Rod pridjeva zavisi od imenice uz koju stoji.

MUŠKI ROD	ŽENSKI	SREDNJI
mali dječak	mala djevojčica	malo dijete
lijep kaput	lijepa haljina	lijepo odijelo

U ovom primjeru, pridjevi „mali“, „mala“, „malo“, „lijep“ „lijepa“ , „lijepo“ pokazuju kako se pridjevi mijenjaju u skladu s rodом imenica koje opisuju.

BROJ PRIDJEVA

Pridjevi imaju oblike za jedninu i množinu. Broj i rod dobijaju uz imenice uz koje stoje.

JEDNINA	MNOŽINA
kratak kaput	kratki kaputi
kratka sukњa	kratke suknje
kratko pismo	kratka pisma

PRIDJEVSKI VID

NEODREĐENI (KRAĆI)

Oblik je pridjeva koji stavljamo neodređenom, nepoznatom, prvi put spomenutom licu ili predmetu i označava neko polazno svojstvo. Dobija se na pitanje kakav, nema nastavak -i u nominativu jednine muškog roda. Njime se kazuje osobina:

- lijep auto, smeđ šešir, mlad čovjek, siromašan starac, sijed profesor

ROD	JEDNINA	MNOŽINA
Muški	lijep	lijepi
Ženski	lijepa	lijepе
Srednji	lijepo	lijepa

ODREĐENI (DUŽI)

Određeni pridjevski vid je oblik pridjeva koji se stavlja određenom, poznatom, već spomenutom licu ili predmetu. On znači nešto poznato, određeno i označava neko stalno, trajno svojstvo. Dobija se na pitanje koji, završava se nastavkom -i u nominativu jednine muškog roda:

- lijepi auto, smeđi šešir, mlađi čovjek, siromašni starac, sijedi profesor.

ROD	JEDNINA	MNOŽINA
Muški	lijepi	lijepi
Ženski	lijepa	lijepе
Srednji	lijepo	lijepo

Promjena pridjeva

MUŠKI ROD	Neodređeni vid	Množina	Određeni vid	Množina
Nominativ	lijep	lijepi	lijepi	lijepi
Genitiv	lijepa	lijepih	lijepog(a)	lijepih
Dativ	lijepu	lijepim(a)	lijepom(e,u)	lijepim(a)
Akuzativ	lijep (za neživo) lijepa (za živo)	lijewe	lijepi (za neživo) lijepog(a) za živo	lijewe
Vokativ	lijepi	lijepi	lijepi	lijepi
Instrumental	lijepim	lijepim(a)	lijepim	lijepim(a)
Lokativ	lijepu	lijepim(a)	lijepom(e)	lijepim(a)

Oblici neodređenog vida muškog roda u jednini imaju, uglavnom, iste završetke kao i imenice. Drugačiji su završeci pridjeva neodređenog vida muškog roda jedino u vokativu i instrumentalu jednine, gdje nema posebnih oblika za neodređeni vid, nego se za njih upotrebljavaju oblici s nastavcima određenog vida.

ŽENSKI ROD	Neodređeni vid	Množina	Određeni vid	Množina
Nominativ	lijepa	lijewe	lijepa	lijewe
Genitiv	lijewe	lijepih	lijewe	lijepih
Dativ	lijepoj	lijepim(a)	lijepoj	lijepim(a)
Akuzativ	lijepu	lijewe	lijepu	lijewe
Vokativ	lijepa	lijewe	lijepa	lijewe
Instrumental	lijepom	lijepim(a)	lijepom	lijepim(a)
Lokativ	lijepoj	lijepim(a)	lijepoj	lijepim(a)

Pridjevi ženskog roda u oblicima određenog i neodređenog vida razlikuju se u dužini nastavka nominative i akuzativa jednine i množine i u akcentu. U oblicima dativa i lokativa jednine pridjeva muškog i srednjeg roda, pored oblika na -ome i naporedo s njime, upotrebljava se i oblik na -omu (žutomu, crnomu, pametnomu). Ovo je stariji oblik i njega češće nalazimo kod pisaca iz zapadnih oblasti našeg jezika, dok je oblik na -ome, dat u tekstu, uobičajen u centralnim i istočnim oblastima. Doduše, pridjevi čija se osnova završava na prednjonepčani suglasnik, uvijek imaju nastavak -em.

SREDNJI ROD	Neodređeni vid	Množina	Određeni vid	Množina
Nominativ	lijepo	lijepa	lijepo	lijepa
Genitiv	lijepa	lijepih	lijepog(a)	lijepih
Dativ	lijepu	lijepim(a)	lijepom (e)	lijepim(a)
Akuzativ	lijepo	lijepa	lijepo	lijepa
Vokativ	lijepo	lijepa	lijepo	lijepa
Instrumental	lijepim	lijepim(a)	lijepim	lijepim(a)
Lokativ	lijepu	lijepim(a)	lijepom(e)	lijepim(a)

PROVJERI SVOJE ZNANJE

1. Kojim pridjevima možete opisati čovjeka?

lice – široko, okruglo, lijepo, usko, ružno...; (nos, uši, zubi, oči, usta, kosa, prsti, noge, osobine ličnosti)

2. Dodaj imenicama odgovarajuće pridjeve.

olovka, lopta, prsluk, fotelja, sat, patika

3. Napravi od sljedećih vlastitih imenica prisvojne pridjeve.

Novi Pazar, Numan, Zar, Sulejman, Skoplje, Bilal, Darija, Kan, Kadir

4. Od sljedećih imenica napravi pridjeve.

cvijet, lopta, osjećanje, zid, glava, istina, kuća

5. Smisli što više pridjeva kojima bi mogao/mogla da opišeš most.

6. Iz sljedećeg teksta prepiši sve pridjeve i odredite im vrstu, rod, broj, padež, vid (gdje može i oblik komparacije).

Kapetan Nemova podmornica Nautilus je sastavljena od dva trupa.

Zidovi oba trupa načinjeni su od čeličnog lima čije su ploče ličile na velike krljušti životinja. Prvi je deboj najmanje pet santimetara, a težak tri stotine devedeset četiri tone i devet stotina šezdeset kilograma. U unutrašnjosti je Nautilus imao i jedan veličanstveni raskošno osvetljen salon. Bio je to muzej od najvrednijih umjetničkih slika iz svih vijekova. Bile su tu i note najvećih kompozitora, kao i puno prirodnih retkosti (biljke, školjke).

7. Iz sljedećeg niza izdvoj nepravilno napisane pridjeve i prepiši ih u ispravnom obliku.

Gruziski, merjemin, češko, hemiski, Rejhanov, prolećniji, najači, neporažena

8. Smisli reklame za neke proizvode (naprimjer: keks, žvake, sladoled ili nešto drugo). Koristi što više pridjeva u superlativu.

9. Pridjevi *plav, plastična, zlatno* promijeni po padežima.

KOMPARACIJA

(POREĐENJE, STEPENOVANJE) PRIDJEVA

KOMPARACIJA PRIDJEVA IMAJU JE SAMO OPISNI PRIDJEVI.

Promjena opisnih pridjeva po stepenu osobine koju označava naziva se **komparacija**.

POREĐENJE PRIDJEVA

Posebne oblike za označavanje različitih stepena kakvoće imaju samo opisni pridjevi (*Zec je brz, auto je brži, a avion je najbrži.*).

Kako pridjevom (brz) utvrđujemo da je osobina (brzine) onoga kome je pripisujemo pozitivna, što znači da je posjeduje, da je ima, ovaj oblik (brz) nazivamo **pozitiv**, osnovni pridjev.

Kada oblikom istog pridjeva (brz), kazujemo da iste osobine ima, ali u višem stepenu (brži), taj oblik se zove **komparativ** ili prvi stepen poređenja.

Oblik koji označava da je ista osobina u najvišem stepenu (najbrži), zove se **superlativ** ili drugi stepen poređenja. Oblik koji označava da je ista osobina u najvišem stepenu (najbrži), zove se superlativ ili drugi stepen poređenja.

Komparativ se gradi dodavanjem nastavaka na pozitiv:

Dodavanjem nastavka *-ji*, kada se dešava glasovna promjena jotovanje (brz - brzji - brži),

Dodavanjem nastavka *-iji* ne javlja se nikakva glasovna promjena (spor - sporiji), i

Dodavanjem nastavka *-ši*, gradi se komparativ kod tri pridjeva: lak - lakši, mek - mekši.

Superlativ se gradi dodavanjem rječice *naj* ispred oblika komparativa (najbrži, najmanji...), bez ijednog slučaja odstupanja.

Ako pridjev počinje suglasnikom „J“, dolazi do udvajanja j (najjači, najjasniji...).

Kod pridjeva koji imaju nepravilnu komparaciju, komparative ne dobijamo dodavanjem nastavaka na osnovu pridjeva, već prvi stepen komparacije ima poseban oblik. Zovemo ih supletivni ili dopunski komparativi: dobar - bolji, zao - gori, velik - veći, malen-manji.

Svojstvo poređenja imaju samo opisni pridjevi, oni koji pokazuju kakvo je nešto.

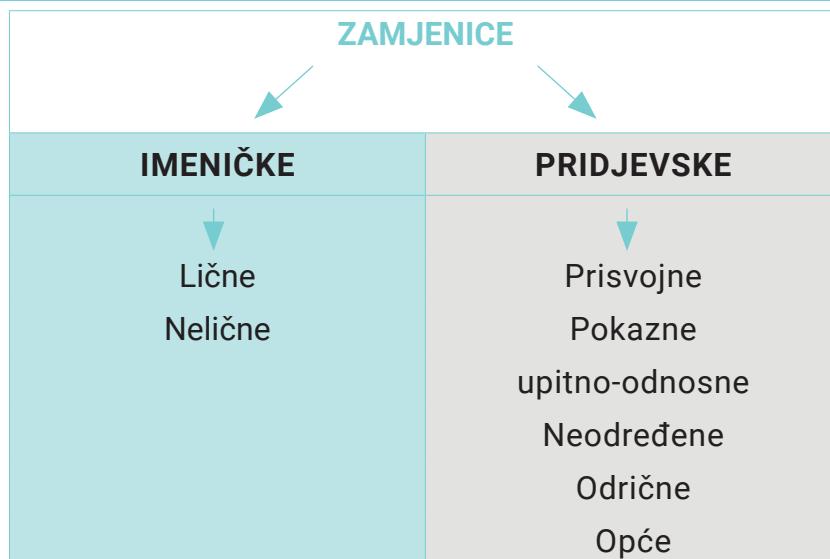
Ni gradivni pridjevi se ne mogu porebiti ne postoji zlatnije ili najzlatnije, osim kada se koriste u prenosnim značenju, kao metafora „On je najzlatnije dijete“

ZAMJENICE

Zamjenice su promenljiva vrsta riječi, čija je služba u rečenici da zamjenjuju imenice i pridjeve, kako im i sam naziv kaže.

U razgovoru veoma često koristimo imenice kako bismo znali o kome ili čemu pričamo, ali to ne moramo da radimo svaki put, već možemo da upotrijebimo **ZAMJENICE**.

► **ZAMJENICE** su promenljive riječi kojima se **upućuje** na **imenice, pridjeve i brojeve**. Dijele se na dvije grupe: „na lične zamjenice kojima se pridružuju i ostale imeničke zamjenice (ko, šta, neko, svako i sl.) i pridjevske zamjenice (pokazne, odnosno, neodređene itd.)

LIČNE ZAMJENICE

LICE	JEDNINA	MNOŽINA
1.	ja	mi
2.	ti	vi
3.	on, ona, ono	oni, one, ona

LIČNE ZAMJENICE

Ličnim imeničkim zamjenicama **upućuje se na lica** i to na:

1. **lice koje govori** (zamjenica prvog lica) - JA, MI;
2. **lice kome se govori** (zamjenica drugog lica) - TI, VI;
3. **lice o kome se govori** (zamjenica trećeg lica) - ON, ONA, ONO, VI, ONI, ONE, ONA.

Upiši lične zamjenice u jednini u odgovarajuća polja.

1. Lice koje govori

2. Lice kome se govori

3. Lice o kome se govori

<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
----------------------	----------------------	----------------------

JEDNINA	1. lice	2. lice	3. lice (m.)	3. lice (ž.)	3. lice (s.)
Nominativ	ja	ti	on	ona	ono
Genitiv	mene, me	tebe, te	njega, ga	nje, je	njega, ga
Dativ	meni, mi	tebi, ti	njemu, mu	njoj, joj	njemu, mu
Akuzativ	mene, me	tebe, te	njega, ga, nj	nju, ju, je	njega, ga,
Vokativ	/	ti	/	/	/
Instrumental	mnom(e)	tobom	njim(e)	njom(e)	njim(e)
Lokativ	o meni	o tebi	o njemu	o njoj	o njemu

MNOŽINA	1. lice	2. lice	3. lice (m.)	3. lice (ž.)	3. lice (s.)
Nominativ	mi	vi	oni	one	ona
Genitiv	nas	vas	njih, ih	njih, ih	njih, ih
Dativ	nama	vama	njima, im		njima, ih
Akuzativ	nas		njih, ih		njih, ih
Vokativ	/	vi	/	/	/
Instrumental	s(a) nama	s(a) vama	s(a) njima	s(a) njima	s(a) njima
Lokativ	o nama	o vama	o njima	o njima	o njima

LIČNA ZAMJENICA SVAKOG LICA

Lična zamjenica sebe, se ima isti oblik za sva tri lica jednine i množine za sva tri roda. Naziva se još i povratna lična zamjenica jer se njome u rečenici ponovo izriče subjekat, tj. odnosi se na bilo koje lice u službi subjekta.

Promjena ove zamjenice izgleda ovako:

Nominativ	-
Genitiv	sebe
Dativ	sebi
Akuzativ	sebe, se
Vokativ	-
Instrumental	sobom
Lokativ	sebi

Kraći oblik zamjenice sebe glasi **se** i ove riječi imaju potpuno isto značenje.

Npr. *Češljam sebe pred ogledalom* = *Češljam se pred ogledalom*

Upitne zamjenice – za lica ko? i stvari šta (što)? Njihova promjena je:

NELIČNE IMENIČKE ZAMJENICE ne razlikuju lica. Imaju po jedan oblik koji se upotrebljava za sva tri roda i oba broja.

Nominativ	ko	šta
Genitiv	koga	čega
Dativ	kome	čemu
Akuzativ	koga	šta
Vokativ	----	----
Instrumental	kime	čime
Lokativ	o kome	o čemu

POKAZNE ZAMJENICE

Pokazne zamjenice odgovaraju na pitanja Koji?, Kakav?, Koliki?

Koji? *ovaj, taj, onaj*

Kakav? *ovakav, takav, onakav*

Kolik? *ovolik, toljik, onolik*

Postavi pitanja na koja odgovaraju pokazne zamjenice u sljedećim rečenicama.

Meni se baš svidjela ova Senina zamisao.

Ovakve pustolovine nisam očekivao.

S tolikim problemima se još niste suočili.

Pokazne zamjenice imaju različite oblike za sva tri roda u jednini i množini.

Nominativ	ovaj/ovo	ova	ovi, ova,ove
Genitiv	ovog (a)	ove	ovih
Dativ	ovom (u), ovome	ovoj	ovim (a)
Akuzativ	N/G	ovu	N
Vokativ	ovaj/ovo	ova	/
Instrumental	(o) ovom (u) ovome	(o) ovoj	(o) ovim (a)
Lokativ	(s) ovim(e)	(s) ovom	(s) ovim (a)

Pokazne zamjenice upućuju na govornikovu udaljenost od onoga o čemu se govori.

ovaj, ovakav, ovolik - blizu govornoj osobi

taj, takav, tolik - blizu sugovornoj osobi

onaj, onakav, onolik - blizu negovornoj osobi

Ova je knjiga zanimljiva.

Knjiga je blizu govornika.

Ta se knjiga svida i tebi?

Knjiga je blizu sugovornika.

I ja želim pročitati **onu** knjigu.

Knjiga je blizu negovornika.

Pokazne zamjenice se slažu sa imenicom na koju se odnose u rodu, broju i padežu.

Kad se pokazna zamjenica u rečenici nađe bez imenice, zamisli odgovarajuću imenicu.

S **takvim** ne želim razgovarati.

m. r., jd., I

S **takvim (priateljem)** ne želim razgovarati.

m. r., jd., I

Život s **takvim pravilima** svima se svidio.

s. r., mn., I

Vidjeli su ovoga dječaka kako se šulja dvorištem.
m. r., jd., A (živo)

Lako će kupiti ovaj bicikl.
m. r., jd., A (neživo)

Razlikuj ličnu i pokaznu zamjenicu

Ona zna kako odabrat dobru knjigu.
- lična zamjenica (zamjenjuje imenicu djevojčica)

Ona djevojčica zna kako odabrat dobru knjigu.

- pokazna zamjenica (upućuje na imenicu djevojčica)

PROVJERI SVOJE ZNANJE

1. Na osnovu zamjenice **ja** promijeni i preostale lične zamjenice po padežima **ja**, mene/me, meni/mi, mene/me, mnom(e), o meni

2. Koji je odgovarajući oblik zamjenice u zagradi:

Ne moraš _____(ja) ništa reći o _____(sebe/se).

Ja _____(ti) ne poznam i ne smijem s_____ (ti) razgovarati.

Ključevi su u_____ (moj) kaputu.

On se_____ sa _____(niko) ne druži i _____ za _____(niko) ne želi znati.

3. U sljedećim poslovicama odredi prisvojnu zamjenicu za svako lice i napiši u kom je broju i padežu upotrebljena u datoj rečenici:

a) Uzdaj se u se i u svoje kljuse!

4. Pažljivo pročitaj odlomak priče Vilijema Sarojava „*Ljeto lijepog bijelca*“. Pronađi sve zamjenice u tekstu.

Najprije podvuci sve zamjenice u tekstu.

„Pune dvije nedjelje, rano svakog jutra, moj rođak Murad i ja izvodili smo konja iz staje napuštenog vinograda, gdje smo ga sakrili, jahali smo, i kad bi god došao red na mene da jašem, konj bi preskočio loze i nisko drveće, zbacio bi me i pobegao. Uprkos nezgodama, ja sam se nadao da će naučiti da jašem kao što jaše moj rođak Murad.“

5. Opiši kako bi izgledao tvoj dan bez mobitela, računala, televizije. Upotrijebi šest pokaznih zamjenica u različitim oblicima.

PUSTIO BIH JA NJEGA, ALI NEĆE ON MENE

Neki čovjek svrne s puta u potok da se napije vode, pa ga uhvati hajduk, a on onda, dozvavši svoga druga koji je bio ostao na putu, kaže mu:

– Hodi, uhvatio sam hajduka!

Drug mu odgovori:

– Kad si ga uhvatio, a ti ga povedi ovamo.

Onda mu on kaže:

– Ali neće da ide.

Kad mu drug na to reče: – Ako neće da ide, a ti ga pusti, – a on mu odgovori:

– Pustio bih ja njega, ali neće on mene!

Šaljiva narodna pripovijetka

GLAGOLI - LEKSIČKE OSOBINE GLAGOLA

GLAGOLI RADNJE označavaju svjesno, namjerno, voljno nečije djelovanje, radnju koju vrši bilo čovjek, bilo neko drugo biće.

GLAGOLI ZBIVANJA označavaju nemjerno događanje uzrokovano najčešće prirodnim silama. Glagoli zbivanja mogu se odnositi na prirodu (Vjetar puše, kiša sipi) ili na čovjeka (Djed je ostario).

GLAGOLI STANJA označavaju stanje u kome se neko (čovjek) ili nešto (neko drugo biće) nalazi, a u kojem se ništa ne radi, niti se išta zbiva.

PROVJERI SVOJE ZNANJE

Kad su vedre noći, čovjek može do mile volje da se nagleda onog beskrajno dugog, toliko svjetlog zagonetnog zvjezdanih puta preko neba koji se zove Kumova slama. Postoji drevna priča da je kum kumu krao slamu, i kako je nosio ona se prosipala i za kumom ostavljala trag. Prije jednog vremena isto takav trag postojao je i preko Bosne, išao s jednog njenog kraja na drugi, kao onaj gore s jednog kraja neba na drugi. Razlika među njima bila je u tome što je onaj gore bio označen zvjezdama i sav se sijao, a ovaj dolje - pamukom, i sav se bijelio.

Ćamil Sijarić: Francuski pamuk

- O kojoj legendi govori ovaj odlomak?
- Kako se drukčije zove Kumova slama? Šta znaš o našoj galaksiji?
- Pronađi glagole u ovom tekstu i upiši ih u svesku.
- Šta glagoli označavaju? Po čemu se razlikuju od drugih vrsta riječi?
- U posebne kolone izdvoji glagole radnje, stanja i zbivanja. Po čemu se oni međusobno razlikuju?
- Objasni to upoređujući glagole **nagledati se, postojati, bijeljeti se**

nagledati - svjesno, namjerno, voljno čovjekovo djelovanje.
To je glagol radnje.

postojati - nemamjerno djelovanje, uzrokovano prirodnim silama.
To je glagol zbivanja.

bijeljeti se - stanje u kome se ništa ne radi, niti se išta zbiva.
To je glagol stanja.

GLAGOLSKA VREMENA I GLAGOLSKI NAČIN

- **GLAGOLI** su promenljiva vrsta riječi koje označavaju neku radnju, stanje ili zbivanje. Mijenjaju se po licima, imaju jedninu i množinu.

radnja: pisati, čitati, raditi
stanje: spavati, misliti, vезнuti
zbivanje: sijevati, grmjeti, svanuti

jednina	množina
ja čitam	mi čitamo
ti čitaš	vi čitate
on čita	oni čitaju

GLAGOLSKI OBLICI

SISTEM GLAGOLSKIH OBLIKA bosanskoga jezika čine:

1. glagolska VREMENA (prezent, aorist, imperfekt, perfekt, pluskvamperfekt, futur I, futur II), kojima se izriče vrijeme vršenja radnje (prošlost, sadašnjost, budućnost)

2. glagolski NAČINI (indikativ, kondicional, imperativ i optativ), kojima se izriče odnos glagolskog sadržaja prema stvarnosti.

3. glagolski PRIDJEVI (radni i trpni)

4. glagolski PRILOZI (sadašnji i prošli)

5. INFINITIV

- Osnovni oblik glagola kojim se označavaju radnja, stanje ili zbivanje naziva se **INFINITIV**.

SVI GLAGOLSKI OBLICI SE GRADE OD INFINITIVNE ILI OD PREZENTSKE OSNOVE.

INFINITIVNA OSNOVA se dobija:

- a) od glagola koji se u infinitivu završavaju na *-ti*
vikati, sjedeti, učiti
- b) od glagola koji se u unfininitivu završavaju na *-ći*
sjeći, peći, leći

PREZENTSKA OSNOVA se dobija odbijanjem nastavka *-mo* za 1. lice množine prezenta: radi – mo, peče – mo, plete – mo, nosi – mo.

Glagolski oblici mogu biti **PROSTI** i **SLOŽENI**

Glagoli se u rečenicama javljaju u različitim oblicima, koji se međusobno razlikuju
Prema prisutnosti ili odsutnosti lica uz glagole, glagolske oblike dijelimo na **LIČNE** i **BEZLIČNE**

Prema tipu tvorbe glagolske oblike dijelimo na **PROSTE** (sastoje se od jedne riječi) i **SLOŽENE** (sastoje se od dviju ili više riječi).

PROSTI

se grade od glagolske osnove (infinitivne ili prezentske) i nastavaka.
To su: ifinitiv, prezent, aorist, imperfekat, imperativ, glagolski prilog sadašnji, glagolski prilog prošli, glagolski pridjev radni i glagolski pridjev trpni.

SLOŽENI

se grade pomoćnim glagolom u ličnom glagolskom obliku i od odgovarajućeg glagolskog pridjeva ili infinitiva. Složeni su: perfekat, pluskvamperfek(a)t, futur I, futur II, potencijal.

POMOĆNI GLAGOLI

Pomoćni glagoli služe za građenje složenih glagolskih oblika.
Kraći oblici pomoćnih glagola zovu se: **ENKLITIČKI** oblici.

JESAM	BITI	HTJETI
prezent: jesam, sam	prezent: budem	prezent: hoću, će

ZADATAK

„Ali ubio sam morskog psa koji je navalio na moju ribu”, pomisli. „I to jednog najvećeg dentusa što sam ga ikad video. A sam Bog zna da sam ih video zaista velikih.”

„Preljepo je bilo da bi moglo dugo trajati”, pomisli. „Želio bih da je sve to bio san, da nikad nisam zakačio tu ribu i da sam sada sam u svom krevetu na novinama.” „Ali čovjek nije stvoren za to da bude pobijeđen”, reče. „Čovjeka možeš uništiti, ali ga ne možeš poraziti!”

E. Hemingvej: Starac i more

- Kako doživljavaš posljednju rečenicu ovog odlomka?
- O čemu ona govori?
- U ovom odlomku književnik je upotrijebio velik broj glagola. Ovo su njihova gramatička značenja:

je navalio - lice: on; vrijeme: prošlost

sam video lice: Ja, vrijeme: prošlost

zna lice: on, vrijeme: sadašnjost

želio bih odnos glagolskog sadržaja prema stvarnosti. lice: ja.

nije stvoren, bude pobijeđen - trpno stanje

Dažd

Trebalo bi opet naučiti

da slušamo kako dažd pada pada

Trebalo bi se odkameniti

I poći bez osvrtanja kroz kapiju grada

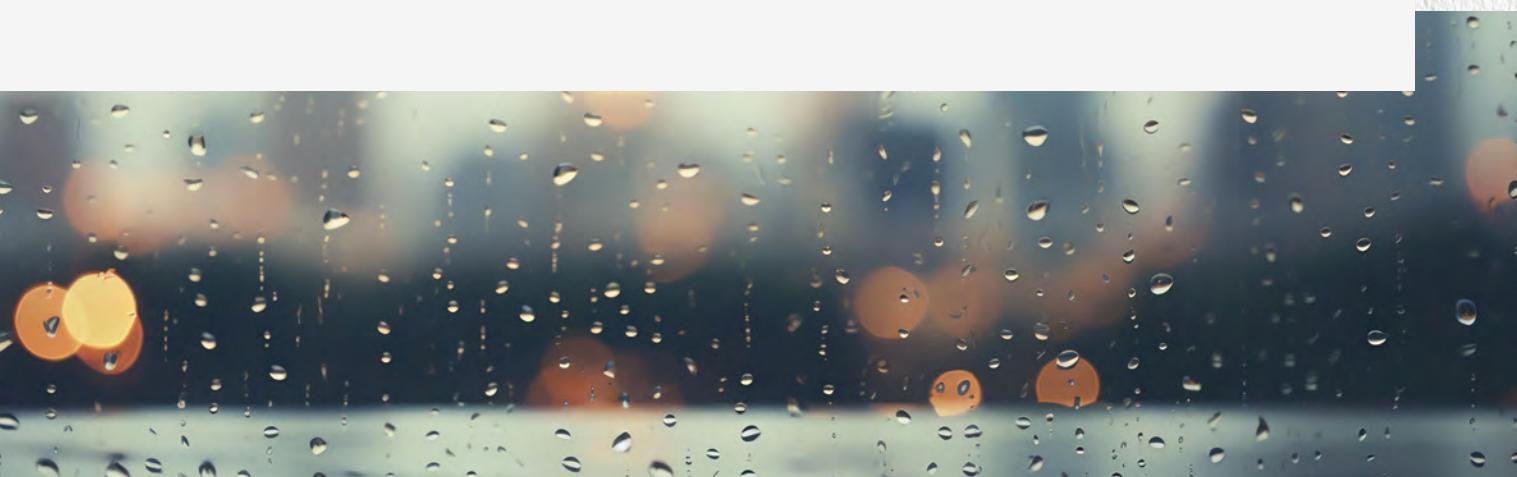
trebalo bi u obilju bilja zagrliti panične makove i mrave

trebalo bi se iznova umiti

I sniti u jasnim kapima ozorne rose

Mak Dizdar

- Obilježite infinitive u pjesmi!

GLAGOLSKA VREMENA

Vrijeme je posebna glagolska gramatička kategorija koja razlikuje glagole od drugih promenljivih vrsta riječi. **Glagolsko vrijeme** se određuje prema trenutku govora govornog lica i označava se posebnim nastavcima za oblik.

PREZENT

SADAŠNJE VRIJEME, označava radnju koja se događa u trenutku govora, tj. u sadašnjosti.

Gradi se od prezentske osnove i nastavka:

1. **-m**, 2. **-š**, 3. **-**, 1. **-mo**, 2. **-te**, 3. **-e**, **-ju**, **-u**

1.radi-**m**

1.radi-**mo**

2.radi-**š**

2.radi-**te**

3.radi

3.rad-**e**, pjeva-**ju**, piš-**u**

PERFEKAT

PROŠLO VRIJEME, označava radnju koja se vršila u prošlosti. Gradi se od kraćeg oblika prezenta pomoćnog glagola jesam i radnog glagolskog pridjeva.

1. ja sam učio

1. mi smo učili

2. ti si učio

2. vi ste učili

3. on je učio

3. oni su učili

ona je učila

one su učile

ono je učilo

ona su učila

FUTUR I

BUDUĆE VRIJEME, označava radnju koja će se dogoditi u budućnosti poslije trenutka govora. Gradi se od kraćeg oblika prezenta pomoćnog glagola **htjeti** i in initiva. Futur je složen!

Gradi se od in initiva i pomoćnog glagola samo što se neka može pisati zajedno, a nekad odvojeno!

1.ja ću raditi, radiću	1.mi ćemo raditi, radićemo	1.ja ću sjeći, sjeći ću	1.mi ćemo sjeći, sjeći ćemo
2.ti ćeš raditi, radićeš	2.vi ćete raditi, radićete	2.ti ćeš sjeći, sjeći ćeš	2.vi ćete sjeći, sjeći ćete
3.on će raditi, radiće	3.oni će raditi, radiće	3.on će sjeći, sjeći će	3.oni će sjeći, sjeći

PROVJERI SVOJE ZNANJE

1. Pronađi glagole u sljedećem tekstu i navedi u kom su glagolskom obliku, licu, rodu i broju.

Trojanci su se ispred Ahileja sklonili u grad, samo Hektor ostade ispred Skejskih vrata. Uzalud ga sa zidine preklinjali otac i majka da se ukloni kad bude ugledao Ahileja.

sklonili su se – perfekat, 3. l. mn. m .r.

2. Tekst iz prethodnog zadatka napiši tako da sve glagole prebaciš u sadašnje vrijeme – prezent.

3. Sastavi rečenice u kojima ćeš iskoristiti glagole u navedenim oblicima:

čitati, radio, slušam, lupao, spavat ću ili spavaću

REČENICA

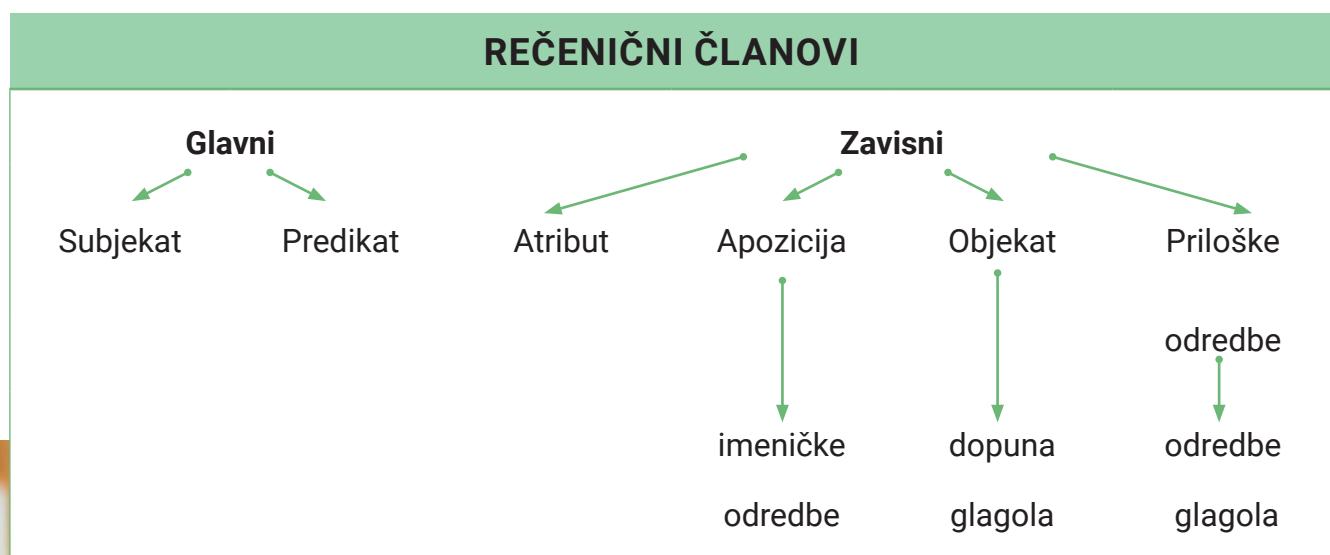
- REČENICA je dio teksta ili govora koji sadrži glagol u ličnom glagolskom obliku.

REČENIČNI ČLANOVI

Glavni članovi rečenice su **SUBJEKAT** i **PREDIKAT**

Zavisni članovi rečenice su **ATRIBUT** i **APOZICIJA** (dodaci uz subjekat imenice), **OBJEKAT** i **PRILOŠKE ODREDBE** (odredbe glagola) za vrijeme, mjesto, način, uzrok, cilj (namjeru) i mjeru.

Riječi u rečenici imaju funkciju rečeničkih članova. To je sintaksična funkcija riječi

GLAVNI REČENIČNI ČLANOVI

SUBJEKAT

Subjekat označava o kome ili o čemu se u rečenici govori.

Subjektom se označava vršilac radnje, nosilac stanja, uzročnik zbivanja.

Učiteljica pregleda zadatke.

Benjamin je razbio loptom prozor.

Led je okovao rijeku.

Knjiga je pala sa stola.

Dini je lijepo u školi.

Funkciju subjekta najčešće ostvaruju imenice i imeničke zamjenice imenička sintagma ili paralelni rečenični članovi.

Dan je lijep.

On je dobar učenik.

Neki stariji ljudi su sjedili na klupi.

Mama, tata i ja idemo na letovanje.

Tahir i Vedad su dobri drugari.

U funkciji subjekta mogu se, osim imeničkih, pojaviti i druge vrste riječi.

Trčati je zdravo.

Pet je moj srećan broj

I je veznik.

Gramatički subjekat je uvijek u nominativu.

Najla se igra.

Učiteljica čita.

Kiša pada.

Logički subjekat je u genitivu, dativu ili akuzativu.

gen. Nema Meše. (Meša nije tu).

dat. Meni se spava. (Ja sam pospan).

ak. Aidiu je strah. (Aida osjeća strah).

PREDIKAT

Predikat je centralni član rečenice. On kazuje nešto o subjektu. Može biti glagolski i imenski.

Glagolski predikat je glagol u ličnom glagolskom obliku. Njime se subjektu prepisuje neka radnja, stanje ili zbivanje.

Majda čita.

Istina uvijek pobjeđuje.

Pada snijeg.

Imenski predikat se sastoji od dva dijela. To su glagolski i imenski dio.

Glagolski dio predikata je pomoćni glagol JESAM - BITI u ličnom glagolskom obliku. On označava lice koje vrši glagolsku radnju.

Imenski dio predikata može biti bilo koja imenska riječ (imenica, zamjenica, pridjev, broj) ili sintagma sa imenskom riječju, i on označava sadržaj imenskog predikata.

a) prepisuje subjektu neku osobinu: *Almira je lijepa. Ili*

b) identificira subjekat: *Almira je vaspitačica.*

Kadir je đak.

Dan će biti lijep.

Dina je dobra učenica.

Glagolski predikat = glagol u ličnom glagolskom obliku *Mehmed ruča.*

Imenski predikat = pomoćni glagol + imenska riječ *Mehmed je gladan.*

SUBJEKAT	GLAGOLSKI PREDIKAT
Ja	plivam
Ti	spavaš
On	razmišlja

SUBJEKAT	IMENSKI PREDIKAT
Ja	sam odličan
Ti	si dobar
On	je tu

PROST - sastoji se od jednog glagola u ličnom glagolskom obliku.

Benjamin je trenirao.

Elmedina je uzela svoje ključeve.

Sutra ćemo ići u bioskop.

SLOŽEN - sastoji se od dva, ponekad i tri glagola. U složenom predikatu prvi glagol nema potpuno značenje. Takvi su glagoli *moći, htjeti, željeti, morati, smjeti, prestati, nastaviti, završiti*. Oni traže još neki glagol da bi upotpunili svoje značenje. Ako kažemo samo – Ja mogu, rečenica će nam biti nejasna i moraćemo da je dopunimo još nekim glagolom da bi imala potpuno značenje, napr. – *Ja mogu da odgovorim na to pitanje*.

Ja mogu da skočim visoko.

Bilal želi da dobije loptu.

Vjetar je prestao da puše.

Moraćete dobro razmisliti prije nego što odgovorite.

Želio sam da treniram fudbal.

Predikat se slaže sa subjektom u licu, broju i rodu.

Subjekat = S

R = S + P

R = P

Predikat = P Šta radi Mehmed?

Mehmed ruča.

ili

Ruča.

Rečenica = R

Nom. jedn. 3.l.jedn.prez.

PROVJERI SVOJE ZNANJE

1. Za svaki predikat napiši dodatne dijelove priče koji opisuju događaje. Pomozi u stvaranju šire slike onoga što se događa.

*Čovjek cijepa drva.
Razbolio se jedan mačak.
Cvijeće se presijava na suncu.
Stara iscijepana krpa se raspala.*

2. Prepiši rečenice i podvuci subjekte jednom linijom.

*Mama i tata su otišli u tržni centar.
Po dvorištu se šetaju kokoške i pilići.
Odbojku igraju Dunja i Dina.
Mačka i mačići drijemaju na travi.*

3. Igra više predikata: "Vremenska avantura"
Napiši različite događaje na karticama, svaki događaj s različitim predikatom (npr. oprala i opeglala veš, rastu i cvjetaju crvene ruže, leži i čita knjigu, pjevala i igrala).
Izaberite kartice i koriste ih kako bi stvorili priču koja sadrži različite događaje.

4. Dovrši započete rečenice tako što ćeš dodati predikat uz subjekat.

*Pas laje
Pas je dobar.*

5. Prepiši i podvuci predikate u sljedećim rečenicama i odredi da li je imenski ili glagolski:

*Jasna ide redovno u školu.
Hava je bila na zimovanju.
Napolju pada krupan snijeg.
Moja maca je bijela.
Nisam uradila domaći zadatak.
Najveća soba će biti moja.*

6. Prepišite sljedeći tekst u svesku, podvucite subjekte jednom linijom, a predikate s dvije linije.

*Dječak je bio zapanjen, srce mu je ludo tuklo.
Na pučini je čudna riba lagano plivala gore – dolje, i podizala njušku iz vode gledajući prema kopnu.*

7. Rečenične članove sljedećih rečenica upišite u tabelu.

*Moja maca svakog dana umiljato prede u svojoj korpi.
Poslje časa ču doći kod tebe da nabrzinu uradimo domaći zadatak.
U tom trenutku jedna suza je brzo skliznula niz njen obraz.*

PROSTA REČENICA

► **PROSTA REČENICA** sadrži samo jedan predikat:

Rialda čita novine.

Složene rečenice mogu biti **nezavisne** – samostalne ili zavisne - uključene u složenu rečenicu.

NEZAVISNA REČENICA - može samostalno da prenese neku informaciju. Može da stoji sama ili da bude u sastavu složene rečenice

Davud čita novine. Kan gleda crtani film. (dvije nezavisne, proste rečenice)

Davud čita novine, a Kan gleda crtani film. (jedna rečenica složena od dvije nezavisne, proste)

Nezavisne rečenice mogu biti:

OBAVJEŠTANE	ZAPOVJEDNE	UPITNE	UZVIČNE	ŽELJNE
-------------	------------	--------	---------	--------

ZAVISNA REČENICA - ne može da stoji samostalno. Ona objašnjava glavnu, bliže je određuje ili dopunjava. Može da ima funkciju rečeničnog člana – subjekta, objekta, priloške odredbe za vrijeme, mjesto, uzrok.

Davud je čitao novine,
nezavisna
rečenica

dok je Kan gledao crtani film.
zavisna rečenica u funkciji
odredbe za vrijeme

Kada u rečenici pored subjekta i predikata postoje i drugi rečenični dijelovi, onda te rečenice zovemo PROSTE PROŠIRENE REČENICE.

Vrijedan đak redovno uči.

Ove vrste rečenica i proširene i neproširene, razlikuju se po sastavu, ali imaju samo jedan predikat.

SLOŽENA REČENICA - sadrži dva ili više predikata:

Sanela uči dok Davud sluša muziku.

Danas jako puše vjetar pa nećemo ići na izlet.

Kad sam otišla u poštu, platila sam račune i poslala čestitke.

Složene rečenice mogu biti nezavisnosložene i zavisnosložene.

PROVJERI SVOJE ZNANJE

1. U sljedećim rečenicama podvuci zavisnu rečenicu.

*Jasna mi je javila da će doći sutra.
Vidjela sam da se djeca lijepo igraju.
Rekli su da treba kazniti razbojnike.
Svakome se žalio kako nema sreće.*

2. Odredi kakve su po sastavu naredne rečenice.

- a) *Moj život nije roman.*
- b) *Primjećujem u posljednje vrijeme da je dječak tužan.*
- c) *Ona je moja drugarica.*
- d) *Ispričaću vam kako mi je bilo teško.*
- e) *Odosmo i nećemo se skoro vidjeti.*

3. Prepiši podvuci predikate u narednim rečenicama i odredi im vrstu.

- a) *Malo koja djevojčica iz našeg mjesta nije išla na šišanje.*
- b) *Naročito mi se jedan od njih ucrtao u sjećanje kao pravi ožiljak.*

c) *Sjedeći u klupi smislila sam neku rečenicu.*

4. Prepiši i podvuci subjekte i odredi im rod i broj.

- a) *Ova pomisao izazvala je u meni najživljiju radost.*
- b) *Priđe mi drug i reče:*
- c) *Svuda su naokolo bile zelene livade, nagizdane divnim cvijećem, prekrasni gajevi i ptice koje su zvonko pjevale.*

5. Dodavanjem rečeničnih članova sljedeće rečenice pretvorи u složene.

*Vanja voli grožđe.
Izeta, Marina i Darija pišu.
Kadir se kupa.*

JEDNOZNAČNOST I VIŠEZNAČNOST RIJEČI

Riječi imaju svoja značenja. U književnosti koju tumačimo i kao umjetnost riječi, neke riječi mogu imati više značenja, a neke samo jedno. Znači, riječi mogu imati osnovno značenje, višeznačnost, jednoznačnost i preneseno značenje.

Naprimjer, riječ *RAZRED*, možemo korisiti da označimo:

- organiziranu jedinicu u osnovnim i srednjim školama (*Idem u šesti razred.*)
- kvalitet putničke udobnosti (*Uvijek putujem prvim razredom.*)
- kategorija u podjeli (*Ameba je u najnižem razredu živih bića./Ušli smo u razred.*)

• Da provjerimo ove dvije riječi koje sve značenje mogu imati:

GLAVA

Boli me glava.

Udari po glavi eksera, nemoj ukoso!

Pokvarila mu se glava motora.

JEZIK

Učimo bosanski jezik

Pokazao mi je jezik.

Nisam namjestio jezik na cipeli pa me žulja.

• Odredi koja je od riječi u izrazima upotrijebljena u pravom (osnovnom) značenju, a koja u prenesenom. Objasni šta znače izrazi.

kameni kip
gorki plodovi

kameno srce
gorki časovi

gluha osoba
naporan rad

gluha noć
naporan čovjek

ZLATNA (OGRLICA)
CVJETA (CVIJET)
TOPLE (RUKE)
ROJ (KOMARACA)
TEČE (VODA)

Pao je list sa grane.
Pljuštala je kiša.

ZLATNA (DEVOJČICA)
CVJETA (LJUBAV)
TOPLE (RIJEČI)
ROJ (MISLI)
TEČE (RAZGOVOR)

Od trčanja me zboleo list.
Pljuštale su teške riječi.

PROVJERI SVOJE ZNANJE

1. Dopuni riječi u rečenicama

a) Kerim je za užinu, u slast _____ jabuku.

_____ vuk magarca.

b) Zatvori slavinu, voda _____ !

Razgovor i dalje _____.

2. Od datih primjera sastavi rečenice sa osnovnim i prenesenim značenjem.

GLAVA (dio tijela); GLAVA (porodice, motora, knjige...); ZUB (dio vilice); ZUB (dio češlja, testere)

3. Razmisli i objasni šta znači:

Mlati praznu slamu.

Nisu mu sve koze na broju.

Obrao je zelen bostan.

Nemoj da mi soliš pamet.

Objesiti to mačku o rep.

Traži dlaku u jajetu.

Presipa iz šupljeg u prazno.

Smuti pa prospi.

U svakoj je čorbi mirođija.

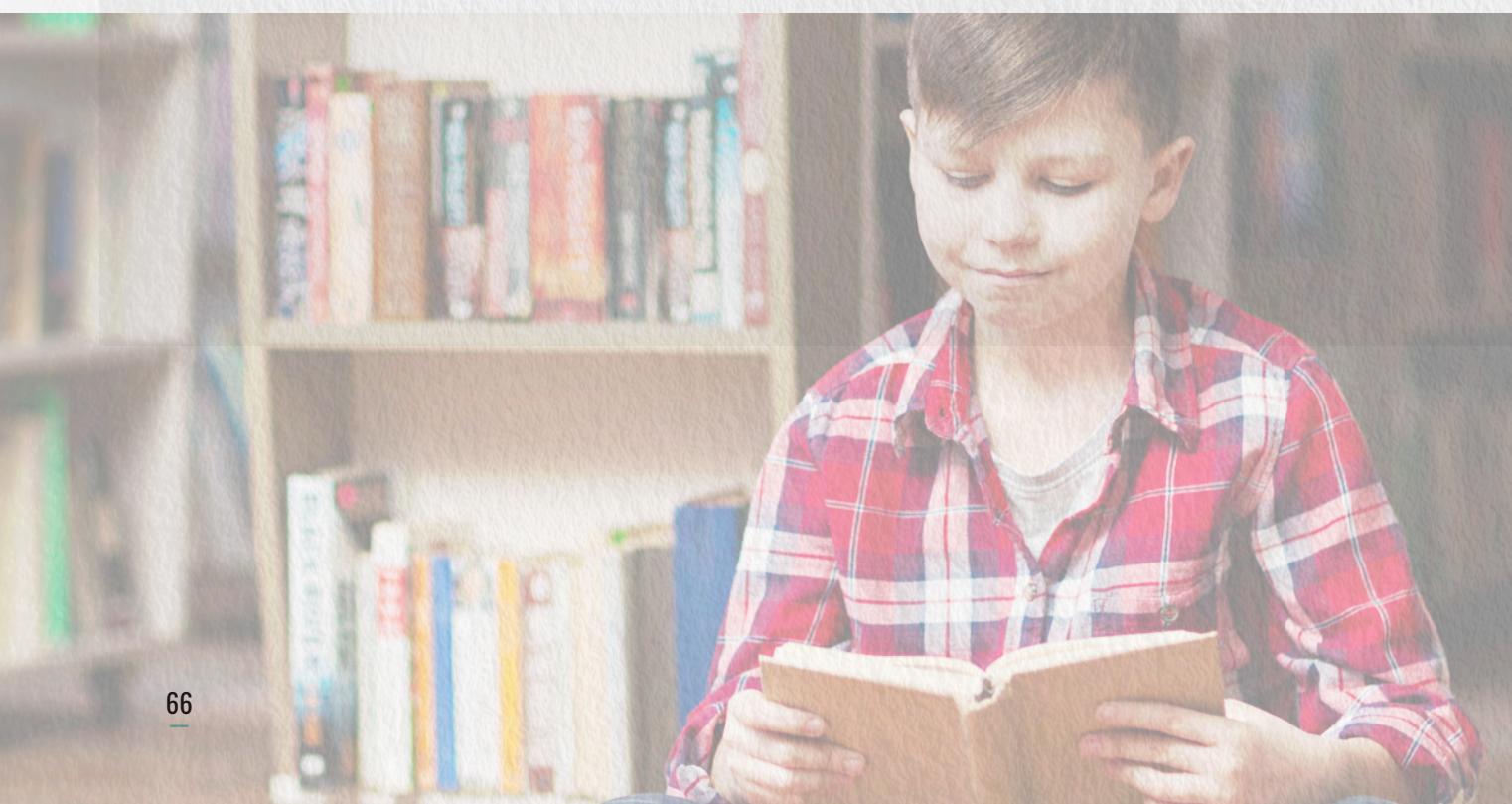
On je vezana vreća.

Ima to u malom prstu.

Umije suh iz vode da izađe.

Sjedi na iglama.

Čupa pa sadи.

HOMONIMI, SINONIMI I ANTONIMI

Homonimi su riječi koje imaju isti glasovni sastav, isto se pišu, ali različitog značenja.

Sinonimi su riječi koje su po značenju veoma slične ili iste nekoj drugoj riječi, ali nemaju isti oblik.

Antonimi su riječi koje imaju suprotno značenje.

1. Homonimi nemaju isto značenje i nisu istog porijekla, mogu se čitati isto ili drugačije i imati različite akcente. Riječ homonim je grčkog porijekla i označava one koji imaju isto ime (homo - isto, jednako; i onoma ili nomen u značenju ime; lično ime). Tipični homonimi u našem jeziku su:

Grad: naseljeno mjesto i grad kao nevrijeme;

Radio: kao glagol raditi i kao imenica radio, koji služi za prenos govora i muzike;

Višnja: kao vlastito ime i višnja kao voće;

Pas: životinja i pas (pojas) kao predmet;

Luk: biljka i luk kao oružje

2. Upotrebom sinonima se ističu nijanse riječi, koristi se za potrebe tačnijeg i preciznijeg izražavanja. Nije isto ako se kaže prezalogajiti, jesti ili žderati. Također, jedna riječ može biti zamijenjena ili upoređena sa više riječi, a ne samo sa jednom.

Naprimjer riječ *zemlja* može označavati *tlo, zemljiste, pod, patos ili država*.

Primjeri sinonima su:

veseo, radostan, sretan;

tužan, žalostan, očajan, depresivan;

lijep, zgodan, šarmantan;

hladan, leden, studen;

puše, pirka, lahor, reže

3. Antonim je riječ grčkog porijekla i označava protiv ili suprotno. Antonimi mogu biti;

1) pravi - između kojih ne postoji etimološka veza, jer te riječi ne potiču iz istih korjena.
Na primjer: *bijelo* – *crno*, *lijep* – *ružan*, *tišina* – *buka*

2) tvorbeni - riječi su istog korjena, a nastaju dodavanjem različitih prefiksa i sufiksa.
Na primjer: *simpatičan* - *antipatičan*; *iznjeti* - *unijeti*, *zatvoriti* - *otvoriti*

3) oni koji potpuno isključuju značenje svog para.
Naprimjer: *istina* - *laž*, *ljubav* - *mržnja*, *sreća* - *tuga*

PROVJERI SVOJE ZNANJE

1. Datim riječima dodajte riječi suprotnog značenja:

lijepa, lijena, toplo, krivo, sjedi, desno, ljeto, rat, debeo, visok.

2. Datim riječima dodajte riječi sa istim ili sličnim značenjem:

hoda, put, uzbudjen.

UPOTREBA VELIKOG SLOVA

Velikim početnim slovima se pišu vlastita imena ljudi, i to:

- lična imena i prezimena, ustaljeni nadimci i druge riječi koje su postali sastavni dio imena ili se mogu upotrijebiti umjesto njega, osim odredbenih dijelova unutar tih imena:
Amira Medunjanin, Azra Begović, Safet Zec, Selim Salihović, Mula Mustafa Bašeskija, Musa Ćazim Ćatić, Robert de Niro, Leonardo di Caprio, Beba, Baco, Mak, Tito.
- nazivi knjiga, časopisa, novina, književnih djela: *Opšta enciklopedija, Naš jezik, Oslobođenje, Prokleta avlja, Modra rijeka, Doživljaji Toma Sojera, Mali princ, Ženidba Smailagić Mehe, Hvalov zbornik, Nekrolog jednoj čaršiji.*

PROVJERI SVOJEZNANJE

1. Pročitaj i pronađi greške:

Oni vole čitati Vesele Sveske.

Koristite Trilogiju o Bosanskom Jeziku od autora Dževada Jahića.

Pročitao sam roman Sto Godina samoće.

Oni uče iz Biologije za 2. razred Gimnazije.

Gledali smo film Ničija Zemlja.

Štampali su novine Naša Škola.

INTERPUNKCIJA - TAČKA, ZAREZ, DVOTAČKA, TRI TAČKE, UPITNIK, UZVIČNIK, NAVODNICI U PISANOJ KOMUNIKACIJI

- Šta znaš o upotrebi tačke, zareza, dvotačke, tri tačke, upitnika, uzvičnika i navodnika?
- Kako zovemo te znakove?
- Kakva je njihova funkcija u pisanju?
- Na čitanje nekog teksta?

Izgovori rečenice:

Ona dolazi sutra.

Ona dolazi sutra!

Ona dolazi sutra?

- Šta smo u tim rečenicama obilježili rečeničnim (interpunkcijskim) znacima - tačkom, upitnikom i uzvičnikom?
- Kakva je funkcija zareza u sljedećim rečenicama:

Ne dolazim sutra.

Ne, dolazim sutra.

Jedan od najčešće spominjanih primjera u kojima od upotrebe zareza zavisi smisao rečenice je dvosmisleni odgovor koji je mitska delfska proročica Pitija davala ratnicima koji su od nje željeli saznati kako će proći u ratu: Odgovor se mogao tumačiti na dva načina:

Ići ćeš, vratiti se, nećeš poginuti u ratu.

Ići ćeš, vratiti se nećeš, poginuti u ratu.

TAČKA-ZAREZ :

Poznato ti je da pri nabrajanju koristimo zarez, kojim označavamo kratku stanku ili pauzu u govoru. Kada želimo obilježiti stanku koja traje nešto duže, umjesto zareza koristimo **tačku-zarez** (;). Tačku-zarez koristimo kod višestrukog nabrajanja, naprimjer:

SUGLASNICI PO MJESTU TVORBE:

USNENI:	USNENO-ZUBNI:	PREDNJONEPČANI:	ZADNJONEPČANI:
b, p, m.	d, t, c, z, s.	dž, č, đ,ć, ž, š.	k, g, h.

Tim znakom možemo u pisanju razdvajati dijelove višestruko složenih rečenica.

...*Išao putićem, a misao mu nekud dalje lutala; no pred očima mu neprestano lebdi slika lijepo Ajše.*

Vokativ se odvaja zarezom, bez obzira na to na kojem mjestu u rečenici se nalazi:

- **Saro, tvoje bilješke su uredne.**
- **Stojte, galije carske!**
- **Hvala, gospodine, što ste nam pomogli u pisanju.**

 Glagolski prilozi (sadašnji i prošli) koji stoje ispred predikta koji određuju, sami ili zajedno sa grupom riječi koja čini sintaksičku cjelinu sa njima – bilo da su na početku rečenice, bilo da su na kraju rečenice – od tog predikata se odvajaju zarezom: Misleći o knjizi, stigla je na ispit. – Prešavši zatim iz Trsta u Beč, našao se u novoj sredini. – Onda je, prebledevši sva odjednom, objasnila šta se desilo juče. – On, čuteći, krenu za nama.

 Apozicija, tj. drugi naziv nekog pojma, se odvaja zarezom: kada ima karakter naknadnog imenovanja nekog pojma, pri čemu se ti nazivi ne razlikuju po širini značenja, bez obzira na to da li se nalazi ispred ili iza imena tog pojma: Došao je Damir Burdžević, onaj tvoj jučerašnji kandidat. – Došao je onaj tvoj jučerašnji kandidat, Damir Burdžević.

TRI TAČKE ...

Na mjestima gdje se tekst namjerno prekida pišemo TRI TAČKE (...).

Tri tačke pišemo na mjestu gdje prekidamo nabrajanje:

Bili su tamo mnogi moji prijatelji: Adnan, Goran, Asmir, Damir...

Tri tačke pišemo na mjestu prekinutog dijela rečenice.

Eh, da mi je ova pamet bila...

Tri tačke obilježavaju duže pauze u pripovijedanju, isprekidani govor, najčešće zbog uzbuđenja:

...Stoga možete zamisliti kako sam se iznenadio kad me, u zoru, probudio neki smiješan glasić.

Govorio je:

„Molim vas...nacrtaj mi ovcu!“ „A!“

„Nacrtaj mi ovcu...“ - Mali Princ, Saint Exupery

Prijedlozi su: kod, pored, u, sa...

*Kad se voz zaustavio, on se pojavi... i reče:
„Divno je vratiti se kući“.*

DVOTAČKA :

Dvotačka kao interpunkcijski znak u užem smislu dvotačka ukazuje da tekst koji slijedi sadrži objašnjenje ili zaključak teksta koji joj prethodi, a piše se i ispred jedinica u nabranjanju, kao i ispred teksta koji se navodi. Kao pravopisni znak u širem smislu dvotačka se piše između brojeva kojima se iskazuje odnos.

- Dvotačka se stavlja ispred teksta koji je u ulozi objašnjenja rečeničnog niza, rečenice ili dijela rečenice:

Ta su župljanska sela lijepa: kuće grupisane, okrećene, voćnjaci gusti, vode pitome, ljudi mirni. (Ć. Sijarić, Bihorci)

- Dvotačka se stavlja ispred sažetoga iskaza ili zaključka koji je u ulozi objašnjenja prethodnog sadržaja:

Nastupio je dakle odlučan čas: boj ili mir (E. Mulabdić, Zeleno busenje)

- Dvotačka se također stavlja ispred poslovica, zagonetki, definicija, tvrdnji i sl. koje su uklopljene u rečenicu (samostalne rečenice u ulozi objašnjenja mogu početi velikim slovom):

Ne kaže se uzalud: ženiti se mladu rano je, a staru kasno je.

- Dvotačka dolazi ispred objašnjenja koja zapravo služe razvijanju teksta:

Sjećam se: polazio sam „na škole“. (Z. Dizdarević, Majka)

- Dvotačka se stavlja iza nadređenog pojma, a ispred jedinica u nabranjanju:
U bašći cvijeće: ruže, zumbuli, ljiljani, karanfili, šeboj.

PROVJERI SVOJE ZNANJE

1. Dodajte na pravom mjestu dvotačku.

- Za obnavljanje ormarića trebat će vam ljepljiva vrpcia, papir, četkice, osnovna boja.
- U jednačenju po zvučnosti ne spadaju m, n, nj, l, lj, j, v, r.
- U završnici takmičenja učestvuju zemlje Beneluxa Belgija, Nizozemska i Luksemburg.
- Način primjene jednu tabletu otopiti u ustima.
- Ljudi često kažu Ko drugom jamu kopa, sam u nju pada.

UPITNIK ?

Interpunkcijski znak koji se stavlja na kraju rečenice kojom se postavlja direktno pitanje.

- iza nezavisnih upitnih rečenica: *Gdje ste bili?* *Koga ovde čekaš? Ko je to?*

- upitnik se ne stavlja iza zavisnoupitnim rečenicama zato što druga rečenica ne predstavlja direktno pitanje: *Pitao sam ga koga ovde čeka. Tek u tuđini čovjek osjeti u čemu su draži zavičaja.*

PROVJERI SVOJE ZNANJE

Upotrijebi upitnik na pravom mjestu.

Kako si

Šta radiš

Ko te je maloprije nazvao

U koliko se sati trebamo naći

Izvolite kahvu. Kolači

Vidio si ga jučer

UZVIČNIK!

Uzvičnik je pravopisni znak za naglašavanje sadržaja rečenice i isticanje određenog emocionalnog stanja.

- iza uzvičnih rečenica i užvika: *Ura! Baci ga u snijeg! Uh, što je vrućina! Ljepota!*
- iza imperativa kada se izgovara povišenim tonom: *Ne daj se! Skačite!*
- iza vokativa izgovorenog u uzbudjenju, povišenim glasom: *Junaci! Ljudi!*

Neke rečenice su po smislu i upitne i uzvične, pa ih obeležavamo upitnikom i uzvičnikom. Obično su to kratke rečenice: *Tu li su, je li?! Uh, šta učinismo?!*

NAVODNICI „“

Navodnicima se obilježava:

- upravni govor (doslovno navođenje tuđih riječi rečenica): Naša razredna nam brižno ponavlja: „*Ko redovno uči, ne plaši se ispita.*” „*Ne plaši se ispita, ko redovno uči.*” brižno nam ponavlja razredna.
- nazivi knjiga, časopisa, listova, umjetničkih djela, klubova, hotela, brodova i slično: *Pročitala sam „Baštu sljezove boje” (zbirka priповједaka B. Čopića). Redovno čitam „Politiku” i „Pobjedu” (dnevni listovi). „Vardar” je moj klub.*
- riječi kojima se daje suprotan, ironičan smisao: *Narod je bio sit „demokratije”.*
- nečije misli ili tuđe riječi koje se uklapaju u vlastito izlaganje: On je svoje pjesme nazvao „jadnom siročadi”.

PROVJERI SVOJE ZNANJE

1. Upotrijebi uzvičnik na pravo mjesto.

*Uh, što sam gladna
Ne vići
Požar
Uh, što je hladno
Oh, što me boli zub
Nastavnice
Mama
Sjedni*

PROVJERI SVOJE ZNANJE

Upotrijebi navodnike na pravom mjestu:

- U Općoj deklaraciji o ljudskim pravima zapisano je: *Sva ljudska bića rađaju se slobodna i jednaka u dostojanstvu i pravima.*
- Pomozi baki, rekoše roditelji.
- Učenik tvrdi da ga je on zakinuo za bodove.
- Briljirala je na testu.
- Krugovi su zanimljiv film.
- Dječiji vrtić Potočići.

RASTAVLJANJE RIJEČI NA KRAJU REDA I PREMJEŠTANJE DIJELA RIJEČI U DRUGI RED

Rastavljanje riječi, u pisanju, provodi se kada ne može u red stati cijela riječ. Pravopisni znak koji se koristi u rastavljanju riječi je crtica. Pri tom se moraju poznavati sljedeća pravila:

1. Jednosložne se riječi ne rastavljaju. Nepravilno je: *ka-t, pr-st, st-ol, svi-jet, v-rt*, a pravilno je *kat, prst, sto, svijet, vrt*.
2. Dvosložne i višesložne riječi mogu se rastaviti na kraju reda vodeći računa o granicama sloga: *cvije-će, bit-ka, ka-pa, ocije-niti, tra-va*.
3. Nije pravilno rastavljati riječi tako da u jednome redu ostane jedno slovo, čak ni na granici sloga: *d-olaziti, i-pak, o-cijeniti, o-kolo, s-tolar*.
4. Slova *dž*, *lj* i *nj* nikad se ne rastavljaju. Nije pravilno: *ud-žbenik, zal-jubiti se, a pravilno je udž-benik, za-ljubiti se*.

PROVJERI SVOJE ZNANJE

1. Jednosložne riječi su...

*Ne mogu ga rastaviti.
može se rastaviti.
mogu se odvojiti ako sadrže slogovno r.*

2. Pravopisna oznaka koja se koristi pri odvajanju riječi na kraju reda je:

crtica, teza crtica, dvostruka crtica?

3. Označite riječi koje se ne mogu odvojiti:

udio crv grozd oboa strm ugao

4. Prilikom odvajanja riječi u sljedećem redu...

- može se prenijeti samo jedno slovo.
- može se prenijeti samo jedno slovo ako se radi o slogovnom *R*.
- može se prenijeti samo jedno slovo ako je to samoglasnik.
- ne može se prenijeti samo jedno slovo.

5. Na kraju reda (prvi) samoglasnik riječi koji je odvojen...

ne može ostati. može ostati.

6. Kada se suglasnik nađe između dva samoglasnika, taj suglasnik pripada:

- a. dijelu riječi koji ostaje u izvornom (prvom) redu riječi?
- b. na dijelu riječi koji se prenosi u drugi red?

7. Ako je bila crtica na mjestu gdje se riječ prekida (rijec je POLUSIMBOL), onda:

- a. ispisuje se samo jedna crtica koja se prenosi u sljedeći (drugi) red.
- b. jedna crtica se piše na kraju postojećeg reda, a druga na početku sljedećeg reda.
- c. samo jedna crtica se ispisuje na kraju postojećeg reda.

8. Prilikom razdvajanja riječi napisanih latinicom pišu se slova napisana dvoslovnim znakom (tzv. digrafi) Lj, Nj, Dž:

- a. razdvajanjem slova.
- b. tako što se ne odvajaju.

9. Trosložne riječi imaju:

- a. 3. sloga i 3. samoglasnika
- b. 3. sloga, slog r i 3. samoglasnika c. 3. sloga i više samoglasnika

10. Broj slogova u riječi određuje:

a. ukupan broj suglasnika	b. ukupan broj slova
c. ukupan broj glasova	d. ukupan broj samoglasnika

11. Ako se u riječi nalaze dva sonanta jedan pored drugog, granica razdvajanja ide tako da:

- a. određuje se u zavisnosti od same riječi
- b. razdvaja dva sonanta i svaki pripada svom „svom“ slogu
- c. uopšte ne odvaja sonante

12. Koji primjer predstavlja ispravno rastavljenu riječ:

a. brat - st - vo	b. bra - tstvo	c. brat - stvo	d. br - atsvo

ČITANJE SA RAZUMIJEVANJEM

► **ČITANJE SA RAZUMIJEVANJEM** je uspješno usvojena vještina kao nužan preuslov za svako učenje i usvajanje znanja. Evo nekoliko ključeva ili tehnika koja vam mogu pomoći:

1.

Stvaranje mentalnih slika – oživljavanje različitih sjećanja ili osjećaja koje imaš u umu i povezivanje s likovima i događajima u tekstovima.

2.

Korištenje situacija i stvari iz stvarnog života – osvještavanje veza između teksta i nečega iz vlastitog života pridonosi boljem razumijevanju teksta i razvijanju kritičkog mišljenja.

3.

Određivanje najvažnijih ideja ili tema – učenje o vještinama selekcije, kriterijima razlikovanja i izdvajanja bitnog iz tekstova kako pomaže u razumijevanju i pamćenju te te dodatno poučava prioritetima i načinima učenja drugih sadržaja.

4.

Postavljanje pitanja – uvelike olakšava usmjeravanje pažnje na bitne činjenice u tekstu i razumijevanje cjelokupnog smisla nekog teksta, a uz to pitanja potiču potragu za odgovorima, vode do novih ideja, novih perspektiva i novih pitanja.

5.

Interpretacije – poticanjem da tumačiš i interpretiraš događaje i stvari iz tekstova na svoj način produbljuje se razumijevanje teksta izvan njegova doslovног značenja.

6.

Korištenje strategije – pronalaženje različitih načina za rješavanje problema, za suočavanje s dijelovima teksta koje nisi razumio, poticanje na korištenje rječnika te različitih portalata koji su specijalizirani za stvari ili teme o kojima čitamo.

7.

Kreiranje vlastitog stava/ mišljenja – korištenje prethodnih ključeva odnosno tehnika za stvaranje prepostavki, stavova i kreiranje vlastitog mišljenja odnosno vlastite interpretacije pročitanog teksta.

Sva ova pravila mogu olakšati razumijevanje teksta koji čitamo, ali i pomoći ti u savladavanju nastavnog gradiva drugih predmeta.

PROVJERI SVOJE ZNANJE

Pročitaj pažljivo priču i odgovori na pitanja.

LAV I ČOVJEK – arapska narodna priča

Stara lavica othranila je nasred pustinje sina, mladog lava. Usadila mu je u grudi mržnju prema čovjeku, koji mu je ubio oca i dva brata. Kad je mlađi lav odrastao i osjetio da mu je snaga golema, oprosti se s materom obećavši da neće imati mira dok ne nađe i ne uništi svog najvećeg neprijatelja, čovjeka.

Dugo je putovao, neprestano tražeći ono za čim je pošao. Jednom na pučini pješčanog mora susretne veliku životinju duga savijena vrata, obraslu mrkom dlakom a sa dvije grbe na leđima. Odmah je srdito zapita: – Ti si čovjek, je li?

Kamila uzdahnu i mirno mu odgovori: – Ne ja, čovjek je drukčiji. Ti nalaziš da sam snažan stvor. I jesam. Niko ne može tako dugo izdržati glad i žeđ kao ja. Niko me ne može stići kad se zaputim ovom pješčanom pustinjom. Ali ja sam ipak čovjekov rob, ja pred njim kleknem kad hoće da me uzjaše. On upravlja svom mojom snagom na svoju korist, a zato mi dopušta da se mogu hraniti bodljikavim čkaljem. A poslije moje smrti čovjek mi odere kožu, od koje napravi sebi šator da se zakloni od sunca i zla vremena.

Lavić se zamisli pa ode dalje. Sad naiđe na neku čudnovatu životinju. Na čelu je imala dva roga. Vrat joj je bio debeo i jak. Kad joj se lav približi, ona snažno lupi nogom o zemlju.

„To će biti čovjek“ – pomisli lav. Pa odmah upita: – Jesi li ti čovjek? – Ja čovjek? Ljuto se varaš, dragi moj. Ja sam sluga njegov, a on gospodari nad svima nama. Nataknem mi jaram na vrat, pa mu moram orati i najveće terete vući. Meso mi pojede, a od kože pravi sebi opanke.

Lav se namršti i ode dalje.

Idući tako začuje neki topot. Zemlja kao da se potresla i, evo, dotrča stasita, ponosita, plemenita životinja. Sve joj odskakuje duga griva na vratu, a ostrag joj se previja dugi rep. – Ha, ti si čovjek! – reče lav.

Konj hržući zastade, pa tužno reče: – Nisam, ja sam sluga čovjekov. – Zar ti njegov sluga? A kako si ponosit! – Takav sam kad sam sam. Ali kad sam u blizini čovjeka, onda nemam ponosa. On mi turi žvale u usta, zauzda me i uzjaše, a ja ga moram nositi kud god je njemu drago. U čovjeka je moć, a mi smo svi ništavni prema njemu.

Sad se lav odšunja u neku šumu. Čuo je udarce kao da neko drva cijepa.

Približi se tamo da vidi šta je. Tu vidi neki omanji, prema sebi neznatan stvor. Sad je baš oborio gorostasnu jelu, samo je donji dio stabla, dva pedlja visok nad zemljom. Lav upita tog neznanca da li je gdje vidio čovjeka.

– Ti čovjeka tražiš? – odgovori čovjek. – Šta bi s njim? – Ubio mi je oca i dva brata, pa hoću da mu se osvetim. – Pa lijepo je to od tebe, zaista lijepo.

Ta je pohvala lavu godila. I on ispriča sve što je čuo o svome ocu i svojoj braći. Još zamoli čovjeka neka samo nastavi svoj rad.

Čovjek je baš zasjekao u panj, pa zamoli lava da mu pomogne. A lav upita kako će mu pomoći.

– Nemam klina da ga metnem u ovaj rascjep, nego budi dobar pa turi svoju šapu unutra. – Hoću, drage volje.

Čim lav turi šapu u procjep, čovjek izvuče sjekiru, a lavova šapa se ukliješti u pukotini. Lav je bio uhvaćen.

Tad mu čovjek reče da je on čovjek.

– Vidim ja već šta je – uzdahnu lav. – Da je to po snazi, ti ne bi bio tako strašan, ali to čini tvoja pamet. A sad ćeš me ubiti, je li? – Neću te ubiti. Pustiću te da odeš pa da pričaš kako je čovjekova pamet jača od najjačih sila, ali da kada ima i milostivo srce. Jer inače ne bi bio čovjek.

1. Da li vam se dopala priča?

Korisni savjeti za prepričavanje teksta:

1. Prisjeti se šta znači prepričati tekst (*svojim riječima ispričati pročitano*);
2. Prepričavanje može biti opširno i sažeto;
3. Poštuj strukturu zadatka (*uvod, razrada, zaključak*);
4. Prepričavaj jednostavno i jasno;
5. Prati redoslijed događaja;
6. Ne propusti važno;
7. Iznosi tačne činjenice i događaje;
8. Ne počinji rečenice na isti način (*istim riječima*);
9. Piši čitko i uredno;
10. Prije pisanja napravi plan prepričavanja

Da bismo sažeto prepričali tekst prvo ćemo odrediti cjeline.

- Saznanje o porodici
- Lav kreće na put da uništi čovjeka
- Susret sa kamilom
- Susret sa ostalim životinjama
- Lav i čovjek
- Lav shvata ko je čovjek

2. Koje su osobine lava?

Osvetoljubiv, neiskusan, hrabar, ljut, lakovjeran, uporan, naivan...

3. Koje su osobine čovjeka?

Mudar, dosjetljiv, dobar, plamenit, dobrodušan, razuman, hrabar...

SLUŠANJE SA RAZUMIJEVANJEM

► **SLUŠANJE SA RAZUMIJEVANJEM** ili aktivno slušanje, je uslov za uspješnu razmjenu ideja i razumijevanje emocija koje se nalaze u osnovi poruke.

Slušanje je važno, nekome od nas je to lahko, ali ostalima dijelimo nekoliko savjeta da bi razumjeli zašto je važno.

1. SLUŠNO PAMĆENJE
2. POVEZANOST INFORMACIJA S PREDZNANJEM
3. PAŽNJA
4. KONCENTRACIJA

PROVJERI SVOJE ZNANJE

Poslušajte priču *Čudotvorni prsten* i odgovorite na pitanja.

<https://www.youtube.com/watch?v=PMwyiT3t3E>

- Da li je u tekstu bilo životinjskih likova?
- Ko je, po vašem mišljenju, bio glavni lik?
- Šta se kaže u tekstu?
- Šta se dogodilo glavnom liku na kraju?
- Gdje se događaj održao?
- Kada se događaj desio?
- Zašto se problem pojavio u tekstu?

Zapišite odgovore u svesku. Možete sa drugom i drugaricom sastaviti još više pitanja i na osnov odgovora zaključiti ko je pažljivo slušao priču.

SLUŠANJE SA RAZUMIJEVANJEM

NEKNJIŽEVNOG TEKSTA

AUSTRALIJA

Australija je mjesto na koje bi svaki ljubitelj putovanja želio otici. Prostire se na velikom području istoimenog kontinenta i ostrova Tasmanije pa do mnoštva malih ostrova koji su se smjestili u Indijskom i Tihom oceanu. Sidnej je jedan od najmodernijih gradova svijeta i jedna od najvećih svjetskih luka. Osnovan je 1788. godine i najstariji je grad na kontinentu. Najpopularnije je turističko odredište Australije.

Nemojte propustiti posjetiti Sidnejsku operu izgrađenu u ekspresionističkom stilu. Opera je na listi svjetske baštine UNESCO-a.

Poznata stijena koju vidite na fotografiji odmah asocira na Australiju. Uluru jedan je od najvećih kamenih monolita na svijetu, a smjestio se u središtu Australije. Ima vrlo specifičnu boju, a mijenja nijanse zbog hemijskog sastava, odnosno željeza. Također se nalazi na UNESCO-voj listi svjetske baštine.

Melburn je grad moderne arhitekture i kulturne raznolikosti. Ljudi koji ovdje žive kažu da se u Melburnu ponekad u 24 sata promjene sva četiri godišnja doba, a vjetar je nešto na što se ovdje morate naviknuti. Više od 2000 kilometara pješačkih staza, hiljade planinskih jezera, stotine egzotičnih plaža i podzemnih pećina, više od 300 ostrova i toliko planinskih vrhunaca i stijena da bi i najzagriženiji

planinari imali posla do kraja života. To je Tasmanija.

Sjeverna Australija je poznata po vrlo visokim temperaturama u januaru i februaru dok se godišnja doba u Australiji razlikuju od onih na sjevernoj hemisferi. Ljeto traje od početka decembra do kraja februara, a zima od početka juna do kraja avgusta. Poznata je po vrlo visokim temperaturama u januaru i februaru.

PROVJERI SVOJE ZNANJE

Pročitaj pažljivo tekst o Australiji, promotri fotografije i odgovori na pitanja.

1. Što je Tasmanija?

- a) samostalna država
- b) ostrovo, dio Australije
- c) nacionalni park

2. Zbog čega je grad Kanbera na karti istaknut štampanim slovima?

3. Od triju spomenutih australijskih gradova koji je najstariji?

- a) Kanbera
- b) Sidnej
- c) Melburn

4. Zbog čega je monolit Uluru smeđe crvene boje?

- a) Zato što je Australija poznata po visokim temperaturama.
- b) Zato što u stijenama ima velik udjel željeza.
- c) Zato što vjetar nanosi smeđi pjesak na stijenu.

5. U kojem se dijelu kontinenta nalazi monolit Uluru?

- a) U južnoj Australiji
- b) U središnjoj Australiji
- c) U istočnoj Australiji

6. Dopuni. Australija je kontinent koji se smjestio:

- a) Usred jednog okeana
- b) Između dvaju okeana
- c) Između okeana i Tasmanijskog mora

7. Koje godišnje doba je u Australiji u januaru?

- a) proljeće
- b) ljeto
- c) jesen
- d) zima

8. Koje je obilježje vremena najviše istaknuto u južnoj Australiji?

- a) suša
- b) vrućina
- c) vjetar

9. Kojom se privrednom djelatnošću najviše bave stanovnici zapadne Australije?

- a) proizvodnjom vina
- b) proizvodnjom vune
- c) turizmom

10. Zaokruži tačan odgovor.

Australija je kontinent koji se nalazi

- a. sjeverno
- b. južno od ekvatora

11. Posmatraj tekst i fotografije i odgovori: koja je životinja nacionalni simbol Australije? Svoj odgovor objasni jednom rečenicom.

- a) koala
- b) klokan (kengur)
- c) tasmanijska neman

12. U Australiji se možemo zabaviti planinarenjem, jedrenjem, istraživanjem podzemlja... Zbog čega se ne preporučuje kupanje na obalama zapadne Australije?

13. U kojoj publikaciji bi mogao biti objavljen ovakav tekst? Odgovor obrazloži jednom rečenicom.

- a) u udžbeniku iz geografije
- b) u enciklopediji
- c) u turističkom vodiču

2. KNJIŽEVNOST, STVARANJE I IZRAŽAVANJE

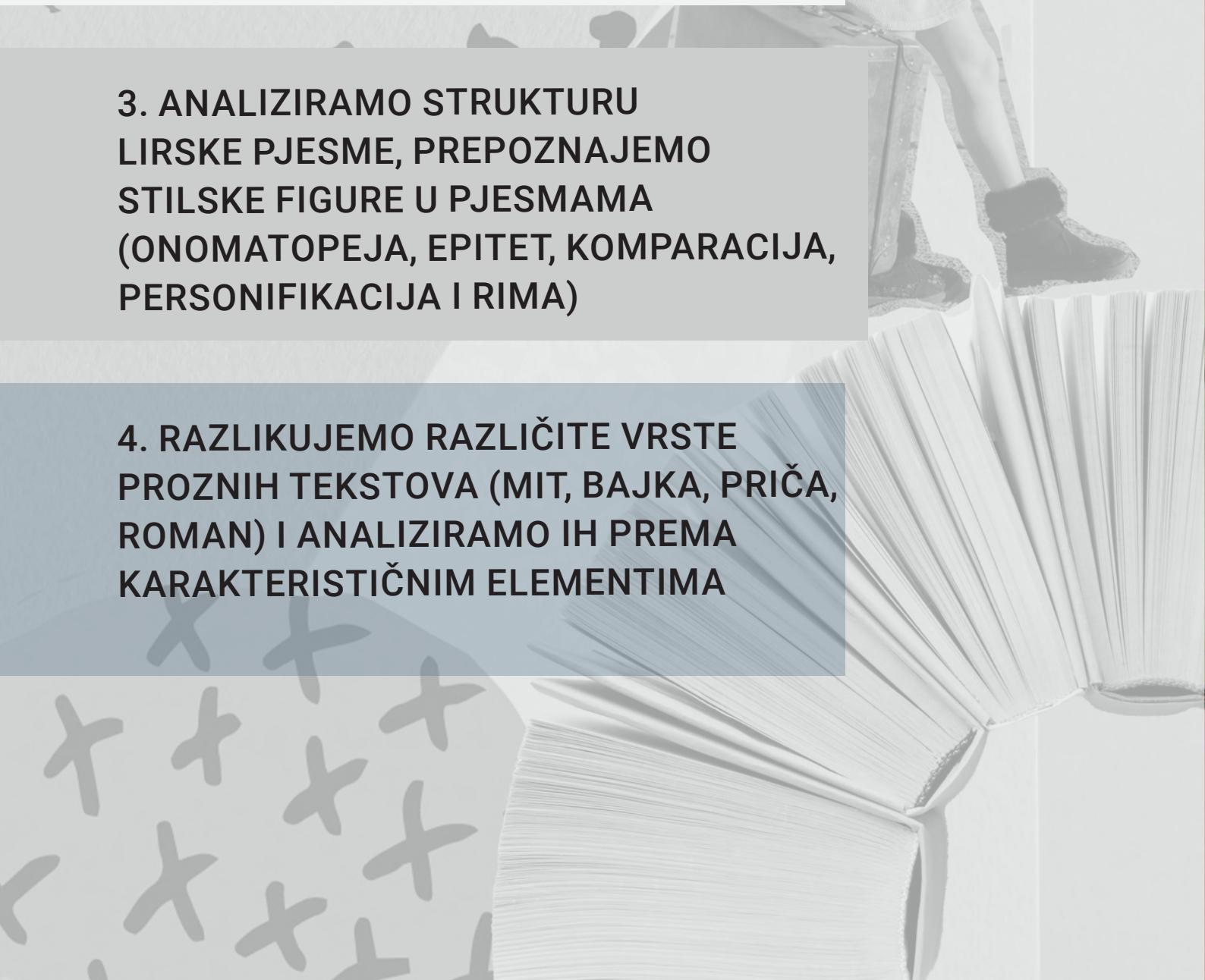
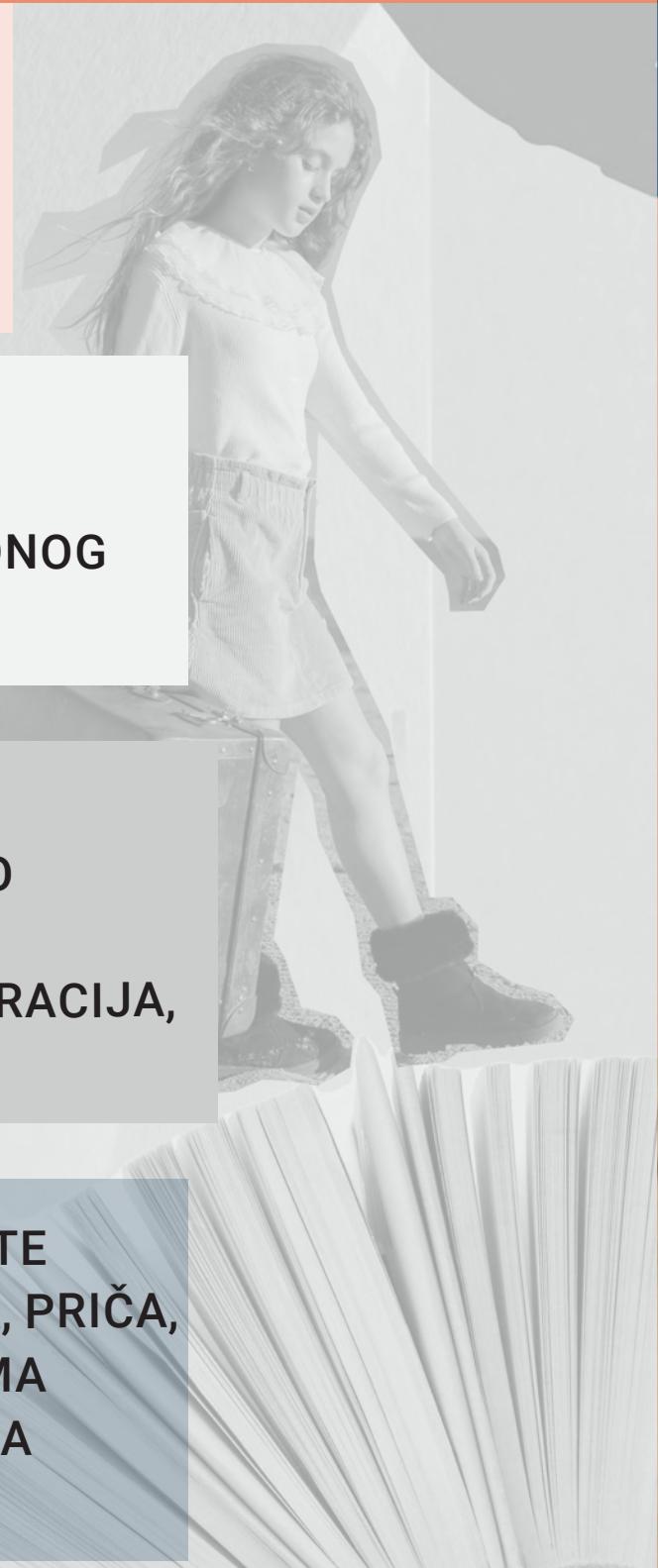
ŠTA TREBAMO POSTIĆI?

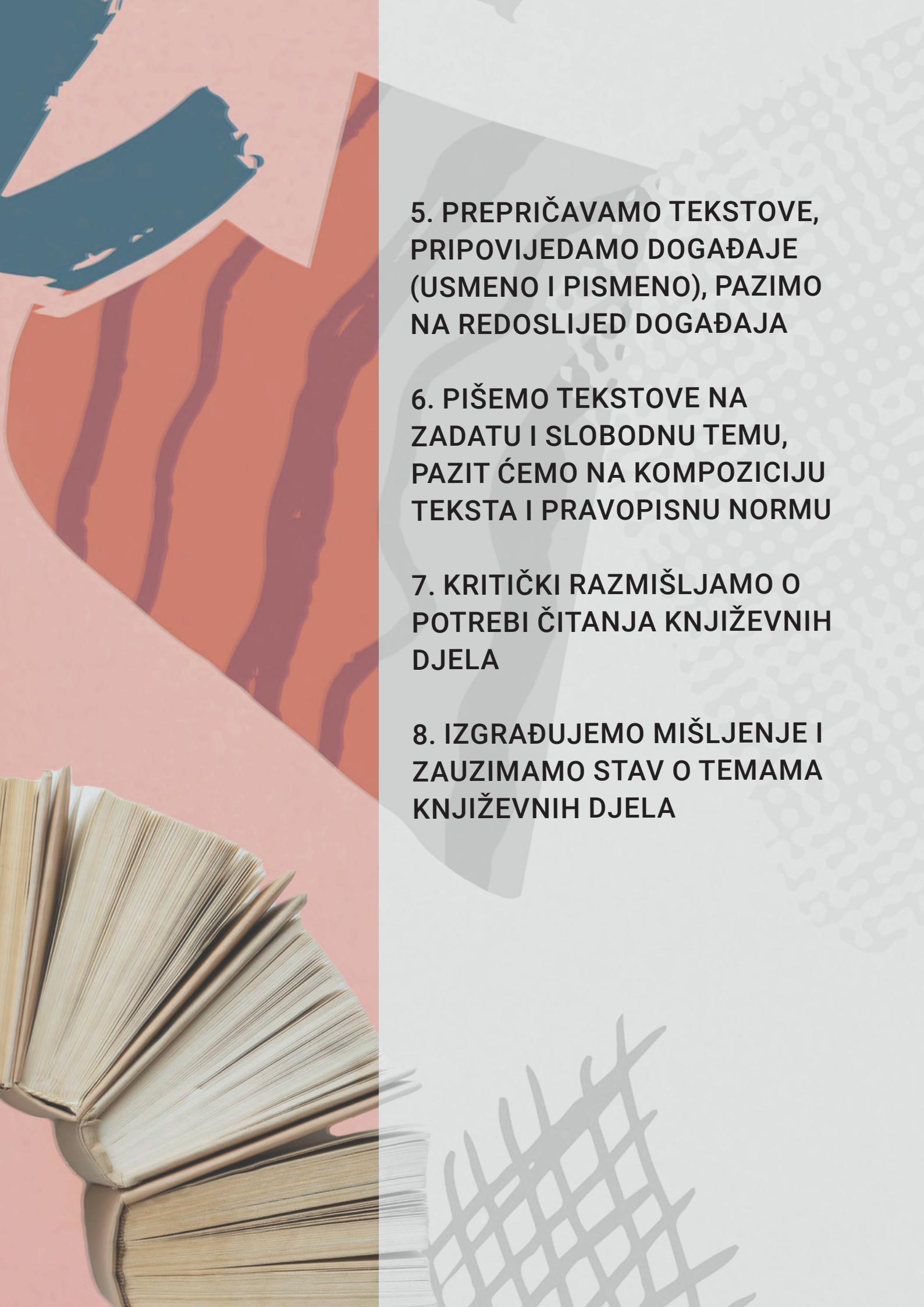
1. OBJAŠNJAVAMO KNJIŽEVNE TEKSTOVE PREMA PORIJEKLU I UNUTRAŠNJOJ KOMPOZICIJI KNJIŽEVNOG TEKSTA

2. PRAVIMO RAZLIKU, I INTERPRETIRAMO KNJIŽEVNE TEKSTOVE I TEKSTOVE IZ NARODNOG STVARALAŠTVA

3. ANALIZIRAMO STRUKTURU LIRSKE PJESME, PREPOZNAJEMO STILSKE FIGURE U PJESMAMA (ONOMATOPEJA, EPITET, KOMPARACIJA, PERSONIFIKACIJA I RIMA)

4. RAZLIKUJEMO RAZLIČITE VRSTE PROZNIH TEKSTOVA (MIT, BAJKA, PRIČA, ROMAN) I ANALIZIRAMO IH PREMA KARAKTERISTIČnim ELEMENTIMA

**5. PREPRIČAVAMO TEKSTOVE,
PRIPOVIJEDAMO DOGAĐAJE
(USMENO I PISMENO), PAZIMO
NA REDOSLIJED DOGAĐAJA**

**6. PIŠEMO TEKSTOVE NA
ZADATU I SLOBODNU TEMU,
PAZIT ĆEMO NA KOMPOZICIJU
TEKSTA I PRAVOPISNU NORMU**

**7. KRITIČKI RAZMIŠLJAMO O
POTREBI ČITANJA KNJIŽEVNIH
DJELA**

**8. IZGRAĐUJEMO MIŠLJENJE I
ZAUZIMAMO STAV O TEMAMA
KNJIŽEVNIH DJELA**

KNJIŽEVNOST I PODJELA KNJIŽEVNOSTI

KNJIŽEVNOST je vrsta umjetnosti čije je izražajno sredstvo riječ.

4 S P E ^ I ½ M S H T V M V S H I W E Q S K H N I P E O d o d o v i v s t e r S W X W I H M N

KNJIŽEVNI RODOVI

Široko je usvojena podjela književnosti na tri roda:

Lirika
Epika
Drama.

U lirici se iskazuje osjećanje, u epici se priča ili pripovijeda o događajima, a u dramskom djelu se predstavlja radnja.

KNJIŽEVNE VRSTE

Književnost se dijeli na usmenu ili narodnu i na pisano ili umjetničku književnost. Od samih početaka književnost je u vezi sa mitom i religijom kako bi objasnio svijet koji ga je okruživao. Sa razvojem kritičke svijesti čovjek postepeno prestaje da vjeruje u mitove i mitske priče. Od tada mit postaje književnost

PISANA ILI UMJETNIČKA KNJIŽEVNOST

Umjetnička književnost, kao i usmena, ima tri osnovne grane: **poeziju, prozu i dramu**.

POEZIJA

Poezija je vrsta književnosti u kojoj se tekst piše u stihovima.

Glavne karakteristike poezije:

Stih je jedan red u pjesmi.

Vrsta stihova određuje se prema broju slogova u njemu.

Ja – no – sim – kle – tve – svih – pat- nja – i- mu – ka
(11 slogova, dakle, stih je jedanaesterac)

četverac, peterac, šesterac, sedmerac, osmerac, deveterac, deseterac

Strofa predstavlja cjelinu od više stihova. Stihovi su u strofi ujedinjeni istim ritmom i najčešće čine jednu misaonu cjelinu.

Vrsta strofe se određuje prema broju stihova.

monostih – strofa od jednog stiha

distih – strofa od dva stiha

tercet – strofa od tri stiha

katren – strofa od četiri stiha

PROZA

Proza je književnost koja nije u stihovima. Proza koristi različite stilске figure, teži slojevitom izrazu, metaforičnom i opštijem značenju.

Romani pripadaju prozi. Roman najčešće obuhvata više priča i književnih ličnosti povezanih u zajedničku fabulu. Proza može biti: umjetnička, akciona, fantastična, filozofska, historijska do publicistike, feljtona i novinarskih tekstova.

Pogledajte sliku. Na njoj se nalazi se labirint.

Pokušajte definirati značenje ove riječi.

Labirint je prostor iz kojega je komplikirano izići.

ZNATE LI ODAKLE DOLAZI OVA RIJEČ?

Prema jednoj od priča, labirint je bio golema palata na otoku Kreti u kojoj se skriva Minotaur, mitsko čudovište. Činilo ju je stotine soba, dvorana i hodnika iz kojih je bilo komplikirano izići. O kojoj je priči riječ?

DEDAL I IKAR

Dedal je bio mitski izumitelj i graditelj, a učiteljica mu bijaše lično božica Atena. Dedal iz Atene bio je iz Erechtejeve rase, sin Metionov, prounuk Erechtejev. Bio je najveći umjetnik svog vremena, graditelj, vajar i klesar. U raznim dijelovima svijeta ljudi su se divili njegovim umjetničkim djelima, a za njegove skulpture se govorilo da su žive, hodaju i vide, tako da ih ne treba smatrati mrtvim figurama, već živim bićima. Jer, dok su u skulpturama nekadašnjih umjetnika njihove oči bile zatvorene, a ruke obješene uz tijelo, prilično zalijepljene za njega, Dedal je prvo dao oči svojim kipovima i pokazao ih raširenilim ruku i zakoračenim nogu.

Koliko god Dedal bio veliki umjetnik, bio je sujetan i ljubomorno je čuvao svoju umjetnost. Ovaj nedostatak ga je doveo do zločina i doveo ga u nevolje. Imao je nećaka po imenu Tal, kojeg je podučavao u svojim vještinama, i koji je pokazao čak i bolje sposobnosti od njegovog ujaka i učitelja.

Dedal je počeo da se plaši da će ime učenika postati veće od učiteljevog, zavist ga je obuzela, te je lukavo pogubio dečaka odrubivši mu glavu iz atinske tvrđave. Dok je Dedal vršio sahranu, ljudi su ga uhvatili na djelu, ali je on izjavio da zakopava zmiju, ali su ga na Areopagu optužili za ubistvo i proglašili krivim. Pobjegao je i dobio utočište na ostrovu Kreta kod kralja Minosa. Dedal je za kralja Minosa bio osmislio i načinio mnoštvo zapanjujućih uređaja i građevina, uključujući i labirint u kojem je Minos sakrio plod nevjere svoje supruge, strašnog Minotaura, čovjeka s glavom bika. Kada je Tezeju pošlo za rukom da ubije Minotaura i pobegne iz labirinta uz pomoć kćeri Minosa, koja mu je otkrila tajnu i poklonila klupku vune koje mu je pokazalo Minotaurovo sklonište i izlaz iz labirinta, kralj je odlučio kazniti Dedala, jer mu je ovaj obećao da se iz labirinta niko ne može izvući.

Tako je Minos Dedala i njegova mladog sina Ikara dao zatvoriti na vrhu velike kule koje je nadzivisivala labirint. Dan za danom Dedal i Ikar gledali su more iz svojeg samotnog tornja. Jedino ko im je dolazio u posjet bile su ptice koje su slijetale na zidove tornja kako bi mitarile svoje perje. Gledajući u ptice, Dedalu sine ideja kako će on i sin napustiti toranj. Dedal počne skupljati perje koje je ostajalo iza ptica i pažljivo ga povezivao žicom te lijepio voskom.

Tako je za godinu dana Dedal načinio dva para lijepih i velikih krila. Pričvrstio je krila Ikaru i sebi za ramena te podučio mladog Ikara kako da maše krilima: „Drži se uvijek mene. Što god činio nikada nemoj letjeti preblizu moru, jer će ti se smočiti pera. Isto tako nikada nemoj letjeti previsoko i preblizu Suncu, jer će ono rastopiti vosak kojim su pera zalijepljena“.

Tako Dedal povede svog sina u slobodu. No, mladić kao mladić, neoprezan i ne slušajući savjet oca, ugledavši ljepotu zemlje i mora ispod sebe, poželi obuzet tom ljepotom poletjeti što više. Kako je letio sve više tako se osjećao sve sretnijim, no, potpuno je i zaboravio na očev savjet. Vosak se na toplini Sunca otopio, a perje je stalo otpadati s krila. Ikaru više nije bilo spasa, pa je Dedal samo užasnut mogao gledati kako se njegov sin stropoštao u more i zauvijek potonuo u njegovim dubinama.

Dedal je pun bola odletio na Siciliju, pa je tamo sagradio hram u čast boga Apolona i svoja krila zauvijek darovao bogu. Dedal se zarekao da ih više nikada neće upotrijebiti, a čovječanstvo će pričekati još mnogo, mnogo godina kad će jedan drugi izumitelj i graditelj ponovno poželjeti da poleti.

RAZGOVOR O DJELU

O kome se govori u ovom tekstu?
Gdje su živjeli? Zbog čega ih je kralj Minos kaznio?
Kako se Dedal sjetio da napravi krila?
Na šta je upozorio svog sina?
Da li ga je poslušao?
Šta se desilo?
Šta je Dedal uradio poslije njegove smrti?
Zbog čega?
Da li je kraj priče i poruka da se učinjeno zlo vratilo zlom?

KNJIŽEVNI POJMOVI

U jednostavne oblike epskoga pripovijedanja uvrštavaju se bajka, basna, legenda, saga, anegdota, vic, zagonetka, poslovica i oblik kojim ćemo se danas detaljnije baviti, mit. Ovi oblici smatraju se pretknjiževnim vrstama na čijoj su se osnovi kasnije razvile suvremenije lirske i epske vrste.

Mitovi su u temelju svake kulture, a bez njih ne bi bilo moguće razumijevanje nijedne književne pojave. Danas je mitologija vrlo raširena, posebice u filmskoj industriji. (Uspon carstva).

Navedite nam neke mitove koje poznajete. Kojim se temama mitovi najčešće bave?

U mitovima se dakle objašnjava uvijek neko važno životno pitanje. Smatrate li da su mitovi pouzdan izvor u proučavanju povijesti neke kulture? Obrazložite odgovor.

Mitovi nisu pouzdan izvor za proučavanje povijesti. Mnogi stvarni događaji, koji su se prenosili s koljena na koljeno, pretvarali su se u bajke, a stvarni ljudi u heroje kulture pa je danas nemoguće razlučiti što se stvarno dogodilo, a što nije.

Mit je jednostavan epski oblik u kojem se na temelju mitskog iskustva oblikuje priča koja najčešće objašnjava nešto čovjeku nepoznato, neobjašnjivo. Ta je priča uvijek povezana s porijekлом i nastankom svijeta, svemira, čovjeka i drugih živih bića, zagrobnim životom i bogovima.

STVARALAČKI RAD

Možda vam se kraj priče nije dopao. Iskoristite svoju kreativnost i pronađite bolji kraj i rješenje za likove priče i kako se njihov izum mogao iskoristiti i razvijati u historiji.

Koja vam je omiljena bajka?

Po kojim elementima ste je izdvojili?

Šta je bilo fantastično u toj bajci?

TRINAJSTIĆ

Neki čovjek i žena imali su trinaestero djece. Jednoga dana razbole se čovjek i žena i umru. Djeca su ostala sama, i bez oca, i bez majke. Njih trinaestero jednom odluče da pođu u svijet. Prije nego što su pošli, otišli su ocu i majci na grob, a sa groba su se otisnuli u svijet. Išli su, išli, pa su došli do jedne kuće. Na pragu te kuće sjedila je neka žena. Djeca su bila gladna i dođu do žene da je zamole za malo hljeba. Kad su joj zaiskali, ona im je rekla da nema toliko hljeba da da svima, ali će dati najmlađemu. Najmlađi joj je rekao:

– Kad ne daš svima, ne daj ni meni!

Gladni, pošli su dalje. Opet su dugo išli i išli i sreli su jednog čovjeka koji je nosio fučiju s vodom. Bili su jadni, i žedni i gladni. Zaiskali su čovjeku malo vode. On im je rekao da nema vode za sve, ali će dati najmlađemu. Najmlađi je odgovorio:

– Kad nemaš za sve, ne daj ni meni!

Onda su opet nastavili put. Jedva su išli koliko su bili gladni. Došli su izgladnjeli do jednog Cara. Zaiskali su od Cara da jedu. Carica, koja je bila sa Carom, reče:

– Gubite se odavde!

Oni pođu. A šta su drugo znali da rade kad ih carica tjera. Caru se oni nešto smile, pa ih upita:

– Jeste l' vi sirote?

Oni svi odgovore u jedan glas:

– Šta nas pitaš? Znaš da jesmo! Vidiš da jesmo!

Onda ih Car pozv'o:

– Hajte amo!

Car ih sve dobro nahrani i kaže da pođu kud su pošli. Oni nisu znali šta bi i kud bi, pa zamole Cara da ih zadrži kod sebe jedno mjesec dana. Car im reče da mogu ostati ako ispune jednu njegovu želju.

– Šta treba da uradimo? – upitaše svi. – Učinićemo sve samo da ostanemo, jer mi nemamo kud da idemo.

Car im reče:

– U blizini moga dvora, gore na brdu, ima jedna kuća. U toj kući stanuje medvjed. Taj medvjed sve meni uništi do čega dođe, a i narod ubija. U njega ima serdžada od zlata i na serdžadi zvono. Ako mi donesete serdžadu, možete kod mene da ostanete mjesec dana.

Djeca se zabrinula. Šta da rade? Kako da dođu do serdžade? Mislili su, mislili, pa i smislili. Odluče da ne idu svi, već najmlađi, trinaesti po redu. Baš zato što je bio trinaesti, zvali su ga Trinajstić. Trinajstić pristane, samo zatraže od Cara pamuka i konca. Car mu dade i Trinajstić pođe. Sretno je doš'o do medvjedove kuće, a još je sretniji bio kad je uš'o u kuću. Medvjed je spav'o kao zaklan. Trinajstić ti, dragi moj, brže bolje metne pamuka u zvono da ne zvoni, sveže ga i povuče serdžadu. Braći se učini da se Trinajstić dugo ne vraća i počnu da plaču. Bojali se

da on neće doći, da ga je medvjed pojeo. Ali ti naš Trinajstić sjede na serdžadu i poleti niz brdo. Stvori se pravo pred Carom. Car im dozvoli da ostanu mjesec dana. Dan po dan i prođe začas mjesec dana. Djeca su morala da idu.

Oni opet zamole Cara da ostanu još mjesec dana. Car im reče:

– U medvjeda ima neka ptica koja mi pojede sve voće. Ako mi donesete tu pticu, možete ostati. Šta će, kud pa opet odluče da ide Trinajstić. Trinajstić nama' pristane, samo zamoli jednu žutu krušku.

I ovaj put je Trinajstić dobro doš'o do medvjedove kuće. Kad je bio na kapiji, ugleda pticu gdje stoji na zidu i pravo gleda u njega. Trinajstić izvadi krušku i pruži joj:

– Evo sam ti donio ovu krušku. Pođi sa mnom do Cara, on ima puno ovakvih žutih krušaka. Dođi i imaćeš krušaka kakvih ti srce zaželi.

Prevari se ptica i pođe sa njim. Trinajstić je dade Caru i oni ostanu još mjesec dana. Kad je došlo vrijeme da idu, oni opet zamole Cara da ostanu mjesec dana. Car im sada reče:

– Ako mi dovedete medvjeda, ostanite kod mene koliko vam volja. Možete ostati cijelog svog života. Sagradiću vam i kuću. U toj kući napraviću vam trin'est soba da ima svaki od vas svoju sobu.

Oni odmah pristanu da dovedu medvjeda. Dadnu se na posao. Naprave sanduk i saone i opet pošalju najmlađeg da dovede medvjeda. Trinajstić je poš'o i kad je doš'o do kuće, stane iz svega glasa, koliko ga je grlo nosilo, da viče: „Umro Trinajstić! Umro Trinajstić!”

Medvjed mu iz kuće vikne:

– Neka je, neka! On mi je ukr'o serdžadu, zvono i pticu.

Dođi amo da ti dam dukata što si doš'o da mi javiš da je to čudo mrtvo.

Trinajstić uzme dukate i rekne mu:

– Hajde k meni i legni u sanduk da te malo provozam, pa da vidiš kako će ti biti lijepo.

Medvjed, koji nikad nije vidio saone, a ni sanduk, povjerovao je u ono što Trinajstić govori, dođe do njega i legne, a Trinajstić ga odozgo poklopi pa bjež' s njim Caru.

Car uzme medvjeda i metne ga na vatru da izgori da više ne tamani ljude i ne ništi sve ono do čega dođe.

Kad je medvjed izgorio, Car napravi lijepu kuću od trinaest soba. Braća se u njoj nastane. Car im dade i oružja i oni su tako živjeli sve do svoje smrti, a ako nisu umrli, možda su još u gradu.

Narodna bajka

Manje
poznate
riječi

fučija - poveća drvena posuda slična burencetu; **sirote** - djeca bez roditelja, siročad; **serdžada** - ukrašeni prostirač, čilimčić; **dukat** - novac od zlata, zlatnik

RAZGOVOR O DJELU

- Kojoj književnoj vrsti pripada pročitano djelo?
- Prepoznaj u njemu stvarne i nestvarne motive.
- Možemo li odrediti mjesto i vrijeme radnje?
- Ko jedini od likova ima ime i kako ga je dobio?
- Koga su sreli na početku svoga puta?
- Koliko puta u priči nailaze na ljudе?
- Šta djeca mole cara?
- Ko zadatke uspješno rješava?
- Saznali smo po čemu je Trinajstić dobio ime. Sviđa li vam se njegovo ime? Zašto?
- Koje osobine pokazuje taj najmanji u susretu sa ženom i muškarcem?
- Kako biste vi postupili u sličnoj situaciji? Zašto?
- Koje osobine iskazuje Trinajstić prilikom rješavanja zadataka?
- Ko pobjeđuje u bajci? Ko sebi i braći donosi sreću?
- Kakva su braća prema Trinajstiću?
- Kako je prikazana carska porodica?
- Da li je carevo pomaganje rezultat samilosti?

KNJIŽEVNI POJMOVI

Bajka (od glagola bajati: vračati, gatati) prozno je djelo sastavljeno od niza motiva, realističnih i fantastičnih, koji se često ponavljaju u različitim bajkama.

Motiv je najmanji dio književnog djela koji zadržava samostalno značenje u okviru teme. Motivi u bajci nisu originalni, nego su poznati od ranije, posuđeni iz neke starije bajke ili priče. Bajka se slaže od stalnih motiva, kao kompozicija voza od vagona. Motivi u ovoj bajci: siromašna porodica, smrt roditelja, odlazak od kuće radi postizanja cilja, bezosjećajnost ljudi, životinje koje ugnjetavaju narod, najmlađi, a najhrabriji i najspretniji član porodice.

Junak bajke mora izvršiti neke zadatke ili savladati neke prepreke, ali se na kraju sve završava sretno. Junak obično nima i neke predmete s čarobnim moćima.

Fantastični elementi su neizostavan dio bajke. U ovoj bajci fantastični motiv je:

Likovi u bajkama nose opća imena. Tu su car i carica, carević, djevojka, mladić, čobani... Od natprirodnih bića u bajkama su česti: zmajevi, vile, vještice, čarobnjaci...

U ovoj bajci samo jedan lik ima ime. Kako ga je dobio?

STVARALAČKI RAD

Odredite temu djela!

Borba siromašnog, ali hrabrog, snalažljivog i požrtvovanog djeteta u borbi sa životnim nedaćama.

CAREV SLAVUJ

U Kini, kao što znamo, car je Kinez, a okružuju ga, također, sve sami Kinezi.

Dogadjaj o kojemu ćete saznati, odigrao se u davna vremena, i baš ga je stoga vrijedno čuti, prije nego što padne u zaborav.

CAREV SLAVUJ

Carev je dvorac bio najljepši na svijetu, cijel cijelcat od tananoga porculana, vrlo skupocjenoga, ali vrlo lomljivoga, tako da se gotovo nije smio dirnuti. Nedaleko od dvorca bila je šuma, u kojoj je gnijezdo savio jedan slavuj. On je tako umilno pjevaо, da je siromašni ribar, koji je noću vukao ribarsku mrežu, na trenutak zastajao i slušajući slavuja, šaptaо: „Bože, kako je to lijepo!“

Sa svih su strana svijeta dolazili putnici u carevu prijestolnicu, da bi se divili dvorcu od porculana. A kad bi čuli slavuja, govorili bi: „To je od svega najljepše!“ I pričali su drugima što su vidjeli i čuli. Učeni su ljudi tada pisali knjige o carskomu gradu, i o divnoj pjesmi slavuja. Pjesnici su slavili čudesnu pticu, koja pjeva u šumi kraj carskoga dvora.

Jednoga dana jedna takva knjiga dođe u ruke kineskomu caru. Sjedio je na zlatnomu prijestolju, i sa zanimanjem čitao opise carskoga grada. No kako li se začudio, kad je pročitao, da je slavujeva pjesma bila ono najljepše, što putnik može naći u Kini.

– Što? – povika car. – Kakav slavuj? Pa ja i ne znam da ovdje živi nekakav slavuj!

I car pozove jednoga svojega oholog pomoćnika, pa ga upita:

– Jesi li kada čuo za slavuja?

– Ne, Vaše Veličanstvo – odgovori oholica.

– Cio svijet bruji o tomu da slavuj živi u mojemu carstvu, – reče car. – Zapovijedam ti da ga nađeš, i večeras ovamo dovedeš.

Pomoćnik se rastrčao po dvoru, hodnicima, stepenicama, vrtovima, paviljonima, tajnim odajama, ali nigdje slavuja. Vrati se caru i reče:

– Vaše Veličanstvo ne bi smjelo vjerovati sve što u knjigama piše! To su izmišljotine!

– Ali knjigu mi je poslao japanski car, i ono što u njoj piše, ne može biti neistina! Ako se slavuj do večeri ne pronađe, cio će dvor dobiti batine po trbuhi, poslije večere!

Sada se osoblje dvorca dalo u potragu za slavujem, o kojemu, eto, priča cio svijet, samo ne carev dvor. Najzad nađoše nekoga ko je znao. To je bila jedna sirota djevojčica, koja je povremeno radila kao pomoćnica carske kuharice. Ona reče da slavuj pjeva u šumi iza dvorca. Pomoćnik joj obeća stalan posao u kuhinji, samo ako ga odvede do slavujeva boravišta. I oni odoše u šumu. Djevojčica mu pokaza malenu sivu ptičicu, i reče:

– To je slavuj, gospodine!

– Je li to moguće? – začudi se carski pomoćnik. Nikad ne bih pomislio, da izgleda tako neugledno!

– Slavujčiću, – reče djevojčica – naš milostivi car želi da mu pjevaš!

– Vrlo rado, – odgovori slavuj. I oni se zaputiše natrag u dvor. Tamo su sluge usjajile porculan, sve je sjalo i blistalo. Postaviše zlatnu prečku za slavuja. Svi su bili svečano odjeveni, svi su bez daha čekali da slavuj otpočne pjesmu. I poče slavuj pjevati tako divno, da su caru gruhnule

suze na oči, a srce mu se razgalilo u grudima. Radostan, naredi da slavuj nosi oko vrata carsku zlatnu papučicu.

Slavuj sa zahvalom otkloni taj dar, i reče:

– Vidio sam suze u carevim očima, i to mi je najveći dar! Za ljubav cara, slavuj pristade da ostane na dvoru, iako je čeznuo za svojom šumom. Načiniše mu zlatnu krletku, i dodijeliše mu dvanaest slugu da ga dvore i paze.

Cio grad nije govorio ni o čemu drugom nego o slavuju, pa kada se dvojica sretnu, jedan kaže „sla”, a drugi, „vuj”. A dvorske dame i služinčad pokušavali su oponašati slavuja, ali naravno, bezuspješno.

Jednoga dana caru stiže pošiljka s natpisom „slavuj”.

– Još jedna knjiga o našoj slavnoj ptici, – poveseli se car. Ali to nije bila knjiga, već jedna umjetnički izrađena ptica, naprava, koja je mogla pjevati, kad bi se navila. Umjetnina je bila ukrašena rubinima, dijamantima, i biserjem. Pjevala je jednu od melodija, koju je pjevao živi slavuj.

Toga je slavuja kineskomu caru bio poslao japanski car. Svi se zadivile. Naviše slavuja-igračku, i on se raspjeva. Trideset i tri je puta pjevao jednu te istu melodiju. Svi su klicali od ushićenja. A neki izjavile da umjetni slavuj pjeva bolje od živoga. A onda se car sjeti živoga slavuja, i zatraži da ga opet čuje. Ali nitko nije primijetio kad je živi slavuj izletio kroz otvoren prozor, i vratio se u svoju zelenu šumu. „Kakva nezahvalnost!” rekoše svi. I opet naviše umjetnoga slavuja. On je neumorno pjevao i pjevao. Nosili su ga uokolo, da bi ga svi uzmogli čuti. Ljudi su se čudili, kimali glavama, ali neki od njih rekoše:

„To lijepo zvuči, zato jer je nalik na pjesmu živoga slavuja. Ali nešto tu nedostaje, a mi ne umijemo reći što.” Umjetnu pticu su postavili na počasno mjesto. O njoj su dvorjani pisali knjige i pjesme, ostali su to učili napamet, mada nisu razumjeli nijednu riječ. Pravi slavuj je bio prognan iz zemlje.

Prolazilo je vrijeme. Jedne večeri, dok je umjetni slavuj pjevao, nešto u njemu prepuče, i on umukne. Svi su se uskomešali. Pođoše po urare, da poprave kvar. Poslije duga vijećanja, urari izjavile, da su zupci točkića već tako istrošeni, da ptica ne smije pjevati više, nego jednom godišnje.

Car se razbolio, i cijela je zemlja bila u žalosti. Već su izabrali novoga cara. Stari je car ležao u svojem svilenom, raskošnom krevetu, blijed i nemoćan. Dah ga je počeo napuštati. A onda mu dođoše slike iz prošlosti, slike, kojih se plašio. Šaputale su mu, sjedeći na njegovu uzglavlju. Car stade vikati da dođu muzičari, i da zasviraju, kako ne bi slušao šaputanje utvara. No nitko nije čuo njegov zov, jer car više i nije imao čujnoga glasa.

Odjednom se s prozora razliježe divna pjesma. Pjevalo je vjerni, živi slavuj. Došao je utješiti cara na smrti. I dok je on pjevao, utvare su bivale sve bljeđe i bljeđe, i krv je strujala sve brže i brže kroz careve žile. Pa i sama zlokob smrti, koja je sjedila tu na krevetu, kao da se zanjela slušajući pjesmu.

– Hvala ti, hvala, prekrasna ptičice! – reče car, uzdišući od ganuća. – Tebe sam prognao iz svojega carstva, a ti si, evo, vjerno došla da mi dobrim uzvratiš, da smrt otjeraš od moje postelje! Kako da te nagradim? – Ti si me nagradio, – odgovori slavuj. – Nikada neću zaboraviti suze u tvojim očima, one večeri kad sam ti prvi puta pjevao! Nego, ja će ti sada pjevati uspavanku. Ti spavaj! Sutra ćeš se probuditi zdrav!

Tako je i bilo. Car se probudio, zdrav i okrijepljen. Slavuj je još uvijek čurlikao. – Ostani zauvijek kod mene! – reče car. – Pjevaj samo onda kad sam zaželiš, a umjetnog će slavuja razbiti u

hiljadu komada!

- Nemoj – reče slavuj – on je činio dobro, koliko je mogao! A ja, ja ne mogu živjeti na dvoru; ali mi dopusti dolaziti kad to sam budem poželio. Ja volim tvoje srce više nego tvoju krunu. No jedno mi moraš obećati...
- Sve! – reče car, stojeći u svojem carskom ruhu, koje bijaše sam obukao.
- Nemoj nikomu pričati da imaš malu pticu, koja ti sve govori – pa će sve biti još i bolje! I slavuj potom odleti. Sluge dodoše vidjeti mrtvoga cara. A kad tamo, prestrašeni zastadoše. Car reče:
– Dobro jutro!

Hans Kristijan Andersen

Manje
poznate
riječi

baština - nasljeđe; **paviljon** - vrtni i logorski šator, mali ljetnikovac s okruglim stolom; **urar** - časnovničar, sajdžija

RAZGOVOR O DJELU

- Gdje se i kada dogodila radnja bajke?
- Ko je i kakvu knjigu poslao kineskomu caru?
- Ko je pomogao carevom pomoćniku da nađe slavu?
- Kad je slavuj zapjevao, kako se osjećao car?
- Kao nagradu za pjesmu, car mu je poklonio zlatnu papučicu. Je li slavuj prihvatio papučicu? Zašto nije?
- Kad je car zaželio da opet čuje živoga slavuja?
- Car se razbolio, legao na postelju, zvao je u pomoć, no da li su ga čuli? Ipak, čuo ga je jedan vjeran prijatelj...
- Car se pokajao... Šta je rekao slavuju? Šta ga je upitao?
- Šta mu je slavuj odgovorio? I šta mu je savjetovao?
- O čemu govori ova bajka? O kojim vrlinama, o kojim manama, o kojim osjećajima?
- Može li igračka, uređaj, predmet, zamijeniti živo biće? Može li djetetu televizor zamijeniti prijatelja?
- Zbog čega je umjetni slavuj bio tako zanimljiv i privlačan?
- Šta mislite, je li to samo lijepa bajka ili ova priča govori o ljudima in jihovim odnosima?

Umjetničke bajke su priče koje se temelje na nemogućem i nestvarnom, samo što one za razliku od narodnih imaju autora. U njima se, kao i u narodnim bajkama, pripovijedaju čudesni/fantastični događaji koji se u stvarnom životu ne dešavaju. I u njima stanuju čudesna izmišljena bića: vile, čarobnjaci, divovi, patuljci, aždahe. U bajkama je borba između dobra i zla, u kojima uvijek dobro pobjeđuje. Bajke su pisali: Braća Grim, Andersen...

STVARALAČKI RAD

Albanska poslovica veli: Dijete je slavuj u kući. Objasni zašto je dijete slavuj u kući? Da li je ova metafora nastala na osnovu neke zajedničke osobine djeteta i slavuja?

O PISCU

Hans Christian Andersen rođen je 1805. u Danskoj. Roditelji su mu bili siromašni. Otac je malom Hansu čitao komedije, razne priče, a najviše neobične bajke. Andersen je s radošću živio u svijetu bajki, ali je postojao i stvarni svijet na koji ga je često podsjećalo krčanje u stomaku. Jedna stara i dobrodušna učiteljica je naučila dječaka da lijepo čita. Otac je koristio svaki slobodan trenutak da sinu izradi lutke, pa su se igrali raznih igara. To, nažalost, nije dugo trajalo. Kada je imao 11 godina, umro mu je otac. Siromašan život, samo od majčinih prihoda, pretvorio se u bijedu. Prepušten gotovo sam sebi, jer je majka bila dugo izvan kuće, na poslu, Hans Christian je pokušavao da sastavi male komedije, pjesme i recitacije. Predstavljaо ih je drugoj djeci u svom malom lutkarskom pozorištu.

POTICAJ ZA RAD

Zašto ljudi putuju?

Gdje si ti putovao?

A sada pročitaj pjesmu „Posljednje laste“ ko ju je napisao Šukrja Pandžo, i reci s kakvim i čijim putovanjima ta pjesma ima najviše veze. Iz kojih sve razloga ljudi putuju?

POSLJEDNJE LASTE

Odletjele su, dijete, je li?
Oko ih traži, oblak krije,
al' osmijeh ko da tiko veli:
još, eno, stoje laste dvije!

Češljaju perje za duga puta
i zabrinuto oblake prate,
što iznad šume, ćilima žuta,
u povorke se sive jate.

Cvrkut im tužan ko da zbori
dirljivo zbogom starom gniazdu,
da negdje sutra o prvoj zori
dočeka sunce, isprati zvijezdu.

Odletjele su, dijete, je li?
Oko ih traži, oblak krije,
ko da i sunce s njima seli
na jugu tamo da ih grije!

Šukrija Pandžo

RAZGOVOR O DJELU

- Kakvo osjećanje u tebi ova pjesma izaziva? Kakav je tvoj opći utisak?
- O čijem je putovanju u pjesmi riječ?
- Da li samo laste odlaze? Pronađi stihove u kojima to pjesnik kaže.
- Koju stilsku figuru pjesnik upotrebljava u zadnja dva stiha pjesme?
- Poređenje obično služi da bi se istakla neka sličnost, neke dodirne tačke između stvari koje poredimo. Koje su dodirne tačke između lasta i sunca?

- Ko ide zbog koga, sunce zbog lasta ili laste zbog sunca?
- Zašto je pjesnik obrnuo stvari?
- S lastama i ljetom, šta još odlazi, prestaje?
- Zašto se pjesnik obraća djetetu?
- Ova pjesma obiluje vizuelnim pjesničkim slikama, pronađi ih nekoliko.

KNJIŽEVNI POJMOVI

Ovo je lirska pjesma u kojoj prepoznajemo tužna osjećanja i žalost zbog odlaska lasti. U pjesmi se koristi i poređenje. To je stilsko izražajno sredstvo koje nastaje kada se nešto poredi s nečim drugim na osnovu nekih zajedničkih karakteristika. Prilikom poređenja uvijek treba imati tri člana: riječ (objekat) koja se poredi, riječ (objekat) s kojom se poredi i riječ koja povezuje dva poređenja, a to je poredbeni veznik ko.

vrijedan kao mrav, malen kao miš...

Nevin, bijel i čist k'o čedo, suza i krin.

Moj drug je jak kao lav.

Ti si rumena kao jabuka.

On je plašljiv kao zec.

O PISCU

Šukrija Pandžo je pisao za djecu. Kao učitelj, a potom i nastavnik, radio je s djecom u brojnim seoskim školama, da bi od 1948. počeo raditi na Radio Sarajevu, sadašnjem „BH radio 1”, kao urednik za kulturu.

STVARALAČKI RAD

Pročitajte ovu narodnu pjesmu i otkrijte o kojoj stilskoj figuri se radi.

*Kosa joj je kita ibrišima,
oči su joj dva draga kamenja,
obrvice s mora pijavice,
sred obraza rumena ružica,
zubi su joj dva niza bisera,
usta su joj kutija šećera.*

POTICAJ ZA RAD

Dok posmatrate prirodu, o čemu razmišljate?
Da li je to boja prirodnih pojava, oblik, zvuk?
Da li ste se nekada i obratili, zamislili razgovor sa nekom prirodnom pojavom, životinjom naprimjer?

NEMA PJESMA

Svoje tanke žice zateže
Kiša jeseni razigrane,
Vjetar prstima kao vreže
S pjesmom se glasi niza strane.

Kiša opušta trepavke duge,
Vjetar ih ko sablja kida;
Čelo je neba sad bez duge,
U duši mi pjesma rida.

Kišne vlati pale ko svila,
Oči su moje zatvorene...
Nekom se opet suza lila –
Rad male ptice ili mene.

Enver Đerđeku

RAZGOVOR O PJESMI

Prepoznaј lirske slike. Pronađi vizuelne slike koje izazivaju vedre ugođaje. Sada izdvoji i slike koje izazivaju tugu i bol. U kakvom su odnosu prva i druga strofa? Koji su ugođaji više istaknuti? Metaforama, personifikacijama i poređenjima data je slika jesenske kiše. Uoči stilske figure. Pročitaj pažljivo poslednu strofu. U pjesmi su se susreli lirski subjekt ii ptica. Je li to jesen za nečim plakala. Kome se to suza lila? Koje je osnovno osjećanje iskazano u njoj? Zašto se pjesma zove nijema? Šta znači biti nijem? Možda je pjesma isповijest lirskog subjekta?

KNJIŽEVNI POJMOVI

Lirski subjekt - (unutrašnje pjesničko „ja“ koje govori u pjesmi i u njoj izražava svoj unutrašnji svijet), može biti sam pjesnik, a može i neka druga osoba ili neko neidentificirano unutarnje biće pjesme. Gramatički je vidljiv kao prvo lice jednine, pun je sebe i govori o sebi ili ako i ne govori o sebi, opet ubaci sebe u pjesmu.

Nekom se suza opet lila –
Rad male ptice ili mene.

Personifikacija – stilska figura kojom se stvarima, prirodnim pojavama, životnjama, biljkama daju osobine čovjeka. Pronađite neke personifikacije u pjesmi.

O PISCU

Enver Đerđeku rođen je 1928. u Đakovici, a umro 2008. godine. Jedan je od najpoznatijih kosovskih književnih stvaralaca. Obavljao je mnoge društvene funkcije, radio kao profesor na Prištinskom univerzitetu. Objavio je 15 knjiga poezije i mnogobrojne studije iz oblasti albanskog jezika i književnosti.

Kako ljudi zarađuju novac?
Koja su vam zanimanja interesantna? Zbog čega?

O KLASJE MOJE

Odletjele su, dijete, je li?
O klasje moje ispod golih brda,
Moj crni hljube, krvlju poštrapani,
Ko mi te štedi, ko li mi te brani
Od gladnih tica, moja muko tvrda?

Skoro će žetva... Jedro zrnje zrije...
U suncu trepti moje rodno selo.
No mutni oblak pritiska mi čelo,
I u dno duše grom pada i bije.

Sjutra, kad oštari zablistaju srpi
I snop do snopa kao zlato pane,
Snova će teći krv iz moje rane -
I snova pati, seljače, i trpi...

Svu muku tvoju, napor crnog roba,
Poješće silni pri gozbi i piru...
A tebi samo, kô psu u sindžiru...
Baciće mrve... O, sram i grdoba!...

I niko neće čuti jad ni vapaj -
Niti će ganuti bol pjanu gospodu...
Seljače, goljo, ti si prah na podu,
Tegli i vuci, i u jarmu skapaj!

O klasje moje ispod golih brda,
Moj crni hljube, krvlju poštrapani,
Ko mi te štedi, ko li mi te brani
Od gladnih tica, moja muko tvrda?!

Aleksa Šantić

Manje
poznate
riječi

sindžir - lanac; **pošrapani** - pokapani; **pane** - padne; **ganuti** - dirnuti

RAZGOVOR O PJESMI

Pjesma „O klasje moje“ sastoji se od šest strofa. Početna i završna strofa su jednake.

- Koje su ključne misli koje otkrivaju pjesnikov odnos prema seljacima?
- Zašto pjesnik kaže: Moj crni hljebi, krvlju poštrapani?
- Od koga treba braniti taj hljeb, tu muku tvrdu?
- Kakav je pjesnikov odnos prema namučenim seljacima?

KNJIŽEVNI POJMOVI

Pjesma „O, klasje moje“ književni rod lirike, a radi se o socijalnoj pjesmi. Tema pjesme je težak položaj seljaka (kmetova, ratara) u tadašnjim društveno-feudalnim odnosima. Autor nam porukom ili idejom govori da za seljaka nema spasa sve dok se ne promijeni sustav u kojem siromašni gladuju, vuku, tegle i žive u neimaštini dok gazde uživaju u bogatstvu i provode se.

U pjesmi se koristi i stilska figura **metafora**. Zapravo, metafora je poređenje bez riječi „kao“.

Npr. lijep kao slika, zubi kao biseri. - stilska figura poređenje.

„Sanja ima oči plave, dva jezera na vrh glave“ - metafora.

STVARALAČKI RAD

Književni rod: lirika

Književna vrsta: socijalna pesma

Rima: obgrljena

Strofa: koren

Stih: jedanaesterac

STILSKE FIGURE:

) 4 - 8) - riječ ili grupa riječi koja se dodaje glavnoj riječi da bi se nešto bliže odredilo. Funkciju epiteta vrši pridjev koji se dodaje imenici ili glagolu da pokaže njegovo unutrašnje svojstvo. (*crni rob, pjana gospoda, crni hljeb, mutni oblak...*)

POREĐENJE - stilska figura koja je najčešće zastupljena, kako u književnosti, tako i u govornom jeziku. Porede se neki nepoznati pojmovi sa poznatim, kako bi taj nepoznat pojmom postao nama poznat. (*ko pas u sindžiru, snopovi kao zlato*)

METAFORA - vrsta skraćenog poređenja, ali se prilikom poređena izostavlja ono što se poredi i poredbena riječ kao. Prenesenim značenjem se dočarava kakav je neki predmet, pojava ili osoba. (*gladne tice, Seljače, goljo, ti si prah na podu...*)

Provjerite svoje znanje o navedenim pojmovima u ostalim strofama pjesme.

O PISCU

Aleksa Šantić. Rođen i preminuo je u Mostaru (1868–1924). Pisao je ljubavne, rodoljubive i socijalne pjesme. Najljepše su mu pjesme: *Emina, Ostajte ovdje, O, klasje moje, Veče na školju i Preprazničko veče*.

POTICAJ ZA RAD

Već smo obradili socijalnu lirsku pjesmu „O klasje moje“. Problem nepravde u ostvarivanju svojih ljudskih prava je tema mnogih književnih djela. Uporedite je sa poznatom pjesmom „Dani“ od poznatog makedonskog autora Koča Racina.

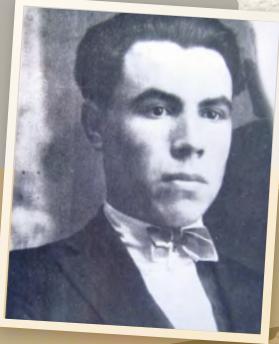
DANI

Kao na vratu đerdani
niza kamenja studena
tako na pleća dani su
legli i pritisli.
Jesu l' to dani - jesu li
težačke muke goleme.
Ustani jutrom ranije,
vрати se noću kasnije,
ujutro radost ponesi,
navečer tugu donesi.
Ah, proklet nek i ostane
taj život pasji, užasni!
Rodi se čovjek - rob budi,
rodi se čovjek - skot umri,
skotski mi život prolazi
za drugo, tuđe bogatstvo.
Za tuđe bijele dvorove
kopaj si crne grobove!
Za sebe samo muči se,
za sebe samo pati se
i niži đerdan dana svih,
i niži alke kovane,
i niži lanac željezni
što oko vrata guši te!

Kočo Racin

O PISCU

Kočo Racin rođen je 22. decembra 1908. godine u Velesu. Potiče iz siromašne porodice. Njegovi roditelji Marija i Apostol, nisu imali novca da ga školuju, pa je 1918. godine morao da napusti redovno školovanje i počne da uči grnčarski zanat. Racin je otvorio novu stranicu u historiji makedonske književnosti. Za života je objavio zbirku pjesama *Bijele zore*. U njegovu čast se održavaju *Racinovi susreti*, a njegova rodna kuća u Velesu danas je pretvorena u spomen muzej. Djevojka koju je volio Kosta Solev i koja mu je bila inspiracija bila je Rahilka Firfova Đordova – Raca (Рахилка Фирфова Ѓоргова-Раца). Kosta Solev potpisuje se pod pseudonimom Kosta Racin, poznat kao Koča Racin, njeno ime uzeo je kao svoje.

RAZGOVOR O PJESMI

U pjesmi „Dani“ Racin govori o ugnjetenom i vijekovima obespravljenom makedonskom narodu i položaju u kome se nalazio mnogo vijekova tokom svoje historije.

- Život o kojem pjesnik priča, dolikuje li čovjeku?
- Kako protiču dani Racinovoj porobljenoj sabraći?
- Ima li za čovjeka težeg stanja od ropstva?
- Zašto je pjesnik ispjевao ovu pjesmu u osmjeru, oponašajući ritam narodne makedonske poezije?

Racin zna za dvije boje: crnu i bijelu. Crnu - koju vidi, i bijelu - kojoj teži, koju cijelim svojim bićem priželjkuje.

- Kako pjesnik doživljava suprotnost tame i svjetlosti?

Razmislite o ovim poredbama:
đerdani - niza kamenja studena;
dani - težačke muke goleme;
ranije - kasnije;
radost - tuga...

POTICAJ ZA RAD

Da li Vas je strah nečega? Šta radimo kad se plašimo? Kako ćemo da se oslobođimo staha? Da li se junaci plaše?
Zamisli se da si na moru i da posmatraš ribarsko seoce.

SELO

Vitorog se mesec zapleo u granju
Starih kestenova; noć svetla i plava.
Kô nemirna savest što prvi put spava,
Tako spava more u nemom blistanju.

Čempresova šuma bdije; mesec na nju
Sipa svoje hladno srebro; odsijava
Modro letnje inje sa visokih trava.
Zatim krik. To kriknu buljina na panju.

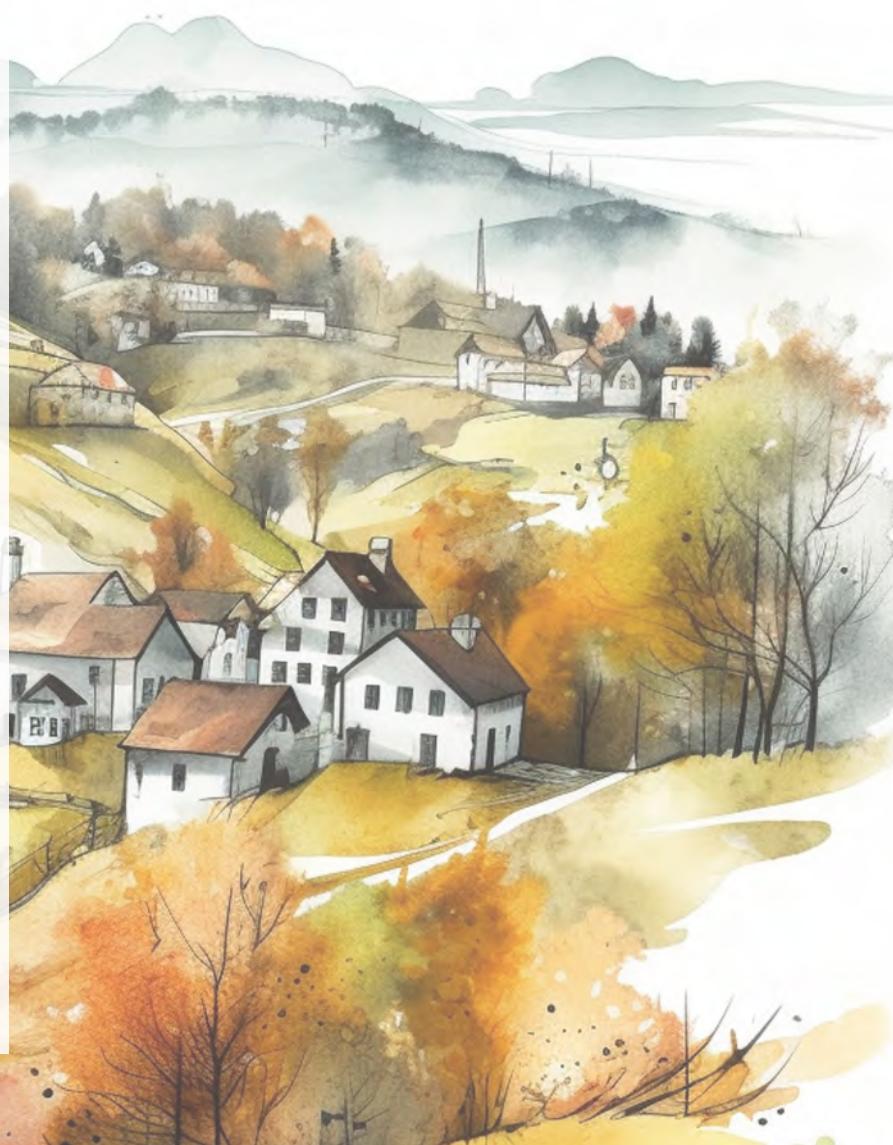
Ribarsko seoce poleglo na stenu,
I sišlo u zaton; i kroz maglu mlečnu
Jedva se nazire, kô kroz uspomenu.

Sve je utonulo u tišinu večnu.
Ni šuma, ni glasa; samo jednoliko
Izbija časovnik kog ne čuje niko.

Iz Trstenog

Jovan Dučić

Manje
poznate
riječi

buljina - sova, noćna pica; **čempres** - zimzeleno drvo; **inje** - zaljeđene kapljice vode
koje se lijepe za predmete; **zaton** - manji zaliv

RAZGOVOR O PJESMI

Pjesnik Jovan Dučić nam je u ovoj pjesmi naslikao svoj doživljaj noći u primorskom selu Trsteno.

U pjesmi su korišteni vizuelni i auditivni elementi. Prepoznaj ih i nabroj.

Koje osjećanje oni iskazuju?

Kakvo raspoloženje vlada u pjesmi?

S čime pjesnik upoređuje mjesec, a s čime more?

Šta narušava noćnu tišinu?

Koji je osnovni motiv u pjesmi?

KNJIŽEVNI POJMOVI

Lirske pjesme u kojima pjesnik opisuje neki pejsaž, prirodnu pojavu ili detalj (motiv) iz prirode i koje izražavaju pjesnikov doživljaj prirode zovu se **pejsažne pjesme** (opisne ili deskriptivne) pjesme.

Znamo da je lirska pjesma sastavljena od stihova, a da je stih redak u pjesmi koji čini misaonu, osjećajnu i ritmičku cjelinu.

O PISCU

Jovan Dučić je rođen u Trebinju 1871. godine, a umro u Americi 1943. godine. Zajedno sa pjesnikom Aleksom Šantićem i Svetozarom Čorovićem osnovao je književni časopis „Zora“. Objavio je tri zbirke pjesama, zbirku putopisa *Gradovi i himere* i druga djela. Život u tuđini mu je budio čežnju za zavičajjem koja se odražava u njegovim pjesmama.

Lirske pjesme u kojima pjesnik opisuje neki pejsaž, prirodnu pojavu ili detalj (motiv) iz prirode i koje izražavaju pjesnikov doživljaj prirode zovu se pejsažne pjesme (opisne ili deskriptivne) pjesme.

Znamo da je lirska pjesma sastavljena od stihova, a da je stih red u pjesmi koji čini misaonu, osjećajnu i ritmičku cjelinu.

STVARALAČKI RAD

Sigurno ste do sada posjetili neko selo. Pokušajte ga opisati. Koristite stilske figure (epitet, metaforu). Pronađi stihove koji se rimuju, za svaku riječ na kraju stiha pronađi riječ za rimovanje.

POTICAJ ZA RAD

Izradi asociogram. U svesci nacrtaj krug i u krug upiši ključnu riječ - djetinjstvo. Oko ključne riječi napiši što više riječi i izraza koje povezuješ sa svojim djetinjstvom.

Neka ti u izradi asociograma pomognu pitanja: Koje vedre trenutke svojega ranog djetinjstva pamtiš? Kojega ćeš se sretnog događaja uvijek sjećati? Koje su osobe obilježile tvoje odrastanje? Koju si igru rado igrao/igrala? Jesi li imao/imala omiljenu igračku?

PRIČA O DJETINJSTVU

Svako ima pravo na djetinjstvo. Svako ima pravo, ali ima onih generacija koje ga naprsto daju u zamjenu, u zamjenu za buduća djetinjstva. Takvima je hrabrost urođena, takvima pripada svijet, pripada im čak budućnost.

Međutim, generacije o kojima govorimo ni to ne mogu uzeti, jer djetinjstvo je čovjeku sve što ima.

Ona neiscrpna snaga koju poslije cijeli život troši. A ako svijetu daruju djetinjstvo, onda njima ne ostaje ništa. I tako u krug.

Takva djeca bez djetinjstva odmah postanu odrasli ljudi, istrošeni, umorni postaju hodajući spomenici, žrtve čovječanstva oni su istodobno strah divljenje, oni u duši vječito nose suprotnosti suza i smijeha, radosti i patnje. Oni su primjer koji нико ne bi želio biti, ali svi teže toj širini duše.

Razmišljam, dok ovo pišem, gdje je moje djetinjstvo? Ima li išta čovjek poslije djetinjstva? Naravno, osim sjećanja.

Plutam tako vlastitim mislima kao gusar pokušavam sam sebe orobiti za neku uspomenu.

Rat me zbunjuje, ali se nadam da ću naći nešto lijepo. Je li to prvi bicikl ili sram koji me uhvatio kada mi se svidjela jedna djevojčica?

Djeca obično kažu da ne vole školu, ali kada se sjetim koliko smo svi s osmijehom trčali u razred, jedva čekajući da počne sat i da onda duga kolona papirića s porukama nađe put do onoga kojem je namijenjena, pa kad to još uhvati učitelj ili nastavnik, tada posve sigurno znam da je djetinjstvo čovjeku sve.

Djetinjstvo treba ispiti najednom, ne treba stati, treba odmah potrošiti sve te čarobne životne kapi, ne ostaviti ništa za poslije, ništa za jednom tko zna kad, jer vidite sami, dragi moji prijatelji, što može biti. Može doći rat poput ovog onda se opet neki među nama moraju odreći djetinjstva. Nemojte nikad braniti djeci da uživaju u svojem djetinjstvu, ne tjerajte ih da prerano odrastu, jer što ih poslije čeka? Što - bez djetinjstva?

Siniša Glavašević

generacija - naraštaj; svi pripadnici neke zajednice koji su iste ili slične dobi; **naprosto** - jednostavno; **neiscrpna** - koja se ne može iscrpeti, potrošiti; **težiti** - željeti što i nastojati to ostvariti; **plutati** - biti na površini vode ili koje druge tekućine, održavati se na površini.

RAZGOVOR O TEKSTU

- Izdvoji autorove uspomene na vedro i sretno djetinjstvo. Koje sličnosti sa svojim djetinjstvom uočavaš?
- Uoči i komentiraj misli o važnosti djetinjstva. Koja ti se misao najviše svida? Koju bi misao izdvojio/izdvojila kao osnovnu misao teksta?
- Promisli pa navedi koje posljedice donose ratovi. Što osjećaju djeca čije je djetinjstvo narušeno ratom?
- Šta je sve uskraćeno djeci u područjima pogodenima ratom?
- Objasni što znači dati svoje djetinjstvo u zamjenu za buduća djetinjstva. Ko u ratu daje svoje djetinjstvo? Zašto je takvima hrabrost urođena?

STVARALAČKI RAD

Dječija prava propisana su Konvencijom o pravima djeteta. Prouči s prijateljem iz razreda navedena prava

Komentirajte svako navedeno pravo:

- pravo na život
- pravo na zaštitu djece u oružanim sukobima
- pravo na obrazovanje
- pravo na slobodno izražavanje svojih misli
- pravo na igru djece
- pravo na udruživanje
- pravo na odgovarajući životni standard
- pravo na prehranu
- pravo na zaštitu djece u zatvorima
- pravo na kulturne aktivnosti.

Izdvojite ona prava koja su uskraćena djeci u ratom pogodenome području.

Prava se iz Konvencije mogu razvrstati u četiri skupa: prava preživljavanja, razvojna prava, zaštitna prava i prava saradnje. Razmislite o gore navedenim pravima pa ih razvrstajte u odgovarajuće skupove.

Koja je tvoja osobina najjača?

Po čemu te ostali prepoznaju, po kojoj osobini?

Koju osobinu najviše cjeniš u izboru svog drugara ili drugarice?

SIJELO MUDRACA

Nađu ti se jednom neki, pa stanu govoriti o tome koje su ljudske osobine ponajbolje. Prvi reče da je najveća ljudska osobina hrabrost, ali, reče, ničim se hrabrost ne da opisati i jedino što se uz hrabrost može reći i dodati jeste to da hrabre sreća prati.

Te ti taj stane hrabrost uzdizati što je god mogao i znao bolje i više.

Drugi, opet, da je najbolja ljudska osobina biti dobar. Da se samo dobrom zlo može pobijediti.

Te dobro uzdigne do neba, a da je mogao, i više bi. Treći reče da je najbolja ljudska osobina težnja za ljepotom, da je ljepota nešto amaha, i da će svi ljudi kad-tad, pred ljepotom, što od svoje volje, što onako – nikom poniknuti.

Te ti taj stane ljepotu u visine uzdizati. Uzdizo, uzdizo, pa stao.

Četvrti reče da je najbolja ljudska osobina prijateljstvo, a peti reče da nije prijateljstvo nego drugarstvo. Šesti, opet, reče da je najbolja i najpoželjnija ljudska osobina junaštvo, pa stane kititi priče o junacima i junačkim djelima da ga je milina bilo slušati.

Sedmi reče da je najbolja ljudska osobina darežljivost. Osmi da je to poštenje.

Deveti da je to ljubav. Da je ljubav nenađmašna ljudska vrlina koju pjesnici svih naroda hvale od davnina i da će je hvaliti dok je svijeta i vijeka. Jer ljubav prožima sve: i bilje i životinje i sav ljudski rod.

Deseti reče da je za njega domoljublje najbolja čovjekova osobina. I njega je bilo milina slušati.

Jedanaesti, opet, poteže čast i ponos, pa to dvoje stane u zvijezde okivati, mnogi mu riječju priskočiše u pomoć.

Dvanaesti reče da sve pomenute osobine zaslužuju svaku hvalu i podršku, ali da je za njega najvrednija ljudska osobina – vedra narav.

A trinaesti među njima bio nekakav dedo, te on reče da je za njega najvrednija ljudska osobina – skromnost. – Šta bi to ko bila skromnost? – upitaše ga, a dedo tiho opovrnu:

– Skromnost je znati gdje ti je mjesto, jer jedan pored drugog mogu stajati i car i prosjak, pa da obojicu resi ista vrlina. Ali se sa dedom niko nije mogao složiti te nastane takva graja da su i djelo morali obataliti.

Nedžad Ibršimović

u zvijezde ukivati/ do neba uzdizati - nešto cijeniti, mnogo hvaliti, preuveličavati
nikom poniknuti - pasti ničice, povinovati se iz poštovanja
domoljublje - ljubav prema domovini, patriotizam
poteže - spomenu/ krenu pričati o nečemu
otpovrnu - odgovori
narav - ličnost i ponašanje pojedinca
resi - krasiti
Sijelo je stari običaj, koji označava seosko večernje okupljanje na zajedničkom poslu, iz vremena kada nije bilo televizije, radija, struje, i kada su se ljudi u dugim zimskim večerima zabavljali okupljajući se kod domaćina, razgovarajući, pjevajući i šaleći se.

RAZGOVOR O TEKSTU

- O čemu ljudi u ovoj priči govore?
- Koliko ljudi učestvuje u raspravi? Da li je taj broj po nečemu poseban?
- Koga pisac izdvaja među svim sudionicima u razgovoru? Kako?
- Zbog čega nastane graja?
- Zašto se ljudi ne mogu složiti s djedom?
- Da li su ljudi u ovoj priči stvarno mudraci?
- Kako je ova priča ispričana – tako da liči na kazivanje, ili tako da zvuči pravilno i učeno?
- Kojim riječima, izrazima i rečenicama je pisac to postigao? Podvuci ih.
- Imaju li likovi imena? Kako ih pisac naziva?

KNJIŽEVNI POJMOVI

Ovo je umjetnička priča, kraća od bajke, iz gradskog i seoskog života, u kojoj preovlađuju realistički elementi i težnja ka karakterizaciji likova. To je prozni oblik u kome se govori o nekom neobičnom događaju iz života, za koji se ranije nije čulo.

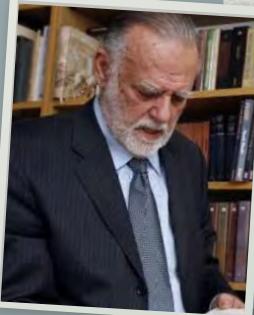
Opisuje se jedan zanimljiv događaj, malo likova, ograničen prostor i vrijeme, završava poentom koja proizlazi iz naglog obrta.

Pročitajte priču sa razumijevanjem i prepričajte je na svoj način. Radove čitajte i uporedite ko je na koji način prepričao.

STVARALAČKI RAD

Napravite listu ljudskih osobina (hrabrost, ljubav, prijateljstvo...). Svaki učenik da dobije listu i da izabere i navedene osobine poreda po važnosti. Na koje mjesto biste stavili mudrost? Zašto?

O PISCU

Nedžad Ibrišimović rođen je 1940. godine u Sarajevu, školovao se u Žepču i Zenici, a kao nastavnik radio u Goraždu. Osim novinarstvom bavio se i pisanjem radiodrama i romana. Nedžad se bavio i kiparstvom, te je od 1982. do 2000. godine imao desetak samostalnih izložbi. Najznačajnija djela su mu: *Zlatni most, Ugursuz, Karabeg, Glas koji je pukao o Egidiju, Zmaj od Bosne, Braća i veziri, Knjiga Adema Kahrimana, Vječnik...* Djela Nedžada Ibrišimovića prevedena su na: engleski, njemački, španski, češki, arapski, turski i albanski jezik. Umro je 15.9.2011. godine u Sarajevu u 71. godini života.

POTICAJ ZA RAD

Na temelju podataka s interneta, možeš li pronaći u kojem se mjesecu najviše djece rađa širom svijeta?

Jesu li neki članovi tvoje familije rođeni u mjesecu u kojem se rađa najviše djece?

Znaš li u kojem je mjesecu rođeno najviše tvojih prijatelja iz razreda?

Razgovoraj s prijateljima kako biste saznali njihove rođendane i izradite zajednički kalendar s datumima rođendana za vaš razred.

ROĐENDANSKA ZABAVA

August (Ogi) Pullman rođen je s deformacijom lica. Zbog svojega se zdravstvenog stanja više godina školovao kod kuće. Nakon što krene u školu, pokušava se uklopiti u novu sredinu.

Moj je rođendan 10. oktobra. Volim svoj rođendan – 10.10. Bilo bi sjajno da sam se rodio u 10 i 10, ujutro ili uvečer, ali nisam. Rodio sam se malo poslije ponoći. No, dalje mislim da je moj dan rođenja baš cool.

Obično kod kuće imamo malu proslavu, ali ove sam godine pitao mamu mogu li imati veliko slavlje u kuglani. Mama je bila iznenađena, ali sretna. Pitala me koga iz škole želim pozvati, a ja sam odgovorio da bih pozvao sve iz svog razreda, plus Summer.

- To je puno djece, Ogi. - rekla je mama.

- Želim pozvati sve jer ne bih htio da netko bude povrijeđen ako sazna da su drugi pozvani, a on nije. U redu?

- U redu. - složila se. - Čekaj, želiš pozvati i onog dečka koji te pitao što ti je s licem?

- Aha, želim pozvati i Juliana. - odgovorio sam - Bože, mama, možeš li to konačno zaboraviti?

- Okej, u pravu si.

Nekoliko sedmica kasnije pitao sam mamu ko dolazi na moju proslavu, a ona je rekla: - Džek Vill, Summer, Reid Kingsley i oba Madža. I još je nekoliko djece reklo da će pokušati doći.

- Kao na primjer ko?

- Šarlotina je mama rekla da Šarlot tog dana ima neki plesni nastup, ali da će pokušati doći. A Tristanova mama je rekla da bi on mogao doći nakon nogometne utakmice.

- Znači, to je to? - rekao sam. - To je... pet ljudi.

- To je više od pet ljudi, Ogi. Mislim da dosta njih već ima planove. - odgovorila je mama. Bili smo u kuhinji. Rezala je jednu od jabuka koju smo upravo kupili na pijaci, na sićušne komade kako bih je mogao pojести.

- Kakve planove? - pitao sam.

- Ne znam, Ogi. Malo si kasno poslao pozivnice.

- Ali, šta su ti rekli? Šta su rekli, zbog čega su spriječeni?

- Svako je imao neki drugi razlog, Ogi - Zvučala je pomalo nestrpljivo. - Stvarno, srećo, nije bitno koji su njihovi razlozi. Ljudi imaju planove i to je sve.

- Šta je rekao Julian? Koji je njegov razlog? - upitao sam

- Znaš, - rekla je - njegova mama je jedina osoba koja uopće - nije odgovorila. Pogledala me. - Čini se da jabuka ne pada daleko od stabla.

Nasmijao sam se jer sam mislio da se šali, no tada sam shvatio da je ozbiljna.

- Šta to znači? - pitao sam.

- Nema veze idi opreri ruke da možeš jesti.

Moje rođendansko slavlje ispalje mnogo skromnije no što sam mislio da će biti, ali je svejedno bilo sjajno. Iz škole su došli Džek, Summer, Reid, Tristan i oba Madža, a Kristofer je, zajedno sa svojim roditeljima, došao čak iz Bridžporta. Došao je i čika Ben. Teta Kate i ujak Po dovezli su se iz Boston-a, a Tata i Poppa bili su na Floridi. Bilo je zabavno jer su odrasli kuglali na stazi do naše, pa se činilo kako je mnoštvo ljudi došlo proslaviti moj rođendan.

Rakel Jaramillo Palacio

Ovo je odlomak iz dječije knjige „Čudo“ o dječaku Augustu Pullmanu, zvanog Ogi, desetogodišnjaka kojeg muče nesvakodnevni problemi. Nije riječ o curama, sukobima s roditeljima, školi... Barem ne na onaj „klasični“ način. Naime, Ogi tek sad kreće u školu! Iako već ima deset godina, pola života proveo je na operacijama zbog rijetke deformacije lica. Školovao se kod kuće i živio „pod staklenim zvonom“.

Iako je pametan, dovitljiv i duhovit, prvo što ljudi zamijete je ipak njegovo lice, koje on opisuje poprilično otvoreno i brutalno. Zbog neizbjegljivih reakcija, kao i mogućeg izrugivanja okoline, roditelji su ga htjeli zaštiti, što objašnjava školovanje kod kuće. Ali peti razred se pokazao kao prijelomni i Ogi s jako puno oklijevanja odlazi u školu.

Što se dalje događa možete samo i zamisliti – od ruganja do sažalijevanja, od prihvaćanja do odbacivanja, Ogiju peti razred postaje prava životna škola, u kojoj uči kako se izboriti. Suočavajući se s vršnjacima i profesorima, koji redom imaju različite reakcije na njegovo lice, ovaj desetogodišnjak konačno počinje prihvaćati samoga sebe. Također sve oko sebe uči vrijednu lekciju...

Manje
poznate
riječi

cool (engl), kul - sjajan, biti vrijedan divljenja

kuglana - dvorana za kuglanje (igra u kojoj se kuglom obaraju čunjevi)

Bridžport - gradu američkoj saveznoj državi Konektikat

Boston - glavni najveći grad američke savezne države Masačusets

Florida - država na jugoistoku Sjedinjenih Američkih Država

RAZGOVOR O TEKSTU

- Možeš li opisati svoja iskustva s proslavama rođendana i uporediti ih s iskustvima Ogija?
- Što čini Ogija posebnim ili zanimljivim na dan njegova rođenja? Postoji li sličan primjer u tvojoj okolini?
- Zašto je majka bila iznenađena i sretna kada je Ogi izrazio želju za velikim rođendanskim slavlјem? Usporedi majčin odnos prema Ogiju i Džulijanu.
- Što su Ogi i njegova majka razgovarali nekoliko dana nakon slanja pozivnica za rođendan? Možeš li pronaći rečenice koje ukazuju na majčinu želju da zaštiti Ogija od razočaranja?
- Kako biste ukratko opisali kako je prošlo Ogijevo rođendansko slavlje i čime je bio zadovoljan?

Komentiraj s prijateljima Ogijevu rečenicu: „Želim pozvati sve jer ne bih htio da netko bude povrijđen ako sazna da su drugi pozvani, a on nije“. Slijedite smjernice:

- Objasnite što Ogi govorи o pozivanju prijatelja na rođendan. Zašto želi pozvati sve prijatelje?
- Raspravite jesu li svi iz Ogijeva razreda zaslужili da ih pozove na rođendan. Osmislite rečenicu u kojoj ćete iskazati stav suprotan Ogijevom.
- Istražite razloge zašto bi Ogi trebao pozvati sve iz razreda na rođendana zašto to ne bi trebao.
- Možete li sebe staviti u situaciju u kojoj je Ogi bio?
- Da li je među razlozima za nedolazak pozvanih bila i Ogijeva bolest i izgled?
- Kako bi se osjećali da ste u njegovom stanju?

KNJIŽEVNI POJMOVI

Opisivanje je prikazivanje izgleda nekog bića ili predmeta. Opisivati možemo ličnosti, stvar pojave, pejzaže, otvorene prostore (eksterijere) i zatvorene prostore (enterijere). Opisivanje može biti objektivno i subjektivno.

Opis može biti statičan (slike u mirovanju) i dinamičan (kretanje, zbivanje, događanje).

> **Usmeno opiši kako bi izgledala tvoja idealna rođendanska proslava.**

O PISCU

Rakel Jaramillo Palacio (rođena 13. jula 1963) je američka autorica i grafička dizajnerica. Autorka je nekoliko romana za djecu, uključujući i bestseler *Vonder*, koji je adaptiran u filmu iz 2017. u kojem glume Džulia Roberts i Oven Wilson.

Jeste li imali prilikuigrati se sa nekom životinjom?

Kako se životinje umiljavaju nama?

CVJETKO

Te večeri otac nas okupi oko sinije, krijući oči, reče da je prodao Cvjetka. Uzeo sam kaparu, a Zijad sutra iz grada dolazi po tele. Do podne ga moramo zaklati i srediti. Kao da nas bićem ošinu, trgosmo se na ove hladne očeve riječi i počesmo ga uglaš zvati. Otac je, izgleda, imao golem razlog koji mi, djeca, nismo mogli dokučiti ni razumjeti.

San dugo nije došao u naše postelje te noći. Prevrtali smo se i okretali smisljajući kako da spasimo Cvjetka, ali smo bespomoćno dočekali sutrašnji dan. Prvi put se tatinom prijatelju Zijadu u našoj kući niko nije obradovao.

- Koliko ti je tele, domaćine? Hoće li moći stati u moj prtljažnik? - upita Zijad tatu izlazeći iz auta. Dobro mi došao, Zijade - mirno ga pozdravi otac. Sjeli su zatim za sto pod lipom ispred kuće. Tu se Zijadu najviše svidalo. Uvijek.

Kad bi tu sjedao, ponavljao bi mom ocu: Eh, kad bih mogao ovo parče dvorišta prenijeti sebi u grad...!

I nama je bila draga lipa u dvorištu. Sad bismo je, međutim, dali Zijadu zajedno sa stolom i zemljom oko nje, samo da nam ostavi Cvjetka. Jer, Cvjetko nije bio obično tele. On se igrao s nama, naučio nam je jesti iz ruke, volio je da ga mazimo i bio poslušan kao kuće. Kao da je razumio sve što mu se kaže. Kada je bio posebno dobre volje, nije branio čak ni da ga jašemo.

- U pismu sam ti sve objasnio reče otac kad počeše razgovor o Cvjetku. - Cijenu si prihvatio, ali ti moram reći da tele svojom rukom nisam mogao zaklati. Nisam mogao... a ni djeca mi ne bi oprostila....

- Ti znaš, Ivane, ja se u taj posao ne razumijem - reče Zijad. Taj mali nesporazum kod nas, djece, probudi nadu da bi se Cvjetko mogao spasiti, pa se još više primakosmo stolu pod lipom, tobože, zanijeti igrom.

- Znam reče otac povukavši dugačak dim cigarete. - Zato sam pozvao komšiju Vitu. Svakog časa bi trebao doći...

- Vitu?! - izletje nekom od nas uzdah razočarenja. Otac to ču. - Šta je, prisluškujete, a?! Hajde, hajde...! - blago nas poče tjerati slipom Mi se, neveseli, odmaknusmo. Vito je bio majstor za sve. Izrađivao je stolariju, pravio nove i popravio sa cipele, razumio se u kovački, limarski i ko zna kakav još zanat, a ujesen kad su se klale svinje, najčešće je vodio stručni dio tog mesarskog posla.

- Imam ideju! - iznenada će polušapatom moja sestra.

- Kakvu, govor!

- Neka neko od nas otrči do Vita i neka mu kaže da Zijad iz grada nijo ni došao i da se tele neće ni klati.

- Pamatno! Evo, ja ču časkom otrčati - oduševljeno rekoh i podđoh. All, već je bilo dockan. Niz put je svjetlucalo na suncu sjajno sječivo Viting mesarskog noža.

Pod lipom ne sjedoše dugo. Trgnuše još po jednu, pa pođoše ka štali. Mi djeca, krenusmo za njima, ali nas otac vrati u kućno dvorište. Tu se pokačismo na plot kao čavke sa zebnjom očekujući šta će se dogoditi. U štalu je ušao samo otac. Čuli smo kako odvezuje Cvjetkov lanac i kako tapše Milavu. Ona, kao da sluti nesreću, muknu tri puta. U nama bolno odjeknu otegnuti kravlji muk, zarismo glavu između par maka, a vidik nam se zamagl i razil. Suze više nismo ni

mogli zaustaviti. Kroz njih smo gledali kako Vito prihvata Cvjetkov ular iz tatine ruke i kako ga vodi pod krušku.

Cvjetko je nekoliko koraka išao poslušno, a onda veselo poče mahati repom poskakivati oko Vite. Da ga umiri, Vito ga poče milovati po vratu i po tjemenu, ali se to Cvjetku svidje, pa poče blago čelom udarati u Vitinu ruku, kao da se bode s njom. I tako korak po korak, u toj čudesnoj igri, stigoše pod krušku. Tu se Cvjetko umiri, kao da je odjednom shvatio da ga ovi ljudi nisu poveli u šetnju i svojim krupnim očima pogleda Vitu.

Vito premjesti nož iz lijeve u desnu ruku i poče se namještati kako bi mu bilo zgodnije. Cvjetko isteže vrat, primaće se, onjuši Vitinu ruku u kojoj se caklilo oštro sječivo. I liznu je nekoliko puta, kao što to čini pas kad se umiljava gospodaru. Vito iznenada zastade, a onda naglo trže ruku i zamahnu. Mi pokrismo oči rukama i čusmo tup udarac noža - u drvo!

- Ne mogu, Ivane! Ja ovoga ne mogu zaklati - čusmo zatim Vitu i vidjesmo gdje kleći pred teletom i upire čelom u Cvjetkovo čelo. Iznad njih, zaboden u kruškovo stablo, drhtao je dugački mesarski nož.

Šimo Ešić

Manje
poznate
riječi

dockan - kasno

RAZGOVOR O TEKSTU

- Kako je otac saopštio djeci da je prodao Cvjetka? A kako su djeca reagirala na tu vijest?
- Da li je Cvjetko slutio šta mu se spremá? Kako se ponašao na putu prema kruški?
- Kakvu su prevaru djeca spremala s namjerom da spasu Cvjetka?
- Da li im je to uspjelo?
- U kojem trenutku je Vito shvatio da ne može nauditi Cvjetku?
- Pronadi odgovor u tekstu!
- Zašto je otac odlučio da proda tele i rekao svojoj djeci da to ona ne mogu razmjeti?

KNJIŽEVNI POJMOVI

Svako prozno djelo ima sadržaje koji su povezani u jednu cjelinu. To je kompozicija. Njeni osnovni dijelovi su:

Fabula – uzajamno povezani događaji koji se u književnom djelu nižu određenim redom i određenom vremenskom periodu. Pisci koriste fabulu kao sredstvo za prikazivanje likova.

Tema – predmet piščeve obrade (događaj, pojava, osoba), ono o čemu pisac govori.

Ideja – poruka književnog djela (zaključak koji možemo donijeti iz ideje, fabule i postupaka likova).

Događaje u prići pisac nam može ispričati na različite načine.

Kada se u književnom djelu prate događaji onim slijedom kako su se oni i zbivali, to je **vremensko (chronološki) način kazivanja**.

STVARALAČKI RAD

Ispričajte priču prema sljedećem planu:

O tac saopštava djeci da je prodao Cvjetka.

Dječija besana noć i dolazak čika Zijada.

Vito vodi Cvjetka pod krušku.

Vitin udarac nožem u drvo.

Pokušajte ispričati ovu priču tako da krenete od kraja priče.

O PISCU

Šimo Ešić (Breze kod Tuzle, 1954.) je hrvatski i bosanskohercegovački pjesnik za djecu, priповjedač, dramski pisac i novinar iz BiH. Objavio je desetak knjiga poezije i proze: *Vezena torbica*, *Rudarev kućerak*, *Šta li mrda iza brda*, *Priče za laku noć*, *Dva srca*, *Zdravica na kraju djetinjstva*. Majstor je pozorišnih predstava za djecu, a najpoznatije su mu: *Zeleni šeširić*, *Amela*, *Tajna sehare*. Živi kao slobodni umjetnik u Njemačkoj i u Tuzli.

IZRAŽAJNO ČITANJE

Osnovni cilj izražajnog čitanja je izražavanje vlastitog doživljaja umjetničkog teksta. Izražajnom čitanju prethodi potpuno razumijevanje teksta, objašnjenje manje poznatih riječi, čitanje u sebi i glasno čitanje.

Pismo majci

Jesi li živa, staričice moja?
Sin tvoj živi i pozdrav ti šalje.
Nek uvečer nad kolibom tvojom
Ona čudna svjetlost sja i dalje.

Pišu mi da viđaju te često
Zbog mene veoma zabrinutu
I da ideš svaki čas na cestu
U svom trošnom starinskom kaputu.

U sutoru plavom da te često
Uvijek isto priviđenje muči:
Kako su u krčmi finski nož
U srce mi zaboli u tuči.

Nemaj straha! Umiri se, draga!
Od utvare to ti srce zebe.
Tako ipak propio se nisam
Da bih umro ne vidjevši tebe.

Kao nekad, i sada sam nježan,
I srce mi živi samo snom,
Da što prije pobjegnem od jada
I vratim se u naš niski dom.

Vratit će se kad u našem vrtu
Rašire se grane pune cvijeta.
Samo nemoj da u ranu zoru
Budiš me ko prije osam ljeta.

Nemoj budit odsanjane snove,
Nek miruje ono čega ne bi:
Odveć rano zamoren životom,
Samo čemer osjećam u sebi.

I ne uči da se molim. Pusti!
Nema više vraćanja ka starom.
Ti jedina utjeha si moja,
Svetlo što mi sija istim žarom.

Umiri se! Nemoj da te često
Viđaju onako zabrinutu,
I ne idi svaki čas na cestu
U svom trošnom starinskom kaputu.

Sergej Jesenjin

- > U nekoliko sintagmi ili rečenica iskaži osjećanja koja je u tebi izazvala pjesma.
- > Pronađi stihove u kojima je, po tvome mišljenju, najsnažnije iskazana ljubav prema majci.
- > Pripreme za izražajno čitanje

1. Okomitim crtama odvoji izgovorne cjeline
2. Označi pauze (najmanje pauze između izgovornih cjelina, veće između sintagmit rečenica, najveće između strofa). U tekstu su pauze označene zarezom, tačkom, dvotačkom, upitnikom, uskličnikom.
3. Odredi kojim ćeš tempom i intenzitetom (glasnoćom) čitati pjesmu (tempo i glasnoća čitanja moraju biti prilagođeni sadržaju pjesme)
4. Odredi intonaciju kojom ćeš čitati pjesmu. (intonacija može biti ravna, uzlazna i silazna).
5. U svakoj rečenici odredi riječ koju treba posebno naglasiti.
6. Boju glasa prilagodi sadržaju pjesme i emocijama koje ona izražava.

Jesi I'žliva || staričice | moja? |||
Sin | tvoj | živi | i pozdrav ti | šalje.|||
nek uvečer, | nad kolibom | tvojom |||
Ona | čudna | svjetlost || sja | i dalje. |||
Dolaze sutra?
Dolaze li sutra?

Pri izražajnom čitanju treba paziti na pravilan izgovor riječi i pravilno naglašavanje.

Ljepoti izražajnog čitanja doprinose:

1. pravilna rečenična intonacija (mijenjanje visine tona u rečenici)
2. rečenični naglasak (isticanje one riječi u rečenici koja nosi glavni dio obavijesti)
3. pauze
4. jačina glasa
5. tempo
6. boja glasa

PREPRIČAVANJE

U romanu „Mali princ”, čiji je autor Antoan de Sent Egziperi junak romana je neobični i usamljeni dječak s asteroida B-612, jedva nešto većeg od obične kuće, koji je napustio svoj rodni planet, obišao asteroide 325, 326, 327, 38, 329 i 390, upoznao njihove neobične stanovnike i na kraju se našao na pustinjskom pjesku Sahare gdje ga je upoznao i zavolio pri povjedača, pilot kojem se dogodio kvar na motor aviona.

...Dugo mi je trebalo dok sam shvatio otkuda je došao. Činilo se da Mali Princ, koji je postavljao mnoga pitanja, nikada nije čuo moja. Slučajno izgovorene riječi malo po malo sve su mi otkrile. Tako, kad je prvi put ugledao moj avion (neću crtati avion, taj je crtež za mene odviše težak), on me upita:

- Kakva je to stvar?

-Nije to stvar. To leti. To je avion. To je moj avion. I bio sam ponosan što sam mu rekao da letim. Tada on uzvikne: - Kako! Ti si pao s neba!

-Da - rekoh ja skromno. - O! Baš čudno...

I Mali Princ udari u prekrasan smijeh koji mene jako razljuri. Želim da se moje nevolje ozbiljno shvate.

Zatim nadoda:

- Znači da i ti dolaziš s neba! S koje si planete?

Odmah sam u tajni njegova prisustva naslutio neko objašnjenje, pa ga naglo upitah: -Ti, dakle, dolaziš s neke druge planete?

Ali on mi ne odgovori. Blago je klimao glavom, sve gledajući moj avion: Da, stvarno, u ovome nisi mogao doći izdaleka....

I on utone u sanjanje što dugo potraja. Zatim se, izvadivši iz džepa moju ovcu, predade promatranju svog blaga.

Antoan de Sent Egziperi

- Koje je glagolske oblike koristio pri povjedač u ovom odlomku? Čemu doprinosi upotreba različitih glagolskih oblika u pri povijedanju?

PREPRIČAVANJE JE SKRAĆENO IZNOŠENJE NEKOG DOGAĐAJA IZ ŽIVOTA ILL NEKOG KNJIŽEVNOG DJELA. MOŽE BITI OPŠIRNO ILI SAŽETO.

OPŠIRNO PREPRIČAVANJE, UZ IZNOŠENJE ČINJENICA O DOGAĐAJU, SADRŽI I MNOGO DETALJA VEZANIH ZA DOGAĐAJ I LIČNOSTI, OPISA, DIJALOGA.

SAŽETO PREPRIČAVANJE IZNOSI SAMO NAJZNAČAJNIJE PODATKE O DOGAĐAJU, ISPUŠTAJUĆI SVE NEBITNE POJEDINOSTI.

PRIČANJE

Sjećaš li se priča koje su ti pričali u najranijem djetinjstvu?
Po čemu pamtiš te priče?
Koju priču posebno pamtiš?
Šta ti se u njoj najviše svidjelo?

Pričanje može biti zasnovano na stvarnim ili izmišljenim događajima. U književnim djelima često su ispričani događaji koji nisu mogući u stvarnosti. Svijet književnog djela je poseban, zasnovan na mašti i stvaralačkoj sposobnosti pripovjedača. Čovjekova potreba za pričom i pričanjem stara je koliko i sam čovjek.

„Na hiljade raznih jezika, u najrazličitijim uvjetima života, iz vijeka u vijek, od drevnih patrijarhalnih pričanja u kolibama, pored vatre, pa sve do djela modernih pripovjedača koja izlaze u ovom trenutku u velikim svjetskim centrima, ispreda se priča o sudbini čovjekovoj, koju bez kraja i prekida pričaju ljudi ljudima. Način i oblici tog pričanja mijenjaju se s vremenom i prilikama, ali potreba za pričom i pričanjem ostaje i pričanju kraja nema...“

Ivo Andrić

Pažljivo pročitaj ovu narodnu pripovijetku i kaži potvrđuje li ona riječi Ive Andrića izrečene prilikom dodjele Nobelove nagrade za književnost.

LAV I ČOVJEK

Stara lavica othranila je nasred pustinje sina, mladog lava. Usadila mu je u grudi mržnju prema čovjeku, koji mu je ubio oca i dva brata.

Kad je mlađi lav odrastao i osjetio da mu je snaga golema, oprosti se s materom obećavši da neće imati mira dok ne nađe i ne uništi svog najvećeg neprijatelja, čovjeka.

Dugo je putovao, neprestano tražeći ono za čim je pošao. Jednom na pučini peščanog mora susretne veliku životinju duga savijena vrata, obraslu mrkcom dlakom a sa dvije grbe na leđima.

Odmah je srdito zapita:

– Ti si čovjek, je li?

Kamila uzdahnu i mirno mu odgovori:

– Ne ja, čovjek je drugčiji. Ti nalaziš da sam snažan stvor. I jesam. Niko ne može tako dugo izdržati glad i žeđ kao ja. Niko me ne može stići kad se zaputim ovom peščanom pustinjom. Ali ja sam ipak čovjekov rob, ja pred njim kleknem kad hoće da me uzjaše. On upravlja svomojom snagom na svoju korist, a zato mi dopušta da se mogu hraniti bodljikavim čkaljem. A poslije moje smrti čovjek mi odere kožu, od koje napravi sebi šator da se zakloni od sunca i zla vremena. Lavić se zamisli pa ode dalje. Sad najde na neku čudnovatu životinju. Na čelu je imala dva roga. Vrat joj je bio debeo i jak. Kad joj se lav približi, ona snažno lupi nogom o zemlju.

„To će biti čovjek“ – pomisli lav. Pa odmah upita:

– Jesi li ti čovjek?

– Ja čovjek? Ljuto se varaš, dragi moj. Ja sam sluga njegov, a on gospodari nad svima nama. Nataknem jaram na vrat, pa mu moram orati i najveće terete vući. Meso mi pojede, a od kože pravi sebi opanke.

Lav se namršti i ode dalje.

Idući tako začuje neki topot. Zemlja kao da se potresla i, evo, dotrča stasita, ponosita, plemenita životinja. Sve joj odsakaje duga griva na vratu, a ostrag joj se previja dugi rep.

– Ha, ti si čovjek! – reče lav.

Konj ržući zastade, pa tužno reče:

– Nisam, ja sam sluga čovjekov.

– Zar ti njegov sluga? A kako si ponosit!

– Takav sam kad sam sam. Ali kad sam u blizini čovjeka, onda nemam ponosa. On mi turi žvale u usta, zauzda me i uzjaše, a ja ga moram nositi kud god je njemu drago. U čovjeka je moć, a mi smo svi ništavni prema njemu.

Sad se lav odšunja u neku šumu. Čuo je udarce kao da neko drva cijepa.

Približi se tamo da vidi šta je. Tu vidi neki omanji, prema sebi neznatan stvor. Sad je baš oborio gorostasnu jelu, samo je donji dio stabla, dva pedlja visok nad zemljom. Lav upita tog neznanca da li je gdje video čovjeka.

– Ti čovjeka tražiš? – odgovori čovjek. – Šta bi s njim?

– Ubio mi je oca i dva brata, pa hoću da mu se osvijetim.

– Pa lijepo je to od tebe, zaista lijepo.

Ta je pohvala lavu godila. I on ispriča sve što je čuo o svome ocu i svojoj braći. Još zamoli čovjeka neka samo nastavi svoj rad.

Čovjek je baš zasekao u panj, pa zamoli lava da mu pomogne. A lav upita kako će mu pomoći.

– Nemam klina da ga metnem u ovaj rascjep, nego budi dobar pa turi svoju šapu unutra.

– Hoću, drage volje.

Čim lav turi šapu u procjep, čovjek izvuče sekiru, a lavova šapa se ukliješti u pukotini. Lav je bio uhvaćen.

Tad mu čovjek reče da je on čovjek.

– Vidim ja već šta je – uzdahnu lav. – Da je to po snazi, ti ne bi bio tako strašan, ali to čini tvoja pamet. A sad ćeš me ubiti, je li?

– Neću te ubiti. Pustiću te da odeš pa da pričaš kako je čovjekova pamet jača od najjačih sila, ali da katkada ima i milostivo srce. Jer inače ne bi bio čovjek.

PRIČANJE IZMIŠLJENOG DOGAĐAJA

Pažljivo pročitaj odlomak iz romana Meše Selimovića

Tvrđava

Ali mi se odjednom učinila nadasve zanimljiva mogućnost da nestane sila teže, i da sve počne da lebdi i leti na sve strane, da se raskidaju stari spojevi, da nasilnik zaboravi žrtvu u svom nepovratnom letu, a osvetnik juri drugom stazom, iznad ili ispod onoga kome želi da se osveti. Nestalo bi krivih i pravih, ostalo bi samo lebdenje, ...

Ni rat više ne bi bio moguć, jedino ako bi uspio nekoga da udariš, nogom ili šakom, u prolazu, a možda bi više poželio da ga upitaš za zdravlje. I podučavanje djece bilo bi nešto drukčije nego ovdje, i svakako manje dosadno. Taman bi jednom letećem đaku na brzinu saopštio neko pravilo, i susreo bi ga ponovo kroz godinu ili dvije, da ga upitaš je li zapamtio, a možda i nikad više, na njegovu sreću.

Meše Selimović

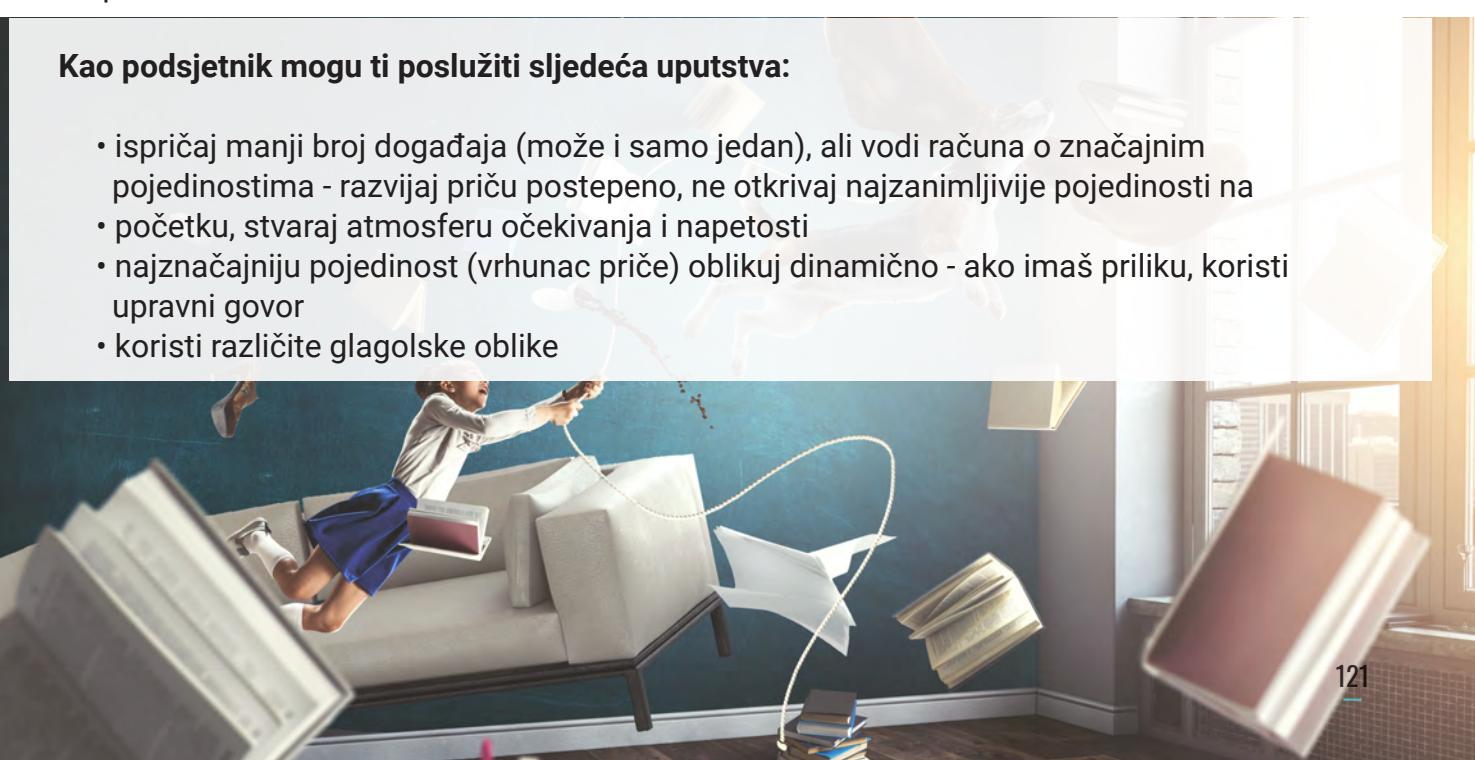
Prisjeti se televizijskih snimki astronauta koji lebde u svemiru.

- Jesi li poželio/poželjela biti na njihovom mjestu ?
- Šta je bestežinsko stanje? Šta je sila teže?
- Je li i tebi zanimljiva mogućnost da ona jednostavno nestane i da sve počne lebdjeti na sve strane?
- Šta bi se sve moglo dogoditi u takvoj situaciji?
- Sviđa li ti se misao o „letećim đacima“ i „letećem podučavanju“?
- Kako tumačiš rečenicu: Nestalo bi krivih i pravih, ostalo bi samo lebdenje.

Razmisli o ovoj temi, sastavi plan i u prvom licu ispričaj priču o tome. Priči daj naslov. Vodi računa o tome da tvoja priča ima sve elemente fabule: uvod, početak radnje, zaplet, vrhunac, rasplet..

Kao podsjetnik mogu ti poslužiti sljedeća uputstva:

- ispričaj manji broj događaja (može i samo jedan), ali vodi računa o značajnim pojedinostima - razvijaj priču postepeno, ne otkrivaj najzanimljivije pojedinosti na početku, stvaraj atmosferu očekivanja i napetosti
- najznačajniju pojedinost (vrhunac priče) oblikuj dinamično - ako imаш priliku, koristi upravni govor
- koristi različite glagolske oblike

Šta pomisliš kada čuješ riječ DOMOVINA?

Zašto voliš svoju domovinu?

Koja je tvoja domovina? Znaš li nešto o Sandžaku?

SANDŽAK

Sandžak – to je srce
Umornog pastira
Gasulhana svijeta
U srcu svemira
Gdje bolujem svoju
Nemoć pred vremenom.

Sandžak – to je handžar
Zadjenut za pasom
Pjesma koja žudi
Za vječitim glasom
Dok joj poskok sikče
U snu pod tjemenom.

Sandžak – to je majka
S trudom i kremenom
Što sinove doji
Vatrenim sjemenom
I odmiče nekud
Sa vječnim bremenom.

Sandžak – to je zemlja
Mojih pradjedova
Otkinuti biser
S đerdana svjetova
Biser je amanet
Da ga čuvam sinu.

Rasim Ćelahmetović

Manje
poznate
riječi

handžar – nož naoštren sa obje strane

gasulhana – prostorija u kojoj se kupaju tijela umrlih

RAZGOVOR O PJESMI

- O čemu se govori u ovoj pjesmi?
- Koje osjećaje je izazvala ova pjesma u tebi?
- Odredi osnovni motiv u pjesmi.
- Prepoznaj i navedi poređenja u pjesmi.
- Kako nazivamo pjesme u kojima je izražena ljubav prema rodnom kraju ili domovini?

KNJIŽEVNI POJMOVI

Lirske pjesme u kojima je izražena ljubav prema domovini i rodnom kraju nazivaju se **patriotske, rodoljubne pjesme**. U njima su izražena patriotska osjećanja.

Motiv je uža zaokružena cjelina u djelu. U lirskom djelu susrećemo se s pojmovima osnovnog motiva i sporednog motiva. **Osnovni motiv** prožima cijelo djelo, a **sporedni** upotpunjuje i proširuje osnovni motiv u pjesmi.

STVARALAČKI RAD

Znaš li značenje imena Sandžak?

Razgovaraj sa svojim roditeljima, djedom i nanom o porijeklu Bošnjaka.

Pronađi na geografskoj karti gdje se prostirala oblast Sandžak i mjesta odakle vode porijeklo Bošnjaci koji žive u Republici Sjevernoj Makedoniji.

O PISCU

RASIM ĆELAHMETOVIĆ Rođen je 1945. godine u Priboju.

Objavljene knjige su mu: *Preprane vatre* (1974), *Zimzelene tuge* (1992), *Kazivanja o crnim gujama* (1993), *Pisma sinu Samiru* (1998), *Nepomenice* (1996) i (1998), te izbor iz poezije *Za vodom bi krenule obale* (2004) i *Alkatmeri* u bašči soubine. Njegove pjesme nalaze se u više od 30 zajedničkih zbirki, antologija i zbornika.

Koje ti je omiljeno godišnje doba?

Koji se osjećaji bude u tebi kada dolazi zima?

Koje prirodne ljepote krase zimu?

SREBRENI KONJANIK

Nestašni konjanik
od srebra savza
dojuri,
dojuri u naš kraj.
Prođe kroz trave.
Miluje breze.
I nekome kapu u šali skine,
a onda odjezdi u daljine.
Jutros će jutros
i našeg zmaja
zanjihati iznad zavičaja.
Letjeće, letjeti
šareni zmaj.
Nestašni konjanik,
srebrni vjetar,
odnijeće ga u dalek kraj.

Kasim Deraković

Manje
poznate
riječi

zmaj – krilato čudovište
zanjihati - zaljuljati

mian lacus vel fa-
sum dolor sit amet,
ur adipiscing elit,
mod tempor incidi-
labore et dolore
liqua. Quis ipsum
se ultrices gravida.
modo viverra mae-
cumian lacus vel fa-

RAZGOVOR O PJESMI

- O čemu pjeva ova pjesma?
- Ko je srebreni konjanik?
- Šta on radi?
- Kome će skinuti šal?
- Koga će srebreni konjanik odnijeti?

KNJIŽEVNI POJMOVI

Stihovi su u pjesmi najčešće organizovani u manje cjeline koje se zovu strofe. Ukoliko su stihovi iste duljine, a njihov raspored u strofi pravilan i sa rimom na kraju, kažemo da je pjesma pisana **vezanim stihom**.

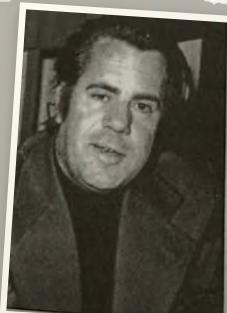
U modernoj poeziji stihovi su različite duljine nejednakost raspoređeni u strofe ili ih strofa uopšte nema kažemo da su pisane **slobodnim stihom**.

STVARALAČKI RAD

Analiziraj, strofe, stihove i rimu. Zatim zaključi kako je organizovana pjesma.

O PISCU

KASIM DERAKOVIĆ – rođen 1935. godine u Doboju. Osnovnu i srednju školu završio je u rodnom gradu, a studij književnosti u Sarajevu. Uređivao je studentski list Naši dani u Sarajevu, a pokretač je i biblioteke Paralele u Doboju. Poznate su mu knjige: *Trave na asfaltu*, *San vodoskoka*, *Srebreni konjanik*, *Sunce u farmericama*, *Za mame i učiteljice*, *Dživdžan*. Umro je u Doboju 1990. godine.

Da li si jahao/la nekada konja?
Ili si se nekada vozio/la kočijom?
Kakav je osjećaj?

KOČIJAŠ

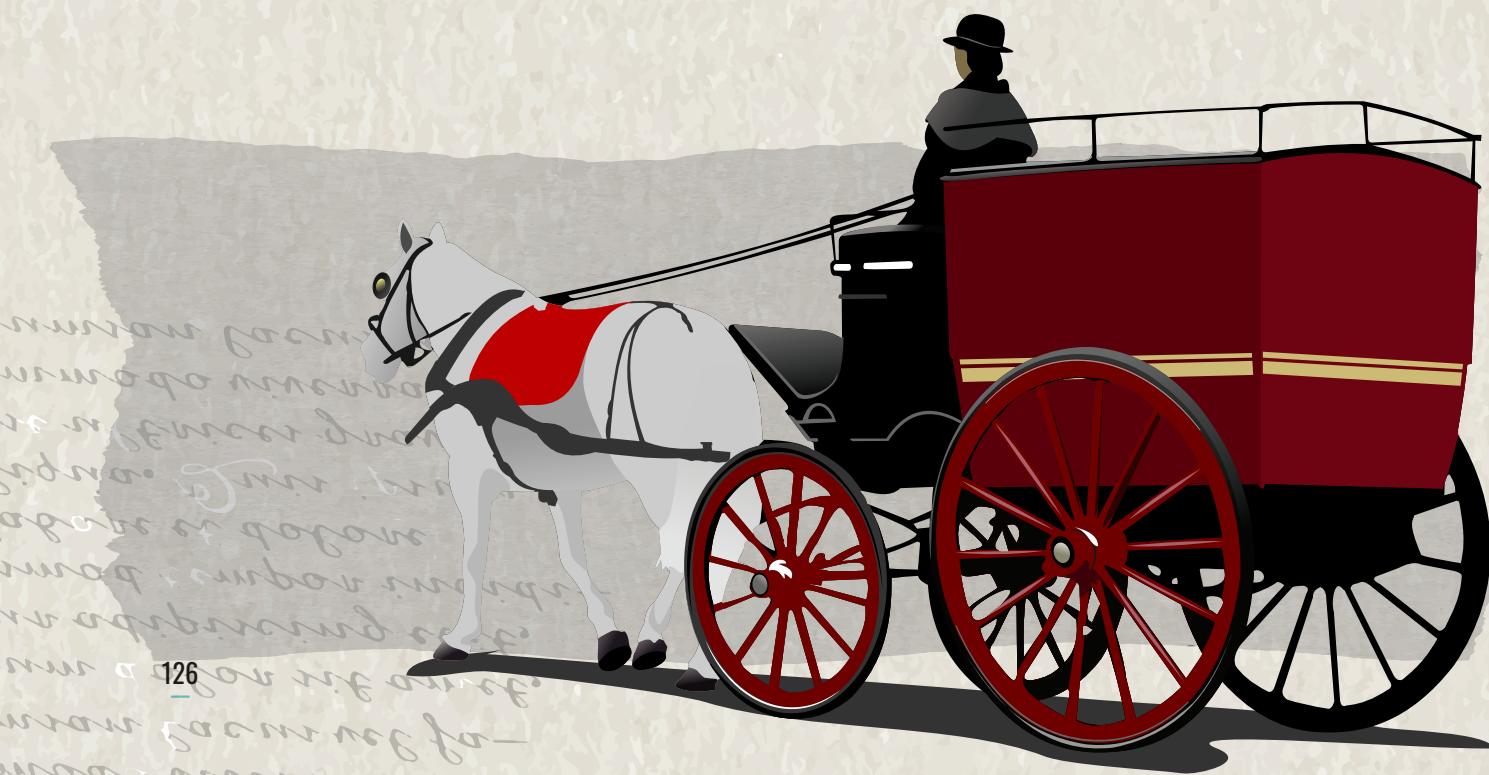
Namjesti
okiti
zadjeni
udjeni
nadjeni
zategni
upregni
potegni
pritegni
pretegni
nategni

popusti
podvikni
ošini.
U hodu
u kasu
u trku
u frku
u znoju
na suncu
u sjenci
u pjeni.

I u se
i na se
i poda se
i preda se
dao bi sve
za kajase.

Nedžib Vučelj

RAZGOVOR O PJESMI

- Kako bi trebalo čitati ovu pjesmu, brzo ili sporo?
- Zašto pjesma nameće ovakav ritam?
- Kakvi su kočijaševi pokreti?
- Koje vrste riječi su upotrijebljene u prvom, drugom i trećem dijelu ove pjesme?

KNJIŽEVNI POJMOVI

Stih je red u pjesmi koji se odlikuje osobenom ritmičkom zvukovnom i grafičkom organizacijom. Može biti dulji i kraći. Kratak stih nameće brz ritam, a dulji stih usporava ritam.

STVARALAČKI RAD

Pjesma se čita u ritmu brojalice. Korišćene su stilske figure koje daju specifičnost pjesmi. Pronađite ih i objasnite njihovu funkciju.

O PISCU

NEDŽIB VUČELJ - Rođen je 1955. godine u Moranima kod Tutina. Bavio se umjetničkom i dokumentarnom fotografijom, a za svoje rade dobio je brojna priznanja. Bio je i član Društva pisaca BiH i Udruženja likovnih umjetnika primijenjene umjetnosti Bosne i Hercegovine. Objavio je i dvije zbirke poezije te bio saradnik u nekoliko časopisa, kao i urednik *Glasa Bužima*. Kao pisac, zastupljen je svojim djelima i u đačkoj lektiri. Umro je 2020. godine u Bužimu.

Koja osjećanja budi u tebi padanje kiše?
Sjećaš li se možda nekog događaja vezanog sa padanjem kiše?
Kiša je vremenska pojava koja se ponavlja. Kako na tebe utiče
vremenska prognoza koja najavljuje kišu?

DAŽD

Trebalo bi opet naučiti
da slušamo kako dažd pada pada

Trebalo bi se odkameniti
i poći bez osvrtanja kroz kapiju grada

Trebalo bi ponovo pronaći
izgubljene staze od one plave trave

Trebalo bi u obilju bilja
zagrliti panične makove i mrave

Trebalo bi se iznova umiti
i sniti u jasnim kapima ozorne rose

Trebalo bi onesvijestiti se
u tamnim vlasima neke travne kose

Trebalo bi načas stati
sa suncem svojim i sjenkom svojom stasati

Trebalo bi se konačno sastati
sa već davno odbjeglim vlastitim srcem

Trebalo bi se odkameniti
i proći bez osvrtanja kroz kamenu kapiju ovog kamenog grada

Trebalo bi htjeti
i svu noć bdjeti slušajući kako dažd pravedni pada pada pada

Mehmedalija Mak Dizdar

Manje
poznate
riječi

dažd – kiša
ozor – svanuće, zora

RAZGOVOR O PJESMI

- Koja prirodna pojava je poslužila pjesniku za ovu pjesmu?
- Koje odlike pejsaža primjećuješ u pjesmi?
- Koji elementi u pjesmi dočaravaju ritam i melodiju kiše?
- Kako počinje svaka strofa?
- Koje se riječi još ponavljaju?
- Kakav je stih u pjesmi?
- Koliko stihova ima svaka strofa?

KNJIŽEVNI POJMOVI

Distih (dvostih) je strofa koja se sastoji od dva stiha. Ovo je lirska pjesma jer u njoj pjesnik razmišlja i iznosi svoje misli vodeći se od svog emotivnog odnosa prema životnim pojавama. Koristi se i koren, strofa od četiri stiha, tercina od tri stiha.

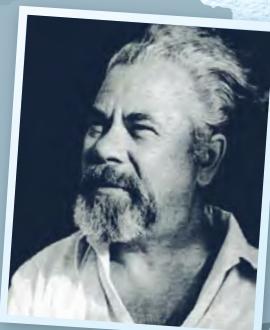

STVARALAČKI RAD

U pjesmi se spominje na početku svakog distiha „Trebalo bi“. Ovo ponavljanje naglašava osnovnu ideju pjesme, a to je da bi čovjek trebao učiniti promjenu ako želi poboljšanje svog života na zemlji.

Ako razmisliš o sebi i prošlosti, podsjeti se na neku aktivnost koja te usrećivala i ponovo to isto uradi. Razgovarajte u razredu o tome i ispričajte svoj primjer iz života.

O PISCU

MEHMEDALIJA MAK DIZDAR - jedan je od najvećih i najznačajnijih bosanskohercegovačkih pjesnika, ne samo 20. vijeka, nego i uopće. Rođen je 1917. godine u Stocu, na jugu Bosne i Hercegovine, koji je tada pripadao Austro-Ugarskoj.

Njegova objavljena djela su: zbirke *Koljena za Madonu*, 1963. poema *Plivačica*, 1954. zbirka *Stari bosanski epitafi* 1961. Objavio je 1966. godine jednu od svoje dvije najvažnije zbirke - *Kameni spavač*. Drugu najznačajniju zbirku, *Modra rijeka* izdao je 1971. godine, a dvije godine ranije objavio je *Stare bosanske tekstove*. Dizdar je umro u Sarajevu 1971. godine

Svako je u svom životu imao/la simpatiju i dječiju ljubav.

Kako se ti nosiš sa ovim „obaveznim“ problemom?

Da li je neko tebi priznao/la simpatiju prema tebi ili si ti nekom priznao/la?

PLAVI ČUPERAK

Čuperak kose obično nose
neko na oku,
neko do nosa,
ali ima jedan čuperak plavi
zamisli gde?

- U mojoj glavi.
Kako u glavi da bude kosa?
Lepo - u glavi.
To nije moj čuperak plavi,
već jedne Sanje iz šestog „a“.

Pa šta?

Videćeš šta kad jednog dana
čuperak nečije kose tuđe
malo u tvoju glavu uđe,
pa se umudriš,
udrveniš,
pa malo – malo pa... pocrveniš,
pa grickaš nokte
i kriješ lice,
pa šalješ tajne ceduljice,
pa nešto kunjaš,
pa se mučiš,
pa učiš – a sve koješta učiš.
Izmešaš rotkve i romboide.
Izmešaš note i piramide.
Izmešaš leptire i gradove.
I sportove i ručne radove.
I tropsko bilje. I stare Grke.
I lepo ne znaš šta ćeš od muke.

Sad vidiš šta je čuperak plavi
kad ti se danima mota po glavi,
pa od dečaka – pravog junaka
napravi tunjavka i nespretnjaka.

Miroslav Mika Antić

RAZGOVOR O PJESMI

- Šta vas je nasmijalo u ovoj pjesmi?
- Šta se desilo dječaku pa u njegovoј glavi postoji plavi čuperak iz kose jedne Sanje iz šestog „a“?
- Možemo li reći da su dječakove muke slatke? Zbog čega?
- Šta je to od dječaka načinilo „tunjavka i nespretnjaka“?
- Šta je smiješno u predzadnjoj strofi ove pjesme?

KNJIŽEVNI POJMOVI

Dječja pjesma u kojoj su iskazana osjećanja, zaljubljenost, simpatija i prve ljubavi nazivaju se ljubavne dječije pjesme.

STVARALAČKI RAD

Izdvoj sve rime u pjesmi i nastavi stvarajući nove primjere rime na ovoj temi.

O PISCU

MIROSLAV ANTIĆ – rođen je u Mokrinu, Srbija, 1932. godine. Pisao je poeziju i drame. Poznate su njegove pjesničke zbirke: *Nasmejani svet*, *Plavi čuperak*, *Koncert za 1001 bubanj*, *Poslednja bajka* i dr. Umro je 1986. u Novom Sadu.

POTICAJ ZA RAD

Za koga kažemo da je bogat?

Da li je bogat samo onaj koji svoje bogatstvo mjeri materijalnim dobrima?

Šta za vas predstavlja sreća?

PLANINČE

Učiteljica se naglo digla iza stola i počela da umiruje učenike. U zadnjim klupama otpočelo je bilo neko komešanje sve jače i jače. Čuo se uzvik: „Drži ga!“ I dvojica snažnijih dječaka iz četvrtog reda klupa hvatali su malog Murta za ruke. On se otimao s namjerom da se otrgne i iskoči kroz otvoren prozor. Školska zgrada bila je prizemna, s prozora do zemlje nije bilo visoko, metar najviše. Učenici sva četiri razreda sjedjeli su u jednoj učionici. I dok bi jedni pisali ili se zanimali tihim čitanjem, drugi bi slušali učiteljicu šta im govori i o čemu ih uči. Bila je to nepodijeljena škola.

– Hoće da bježi kroz prozor, molim! – vikalo je nekoliko njih uglas.

– Pustite ga! – rekla je učiteljica, i približila se malom Murtu, kome to nije bilo rođeno ime, ali su ga svi kod kuće tako zvali. Stajao je bespomoćno, preplašen, sa uznemirenim očima. Drhtao je kao list na vjetru, a suze su mu klizile niz lice. Jutros ga je otac doveo iz planine u ovo selo na željezničkoj pruzi gdje je škola. Zakasnio je desetak dana, ali otac je molio učiteljicu da ga primi jer je već prerastao, mogao bi biti u trećem razredu. Kuća mu je pri vrhu planine, podaleko, sat i po hoda, pa je čekao da dijete ojača. A nije zaboravio da uzgred doda: eto ti ga, učiteljice, pa radi s njim što znaš. Zapamtio je te riječi Murto, i sve mu je ovdje, u ovoj sobi sa slikama, po zidovima, izgledalo neobično, tuđe, sve ga je strašilo svojim čudnim izgledom i šarenilom. Jutros je prvi put u životu video kako željeznica juri i tutnji, zadrhtao je od straha i uhvatio oca za ruku.

I kad je ušao u ovu gomilu djece, toliko ga je očiju susrelo da se on izgubio. Došlo mu je bilo da se pribije u čošak i da otuda ne miče. Sjetio se prvo majke, podbrađene šamijom, kako ga pri polasku doziva: Murto, sine, čuvaj se! – pa Milave, sa malim žućkastim teletom čija je njuška vlažna a oči velike i sjajne, pa onda Zeljova pod kućnom strehom, ovaca u hladu na

plandovanju, ovna Cvjetana sa raspredenim rogovima koji je gotov svakog časa da se zaleti i gruhne ga u leđa. I pijevca Krestana na grudini ispod klanice, i one bijele brezove šume iznad kuće što izgleda kao da je neko ispružio na stotine bijelih ruku put sunca, pa i izvora iznad puta što stalno šapče. Kako to – razmišlja Murto da mu se to sve odjedanput priviđa pa mu od toga nešto steže vilice i dira oči?

Učiteljica ga sad gleda sa smiješkom, ne želi mu, vidi on, zlo – ali ono očevo: Pa radi s njim što znaš – kopka mu u pameti.

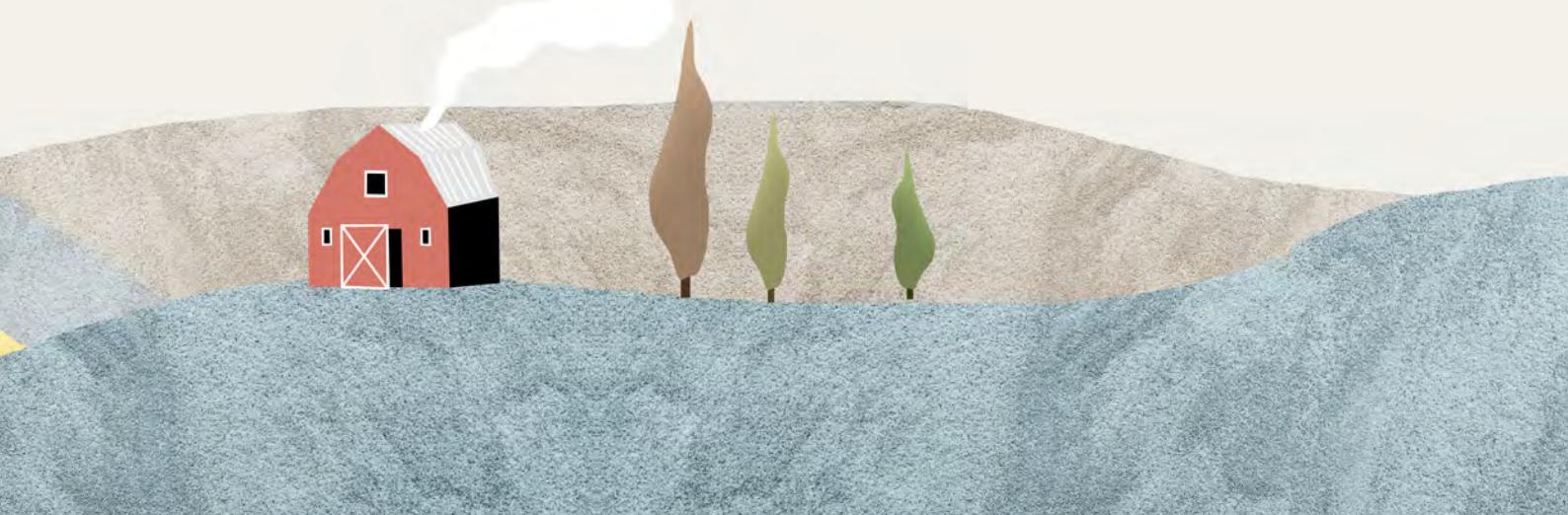
– Spremite se, djeco! – kaže ona iznenada – idemo u šetnju!

Radost je zažagorila među njima. Svi su znali da idu na ledinu više sela Šarovića, kao i obično. Dvoje i dvoje, držeći se za ruke, kreću seoskim uskim putem, a noge im poigravaju od želje da se otisnu: ko će prije krušci vrh ledine. Podijele se tako na dvoje, u dva reda, pa onda svi jedan po jedan trče i hvale se: Stariji smo od vas – kaže jedan red drugom. I onda zapnu iz petnih žila. Murto se u hodu drži za Bojanovu ruku. Sjede zajedno u jednoj klupi, i Bojan koji stanuje u blizini škole – priča mu da ledina nije daleko. Kaže mu još da će se tamo igrati, utrkivati, pa ko može bolje. Murto ne smije da ispusti ruku Bojanovu. Čini mu se da bi se izgubio.

Kad su se rastrkali po pašnjaku iznad šume, nisu više bili đaci, nego djeca. Dah svježeg vazduha pomilovao ih je po obrazima i sunce oživjelo. Murto se tu na ledini, kao da je kod kuće, oslobođio prisustva klupa, tračnica, željeznice. A u utrkivanju bio je najbrži. Ha, Murto! – sokolili su ga, a on je grabio bez daha, stizao prvi do kruške, njegov red je dobivao. Smiješila mu se učiteljica, Bojan ga zahvalno tapšao po leđima. On je već pričao Bojanu da može da se uspenje na najviše drvo, da tamo „odere jarca“, to jest da se prihvati nogama za granu i objesi strmoglavlju. Oslobođio se pomalo u govoru, pa bi da se pohvali svim onim što može.

Sutradan kad je od kuće krenuo u školu, nije mislio na učionicu, na tablu i računaljku i na strah od sveg tog učenja, već samo na ledinu više Šarovića, na krušku kojoj treba prvi dotrčati. Još je, čini mu se, čuo kako mu viču: Ha, Murto, ha, sokole!

Otada se nekako uz Bojana i ostale drugove obikao na klupe, crnu tablu, na obojene kuglice sa školske računaljke, na svoju kamenu tablicu i pisaljku. Počele su mu i one kose i debele crte da sliče nekoj igri. Pisaljka u njegovoј nenavikloј ruci još se krivila: kosa crta bi legla nekako previše potruške, a ona uspravno sagnula leđa kao gudalo. A u učiteljičinu priču o svemu i svačemu utrčao je jednom nehotice otkinuo se od svog čutanja i počeo sam da priča kao da je

kod ovaca pa kazuje svojoj sestri: ... Jes... ja ti pogledam u onaj grabić u prisoju, kad šta je – a gnijezdo u samom vrhu. Popnem se, a ptica: frr – odleće ko strijela. Zavirim, a u gnijezdu pet malih pirogastih jaja. Opet ja kroz dan-dva dođem, popnem se, i da će rukom da opipam jaja jesu li se izlegla, a ono ozgo nešto siknu i ja ti brže- bolje s rukom natrag. Kad, moj brate, zmija iz gnijezda zinula pa palaca jezikom. A ja ti niz grab, pa tres na leđa. Jes, zdravlja mi moga!

Djeca se sva zagrcnula od smijeha. Neobično im što to Murto priča kao da je sam među djecom, a ne u školi pred učiteljicom. Naročito im je smiješno što se zaklinje zdravljem, nekako im to nije školski. A Murto onda, poslije te priče, vidi da se zaletio, da mu se smiju, pa se zacrvenio, šćućurio u klupu i zagledao preda se.

Jednog dana ne dođe u školu, pa ni drugog; trećeg dana pomoli se pokunjen i tih.

– Zašto nisi dolazio? – pitali su ga sa svih strana iz klupa, – vidjećeš ti od učiteljice, aha! – On kao da je izgubio riječ, pa im ne odgovara. Samo trepće očima. A Bojan se podigne, pogleda uokolo po učionici i ljutito mjesto Murta odgovara:

– Šta se vas tiče? Šta se vas tiče?

Učiteljica je svojim ulaskom prekinula prepirku. Pogledala je iznad njihovih glava i opazila Murtu. On je gledao u klupu i nije dizao očiju. Malo zatim čuli su se glasovi: Došao je Murto, molim! Učiteljica se približila njegovoj klupi i upitala ga blago.

– Gdje si se to zabavio dan-dva, planino moja? – Tako ga je često zvala. Murto je ustao i bez riječi stajao bliјed i tužan.

– Što mi ne kažeš, nisi valjda na mene ljut? On je tad prinio pesnice očima i počeo grčevito da plače. I kroz taj plač čule su se njegove isprekidane riječi:

– Umro mi babo!

Svi su se u učionici umirili kao da se nisu usudili da se pokrenu. Čula se samo škripa prozora i vjetar napolju. Nekako ih se sve to dotaklo, pa bi sad, kad bi mogli, povukli one maloprije izgovorene riječi.

Učiteljica je spustila ruku na Murtovo lice, pomilovala ga i progovorila, a nešto joj je drhtalo u glasu:

– Ne plaći, dušo! Svak živi da umre. Ima nas još ovdje koji nemamo oca. Slušaj majku, njoj je najteže!

A Bojan ga je sad zagrljio rukom i ništa nije rekao.

Tog dana kad su djeca u dvorištu sjela da ručaju i izvadila iz torbe hljeb, sir i drugo što su ponijeli, Murto je stajao u prikrajku osamljen. Sa vrata svog stana posmatrala ih je zamišljeno učiteljica. Bilo joj je teško, gotovo da se rasplače. Jedno po jedno dijete ustajalo je i prilazilo Murtu, teglilo polako za rukav, nudeći ga da sjedne zajedno s njima da jede. Porječkali su se među sobom, otimajući se o njega. A on je zbungen nespretno držao svoju torbu u ruci. Pa je najposlije sjeo uz najbližu skupinu djece koja su pomiješala torbe i zajedno jela. I tada su opet sa svih strana prilazili i stavljali pred Murta: jabuku, krušku, šaku oraha, lješnika, šljiva, sa jednom jedinom riječi: Na, uzmi! Pred njim se stvorila cijela hrpa voća.

Učiteljica se hitro uklonila s vrata, obrisala rupcem oči i tiho, za sebe prošaptala:

– Dobra moja djeca!

Tako se Murto malo-pomalo navikao i na školu i na drugove. One crte, šare i priče počeo je da razumijeva, prigrlio je bukvar, zagledao se u njegove slike, sa slovima se sprijateljio, vezivao ih u riječi rastežući ih pjevušavo. I nekoliko pjesama je naučio napamet, pa kad bi krenuo kroz šumu prema planini, govorio je te pjesme glasno da mu bude običnije u putu.

I da se nije dogodila ona nesreća, o njemu se ne bi više govorilo, on bi bio kao i ostali đaci.

Kad je poslije jedne nedjelje došao u školu, dočekali su ga kao maljem po glavi: Bojana juče ujutru pregazio voz. Umro je. Odmah blizu škole, na zaokretnici, gdje dolje u potoku ispod pruge klopara vodenica i ništa se od nje ne čuje. Nije ni on čuo, potjerao janje niz tračnice, a voz preko njega.

Murtu stao dah, nešto ga sapelo u grlu i cijelo tijelo mu oledenilo. Noge omalaksale i kad je sjeo u klupu, pogledao je na prazno mjesto kraj sebe i sjetio se kad ga je onda kad se on rasplakao zbog oca Bojan prigrlio. I grčevito je stegao lake.

Taj dan ni djeca ni učiteljica nisu mogli da se smire, da zagnjure glave u knjige. Veseli Bojan bio je još među njima, mislili su o njegovim radosnim očima. Samo ih je nešto učiteljica savjetovala da se paze, ali su to oni čuli i nisu čuli. A na odmoru je nestalo Murta. Kad su poslije sjeli u klupe, njega nije bilo. Uznemirila se djeca, zabrinula, učiteljica.

Zviždao je voz i ušao u stanicu. Zazeblo ih nešto od tog zvižduka. Nije prošlo mnogo, a na vrata je ušao čića Radoje, čija je kuća bila nedaleko od škole i vodio za ruku Murta, blijeda i uznemirena. Oči su mu čudno sijevale kao da se malo prije toga tukao s nekim.

– Evo ga, učiteljice, – rekao je Radoje što je mogao blaže – ali nemoj ga kazniti, molim te! Bio je nakupio hrpu kamenica i kad se pomolio voz iza brežuljka, počeo je da ih baca na lokomotivu, mašinovođu i ložača. Srećom, nije toliko snažan pa nije ništa bilo, a i ja sam se našao tu. Kaže mi – i tu Radoje utiša glas – zbog Gospavinog malog Bojana...

Djeca se utišala, učiteljica se nemoćno osmjejhivala, a čića Radoje nespretno pokušao da pomiluje Murta po licu, htio je još nešto da mu kaže, ali se zbungio, klimnuo glavom i izšao.

Murto se uputio svome mjestu, gotovo otrčao, raširio ruke po klupi, zagnjurio glavu među dlanove i počeo da jeca.

I od tog dana djeca su ga toliko pazila kao da je od stakla, pa ga čuvaju da se ne razbije. Mogli su se svađati, počavrljati među sobom, optuživati jedno drugo – ali za Murta je bila samo najljepša riječ. On je u njihovim očima bio i ostao njihov zajednički štićenik.

Vrijeme je teklo i izbrisalo tugu među njima.

Ali kad je njihova učiteljica bila premještena negdje u grad, opet su se rastužili.

Onaj dan kad je htjela da otputuje, po običaju ih je uredala da idu kući. Ti redovi bi se osipali kako su se granali seoski putevi. Rastanak je orosio obraze i djeci i učiteljici. Gleda ih ona, i Murta među njima, njihovu zajedničku brigu kako je bljeđi nego obično, nemirnih suvih očiju. Savjetuje ih da slušaju učitelja koji će doći mjesto nje, da budu kao i dosad dobri. – Hajde, sad – kaže im. – Pozdravite kod kuće. Pa ako se gdje sretнемo, javite mi se, jer vi ćete mene poznati. A ko će vas da pozna kad odrastete!

Djeca skidaju kape, mašu rukama. Učiteljica stoji na dvorištu i misli: Toliko poznanika odlazi i toliko njezinih dana s njima.

Kad su već poodmakli, iz reda se najednom izdvaja Murto i vraća učiteljici kao da je nešto zaboravio. I prije nego što se ona snašla, ljubi je u ruku. Ruka je ostala mokra od suza. Iznenadena, nije znala ni da se pokrene, i dok se on brzo, bježeći, vraćao da pristigne red, ona ga je još jednom drhtavim glasom pozdravila i doviknula mu:

– Zbogom, planino moja!

 Šukrija Pandžo
(iz dječje knjige Samo još kosovi zvižduću)

RAZGOVOR O TEKSTU

- O čemu se govori u ovom tekstu?
- Kako se zove glavni junak ove priče?
- Kako je izgledao prvi školski dan našeg glavnog junaka?
- Kako se zvao njegov najbolji prijatelj?
- Ko je Muratu pomogao da zavoli učenje?
- Šta se desilo dječaku Muratu pa nije dolazio u školu nekoliko dana?
- Ko mu je bio najveća utjeha?
- Kako je nastradao njegov drug Bojan?
- Kako su učenici podnijeli odlazak učiteljice?
- Da li je Murat imao nadimak i ako jeste, koji?

KNJIŽEVNI POJMOVI

Realistična priča je naracija ili priča čiji je fokus prikaz stvarnih i ispričanih na jednako stvaran način. Priča je književna forma u kojoj se pripovijedaju stvarni ili imaginarni događaji. Ove priče stvaraju likovi u određenom kontekstu i u određeno vrijeme. Na ovaj ili onaj način, stvarnost je uvijek prisutna u pričama.

STVARALAČKI RAD

Podijelite se u grupe. Svaka grupa dobija dio teksta prema toku događaja. Svaka grupa treba da koristi svoj dio za usmenu i vizeulnu prezentaciju. Svaka grupa prezentuje svoj rad tako da se nadovezuju jedna grupa drugoj. Na kraju ocijenite koja je grupa najuspešnije predstavila svoj dio priče.

O PISCU

Šukrija Pandžo - Osnovno školovanje je završio u rodnom mjestu, učiteljsku školu u Mostaru, a studirao književnost i francuski jezik na Višoj pedagoškoj školi u Beogradu i završava ga 1940. godine. 1948. godine postao je urednik u Kulturnoj redakciji Radio - Sarajevo. Jedan je od osnivača popularne humorističke emisije *Veselo veče i Udruženja književnika BiH*.

Pandžo je pisao i za djecu i za odrasle poeziju, prozu, dramske tekstove. Dvostruki je dobitnik nagrade Udruženja književnika BiH za zbirku pjesama *Razgovori* 1954. i za zbirku priča *Samo još kosovi zvižduću* 1961. Umro je 1984. godine u Sarajevu.

Samo još kosovi zvižduću zbirka je priča namijenjena učenicima osnovne škole. Priče pune duše, ljubavi i nježnosti daju nam jasnú poruku. Poruke koju su namijenjene svim uzrastima, kako bi nas podsjetile za što treba živjeti i što trebamo cijeniti u životu.

Priče nam govore o dobroti likova koje postepeno obrađujemo kroz knjigu. Takvi likovi su velikodušni i puni ljubavi, koji s osmijehom i velikom željom prihvataju brigu za svoje bližnje. Možemo uočiti kako se sve temelji na nesebičnoj ljubavi koju jedni drugima dajemo. Također možemo uočiti kako nam pisac ukazuje na pravo prijateljstvo koje se rađa iz čistih i kvalitetnih odnosa, te odnosa roditelja ema djeci i obrnuto.

Mnogi pisci pišu motivisani događajima iz svog djetinjstva.

Sjeti se i ti nekog interesantnog događaja koji bi mogao biti motiv za priču.

Pričajte o tome u razredu.

GROMOVO ĐULE

Bio sam sasvim mali, ali ovog se dobro sjećam. Valjda što je toliko sijevalo i grmilo.

Moja rodna kasabica poznata je kao igralište gromova. Zgnijezdila se na golom nevisokom podnožju planina, koje silazi u neveliko polje.

Kad dođe ljetna oluja, gromovi kao krakati svijetli divovi skaču po tim planinčinama, sablje njihovih munja i tutanj njihovih tabana utjeraju sve živo u kasabi u kuće, štale i čumeze, i pozatvaraju u njoj sva vrata i prozore. Nikad se toliko puta svijet ne prekrsti i toliko svetih riječi iz Kur'ana ne izgovori. Ljudi šalju Bogu nijema obećanja da nikad više neće griješiti.

Jednom tako zaorla takva oluja, u kući smo toga popodneva ostali samo mati i ja. Mati u ludoj jurnjavi pozatvara sve prozore, stisnu me u krilo, i, zaklonjeni malo iza prozora, gledamo u baštu. Smrklo se, ali sijevne pa voćke postanu kao da su od zlata i dragog kamenja, i meni onda žao što takve i ne ostanu. Odmah zatim tresak, koji kao da me svega raznese, pa za njim gromorno valjanje grmljavine, koje ulazi u prozorska stakla i zidove. Priljubim se uz mater, a lijepo mi. Onda line u voćnjak, kao da neko odozgo zalijeva kantama. Grane se povijaju do zemlje, žao mi ih, drage naše voćke, jadnice – nemaju se nikud skloniti.

- Majko, što će tolika kiša? – pitam.

Mati, stisla me, žmiri, užurbano šapče nekakve, potpuno mi nerazumljive riječi. (Poslije sam saznao: riječi iz Kur'ana.)

- Hoće li, majko, još jednom onako? – pitam, jedva čekajući da tresne.

Mati me blago udari po potiljku, a grom, kao da me čuo, prasnu, udari usred bašte. Vidjeh usijan plavičast kolut, kao da na zemlju pade sjajna tepsija pa je nestade.

Mati me trkom iznese u divanhana.

- Sine, ne zovi ih više! – dašće, ljubi me gdje stigne. - Izgorjećemo.

Poslije, kad je oluja otišla, iznijela me u voćnjak. Vrti se oko onog mjesta gdje je udario grom, spušta me iz naramka i raščešljava travu, traži nešto, a ničeg nema.

Tek mnogo poslije, saznao sam šta je tražila. Đule gromovo. Nije, kažu, veliko, sitno je kao golubije jaje. Ko ga nađe pa zakopa negdje pred kućna vrata, dokle ga tako drži, kuća će biti sigurna od vatre, od puške i noža, od krađe i vradžbine.

Mora da sam tako još u najranijem djetinjstvu sklopio prijateljstvo s gromovima. Poslije mnogo godina, jedne mrkle noći na planini Vlašić, udarali su svud oko mene, kao vatrena kiša-šropac, a jednoga dana našao sam se na Vranici planini u samim oblacima, gdje su oko mene igrali đavolsko kolo. Nijedan me nije htio. Bilo je tako nekoliko puta i u ratu, među kuršumima i granatama.

Da mi dva brata nisu poginula, prosto bih povjerovao da je mati našla, i tajno negdje zakopala, gromovo đule.

Vjerujem i ne vjerujem, ali i danas tražim gdje ga je zakopala.

Skender Kulenović

Manje
poznate
rijeci

kasabica – mjesto; **zaorla** – zaurla; **divanhana** – prostorija za odmor
đule – topovsko ili puščano zrno; **kuršum** - metak

RAZGOVOR O TEKSTU

- U ovoj kratkoj priči opisuje se snaga prirodnih nepogoda i vjerovanje čovjeka da se na nju može utjecati.
- Kako je dječak savladavao strah od nevremena?
- Kako se u tim momentima ponašala majka?
- Šta i koga je htjela zaštiti molitvom?
- Kako je dječak doživljavao oluju?
- Čemu se divio?
- Koje je narodno vjerovanje potaklo majku da potraži „gromovo đule“?
- Od čega štiti „gromovo đule“?
- Koje rečenice u tekstu iskazuju snagu majčine ljubavi i njene želje da zaštiti dom i porodicu?

KNJIŽEVNI POJMOVI

- **IME I PREZIME PISCA:** Skender Kulenović
- **LICE U KOJEM JE NAPISANA PRIČA:** 1. lice (ih ili ja - forma) i 3. lice (er-forma)
- **TOK DOGAĐAJA:** hronološki tok događaja
- **TEMA:** Dječakov i mamin strah od gromova.
Mama traži Gromovo đule koje je kao jaje od goluba i zakopano u zemlju.
- **MOTIVI:** strah od gromova; prirodne pojave
- **IDEJA:** Nekim stvarima trebamo vjerovati a nekim ne, to ćemo mi sami zaključiti.
- **MJESTO VRŠENJA RADNJE:** kasabica, voćnjak, planina Vlašić i planina Vranica.
"Moja rodna kasabica poznata je kao igralište gromova"
- **VRIJEME VRŠENJA RADNJE:** prošlost
"Bio sam sasvim mali, ali ovog se dobro sjećam"
- **ETAPE U RAZVOJU RADNJE:**

UVOD: dječak predosjeća grmljavinu.

ZAPLET: majka zatvara sve prozore i vrata

VRHUNAC: gromovi udaraju, a majka drži svog sina veoma čvrsto

RASPLET: gromovi prestaju i majka ide sa sinom u voćnjak da traži gromovo đule.

KRAJ: dječak i vjeruje i nevjeruje u gromovo đule

► LIKOVI: Majka i dječak

OPIS LIKOVA:

- **Majka** je veoma tiha. Brinula je za svog sina i veoma ga je voljela. Imala je dobru dušu. Živjela je siromašno. Kada su udarali gromovi govorila bi neke nerazumljive riječ. Majka je čuvala svoga sina i mislila je da on priziva gromove. Vjerovala je u nadnaravne moći i natprirodne sile, pa je iz tog vjerovanja (sujevjerja) tražila trag koji je ostavio grom na zemlji (gromovo đule) želeći da porodicu sačuva od svakog zla.

- **Dječak** je veoma strašljiv. Volio je to što je mati brinula o njemu. Ona je mislila da on priziva gromove. Vjerovao je i nevjerovao u Gromovo đule.

STVARALAČKI RAD

Pronađite stilske igre u ovom tekstu. Saznajte od vaših roditelja bake ili djeda neko zanimljivo narodno vjerovanje i zabilježite ko vam ga je ispričao.

O PISCU

SKENDER KULENOVIĆ – (1910-1978) je rođen u Bosanskom Petrovcu. Prve pjesme objavio kao gimnazijalac u Travniku. Pisao je pjesme, priče, putopise. *Gromovo đule* je jedina zbirka priča za djecu. Neka od njegovih djela su: *Ševa, Ponornica, Na pravi put sam ti majko, izišo*.

Da li se uvijek slažete sa odraslima?

Razgovarate li sa roditeljima o pitanjima za koje se ne slažete s njima?

Naravno, ne možete se složiti sa odraslima u svemu, jer vi želite život sreće a oni žive život mudrosti. Evo kako je jedan dječak pokušao riješiti ove razlike između djece i odraslih. Ovo je još jedan Mali princ...

PRODAVAOC OSMIJEHA

Dječak Ha-ha-ha je volio da mašta i zato mu se nije dopadao svijet odraslih. Svojoj prijateljici Fler, sa kojom je sve dijelio, obećao je da će pronaći Zemlju vječnog djetinjstva u kojoj će moći zauvijek ostati. Zato je Ha-ha-ha krenuo na čudno putovanje stičući usput neobične prijatelje kao što su Bijela Rada, poljski miš Flo, njegov rođak Klo, Žmuk, čovječuljak. Napokon se, u jednom sjeniku gdje je Ha-ha-ha spavao, susreću dječak i autor naše priče.

Pošto sam i ja išao u pravcu sjevera, dječak me je zamolio da ga povedem bar dio puta. Nisam mogao da mu to odbijem. Taj dan je bio toplij od drugih, ali nas sunce nije uvijek pratilo.

Bilo je i nekakvih kratkotrajnih pljuskova, za vrijeme kojih smo morali da se štitimo velikim listovima neke biljke kojoj nikad nisam znao ime. Sljedeću noć proveli smo u jednoj napuštenoj šumskoj kolibi, koja je bila potpuno opkoljena tišinom i tako stvarala dojam da smo nas dvojica jedini na planeti. Dugo sam pokušavao da zaspim te noći, ali mi san nikako nije dolazio na oči. Dječak je, međutim, zaspao, misleći da i ja spavam. Kad sam pred zorou ustao i prišao njegovom ležaju, bio je sav mokar od znoja. Okretao je glavu u snu i dozivao Fler.

- A ko je ta Fler? – pitao sam ga izjutra, kad se probudio i umio rosom.

- To je jedna sasvim mala djevojčica – reče iznenađen pitanjem. – Obećao sam joj da će naći Zemlju vječnog djetinjstva i da će je tamo jednog dana pozvati. Toliko mi je stalo da ona ne poraste, jer ne mogu da je zamislim kao djevojku, odraslu ženu ili staricu koja će jednom umrijeti. To vam pričam zato što mislim da ste vi osoba kojoj se može nešto povjeriti.

- Zašto mi stalno govorиш vi? – tobože sam se malo ljutnuo na njega.

- Zato što ste vi odrastao čovjek, a odraslima treba govoriti Vi. Tako su me učili – odgovori on.

- Meni možeš slobodno govoriti *ti* – rekoh, što on primi s čudnim sjajem u očima.

- Hvala ti – požuri da kaže. – Do sada sam govorio *ti* samo životinjama, djeci, cvijeću i nekim biljkama. Da li to što mogu da *ti* kažem ti ima neko posebno značenje?

- Ima, ako ti se tako sviđa – rekao sam.

Dječakovo povjerenje naglo je poraslo. Dok smo nastavliali put, ispričao mi je sve ovo što sam dosad napisao o njemu. Inače, on nije ni slutio da je to bio moj susret sa samim sobom, onim od prije mnogo godina.

Putovali smo tako zajedno dva dana. Trećeg dana morali smo se razići. Na mjestu gdje se račvao put, koje je bilo gotovo isto kao ono rakršće na kom je Ha-ha-ha odabrao Put sreće, trebalo je da skrenem lijevo. Kad sam mu rekao šta namjeravam, počeo je da plače.

- Zašto ne mogu s tobom? – pitao je.

- Zato što nam od sada put nije isti. Mi, odrasli, imamo svoj put, a vi, djeca, svoj – rekoh.

- Znači da ti ideš Putem Mudrosti? – reče dječak.

- A ti i dalje Putem Sreće – nasmijah se. – Srećno, Ha-ha-ha.

- Srećno i tebi! – odvrati on, i krenu svojim putem, osvrćući se na mene onako kako to rade prijatelji.

Više ga nikad nisam vidio. Jeste da sam mnogo putovao i susretao mnoge poznanike od

prije, ali dječaka Ha-ha-ha bilo je nemoguće ponovo sresti. Pretpostavljam da je našao Zemlju vječnog djetinjstva i da je sada prodavač osmijeha. A Fler? I ona je bez sumnje s njim: skupa se igraju i smiju po cio dan, radosni što nikad neće odrasti. I, naravno, razgovaraju sa životinjama i cvijećem, sigurni u njihovu dobrotu. Ako je sve tako, onda tu stvarno ne treba više ništa reći. A tako je ako to čitalac želi...

Husein Dervišević

(odломak iz dječijeg romana *Prodavač osmijeha*, objavljen 1983. godine.
Ovaj roman je 1984. godine dobio nagradu za knjigu godine u Bosni i Hercegovini.)

RAZGOVOR O TEKSTU

- Kako ti se dopao odlomak iz romana?
- S kim dječak vodi razgovor u ovom odlomku?
- Kako mu se obraća? Šta na to kaže autor?
- Kakav su razgovor prvo vodili dječak i pisac?
- Na čije insistiranje su promijenili ton razgovora?
- Kako je prelazak sa službenog na prijateljski razgovor djelovao na dječaka?
- Zašto je to njemu bilo bitno?
- Šta bi to sve moglo da znači?

Dječak Ha-ha-ha – bio je to dječak koji je imao mamu, tatu, brata i dvije sestre. Živio je s njima lijep život u jednom tihom gradiću. Međutim, dječak nikada nije mogao razumjeti odrasle, njihovu ozbiljnost, nerazumijevanje, a pogotovo nije mogao shvatiti zašto se međusobno toliko preziru. Ha-ha-ha je bio jako hrabar i snalažljiv dječak zato što se sam uputio u potragu za Zemljom vječnog djetinjstva. Na tom putu je upoznao mnoge ljude, biljke i životinje.

KNJIŽEVNI POJMOVI

Dječiji roman je veće prozno djelo u kojem su glavni likovi i namijenjen je djeci. Sadržaj romana vezan je uz dječije zanimljive događaje iz života. Uz glavni događaj u romanu se nalaze i sporedni događaji, a uz glavne likove pojavljuju se i sporedni likovi.

U ovom odlomku:

To vam pričam zato što mislim da ste vi osoba kojoj se može nešto povjeriti.

- Zašto mi stalno govorиш *Vi*? – tobože sam se malo ljutnuo na njega.

- Zato što ste *Vi* odrastao čovjek, a odraslima treba govoriti *Vi*. Tako su me učili – odgovori on.

- Meni možeš slobodno govoriti *ti* – rekoh, što on primi s čudnim sjajem u očima.

• Kakva je razlika između obraćanja sa *Vi* i obraćanja sa *ti*?

• Šta se mijenja u cijelom odnosu između dječaka i pisca kada dječak zamijeni *Vi* sa *ti*?

Dijalog je razgovor između dvije ili više osoba.

U zavisnosti od razloga zbog kojeg ga započinjemo, razgovor može biti:

- službeni razgovor, odnosi na neophodnu komunikaciju koju s drugim (najčešće nepoznatim) ljudima uspostavljamo kada obavljamo neke poslove i osnovni cilj mu je završavanje poslova.
- prijateljski razgovor, pripada razgovornom stilu i podrazumijeva opušteniji i ležerniji pristup i glavni cilj mu je komunikacija.

Sjetite se nekog svog službenog razgovora i koristeći riječi prijateljskog razgovora, pretvorite ga u opušteniji, prijateljski oblik.

O PISCU

HUSEIN DERVIŠEVIĆ - Rođen 1948. godine u Bihaću, gdje i sada živi. Dosad je objavio šesnaest knjiga, od kojih je šest za djecu. Zbirke pjesama: *Napasne basne*, *Medvjed ima dječije srce*, *Napasne i druge basne* i *Zebra u gradu nije životinja*; roman i priče, *Nezgodne zgode Malca i Bleska*. *Prodavač osmijeha* je 1984. godine proglašen knjigom godine u Bosni i Hercegovini.

Sjeti se ilma u kojem si poželio biti učesnik ili posjetiti to mjesto gdje se dešava radnja. Maštaš li o tome da posjetiš mjesta koja su teško dostupna za čovjeka, kao pustinja, prašuma, džungla...?

KROZ PUSTINJU I PRAŠUMU

POVRATAK

(Odlomci iz posljednjeg dijela romana)

Doktor je pak opominjao da će trebati odmoriti se na hladnim visokim planinama Kenije i Kilimandžara. Tek otuda su se riješili da pošalju vijest očevima i da ih pozovu da dođu u Mombasu. Put natrag poče trećeg dana, pošto su se valjano odmorili i iskupali u toplome izvoru. To je bio istovremeno i dan rastanka s Kalijem. Staša je uvjerio malu da bi bilo samoljublje vući ga duže sa sobom do okeana ili čak u Egipat. Govorio joj je da u Egiptu, pa čak ni u Engleskoj, Kali neće biti ništa više nego sluga, a, međutim, kad uzme vlast nad svojim narodom, on će kao kralj raširiti i utvrditi hrišćanstvo, ublažiće divljačke običaje Va-hima i načiniće od njih ne samo civilizovane nego i dobre ljudi. To isto je manje-više ponovio i Kaliju. Ipak se pri rastanku prolilo mnogo suza, kojih se nije stidio ni Staša, jer su i on i Nela proživjeli s Kalijem toliko hrđavih i dobrih časova, pa ne samo da su oboje naučili da cijene njegovo poštено srce, nego su ga i zavoljeli iskreno. Mladi Crnac je dugo ležao kraj nogu svojega bvana kubve i dobre Mzimu. Dva puta se vraćao da ih još posmatra, ali je najzad čas rastanka došao i dva karavana su krenula u dvije suprotne strane. Tek za vrijeme putovanja počeše pričanja o doživljajima dvoje mladih ljudi. Staša, koji je ranije bio sklon hvalisanju, sada se uopće nije hvalisao. Prosto je suviše mnogo stvari naučio, mnogo je prešao, suviše se razvio, da ne bi mogao razumjeti da riječi ne treba da budu veće od djela. (Dok putuju, Staša priča doktoru i kapetanu doživljaje kroz koje su prošli: otmicu, put kamilama kroz pustinju, borbe, pominje zloglasnog Mahdija. Kapetan i doktor saopštavaju Staši vijest o Mahdijevoj smrti. Vođe ekspedicije šalju depeše očevima Nele i Staše u kojima ih obavještavaju da su djeca živa i zdrava te dogovaraju susret u Mombasi.) Na hladnim visinama pod samim Kilimandžarom zadržali su se petnaest dana, jer je doktor Klari na svaki način to zahtijevao zbog Nelinog, pa čak i zbog Stašinog zdravlja. Djeca su se iz dubine duše divila ovoj planini koja se diže pod nebesa i ima sve svjetske klime. Dva njena vrha: Kibo i Klima Vence bili su preko dana najčešće skriveni u gustoj magli. Ali kad bi se za vedrih večeri magla najednom razbila i kad bi se od večernjih rumeni večiti snjegovi na Klima Vence rasplamtili ružičastim sjajem, dok bi čitav svijet bio već potonuo u

Kratak sadržaj:

Staša Tarkovski, četrnaestogodišnji Poljak, i njegova osmogodišnja drugarica Nela borave, za vrijeme raspusta, kod očeva u Egiptu. Otimaju ih ljudi sudanskog pobunjenika Mahdija.

Dok je potjera organizovana, naši junaci su, s otmičarima, već daleko u pustinji. Putujući, bore se s mnogobrojnim iskušenjima – vrelim suncem, hladnim noćima, pustinjskim olujama, zvijerima i pustinjskim ratnicima. Hiljadama kilometara udaljeni od najmilijih, Staša i Nela se uspijevaju osloboediti i zajedno s Meom i Kalijem, robovima s kojima su se u međuvremenu sprijateljili, traže put spaša. Višesedmično putešestvije biva sretno okončano kada, već na izmaku snage, nailaze na pripadnike naučne ekspedicije. Nakon trodnevног odmora kreću u susret očevima...

pomrčini, planina je izgledala kao sveti oltar božji i dječije ruke su se pri tome prizoru i nehotice sklapale u molitvu. Za Stašu prođoše dani briga, nemira i napora. Imali su pred sobom još mjesec dana putovanja do Mombase, a put je vodio kroz divnu ali nezdravu šumu Taveta, ali koliko je sada bilo lakše putovati, s mnogobrojnim karavanom, bogato snabdjevenim svačim, i već poznatim putevima, nego lutati po neznanim prašumama samo s Kalijem i Meom. Uostalom, sada je za put odgovarao kapetan Glen. Staša se odmarao i lovio. Našavši među karavanskim alatom dlijeta i čekiće, bavio se osim toga za hladnijih časova klesanjem napisa na velikoj Gnajsovoj stijeni: „Još Poljska...“ jer je htio da ostane nekakav trag o njihovu boravku u ovim krajevima. Englezi, kojima je preveo napis, čudili su se što dječaku nije palo na pamet da na toj afričkoj stijeni ovekovječi svoje ime; ali je on više volio da ureže ono što je urezao. Ipak se nije prestao brinuti o Neli i budio je kod nje tako neograničeno povjerenje da kad Klari zapita devočicu: Hoće li se bojati bura na Crvenom moru, ona podiže k njemu svoje divne mirne oči i odgovori samo ovo: „Staša je tu.“

(Vijesti o Staši i Neli donesoše ogromnu radost njihovim očevima. Gospodin Tarkovski i gospodin Raulison već su skoro bili izgubili nadu da će djecu više vidjeti. Pripremaju se za put u Mombasu, moleći se da vijesti ne budu samo obmana. U Adenu ih čeka druga depeša.) „Djeca su s nama – zdrava – dječak junak.“ Kad je nju pročitao, Gospodin Raulison je prosto bio van sebe od radosti i stiskajući gospodinu Tarkovskome ruku ponavljaо je:

„Vidiš, to ju je on spasao! Njemu treba da zahvalim za njen život!“ – a gospodin Tarkovski, ne hoteći da pokazuje preteranu slabost, odgovorio je samo, stiskajući zube:

„Da! Valjano mi se dječak pokazao“, ali, ostavši sam u kabini, plakao je od sreće.

Najzad dođe čas kad djeca padoše očevima u naručja. Gospodin Raulison je uzeo na ruke svoje malo vraćeno blago, a gospodin Tarkovski je dugo držao na grudima svoga hrabrog dječaka. Nesreća je prošla kao što prolaze vihori i oluje u pustinji, život se ponovo ispuni vedrinom i srećom, a čežnja i ranija odvojenost povećaše još radost. Djeca su se samo čudila što su taticama glave pobijeljele za vrijeme odvojenosti.

(Kada se na brodu, kojim su plovili ka Suecu, pronijela vijest da se na palubi nalaze djeca koja su pobegla iz ropstva, oni postadoše predmet radoznalosti i divljenja. Sretna porodica se zatvarala u kabinu kapetana broda i provodila mnoge časove u pričanju.) Uzimala je u njima učešća i Nela, cvrkućući kao ptiče i počinjući istovremeno, na veliku radost svih, svaku rečenicu sa „i“. Sjednuvši svom ocu u krilo i podižući k njemu svoje divne oči, ovako je govorila: „I, tatice! I nas su ugrabili i vodili na kamilama – i Gebr me udario – i Staša me branio – i stigli smo u Kartum – i tamo su ljudi umirali od gladi – i Staša nije htio da promijeni vjeru – i Mahdi nas poslao u Fašodu – i potom je Staša ubio lava i sve – i stanovali smo u velikom drvetu, koje se zove Krakov – i King je bio s nama – i ja sam imala groznicu – i Staša me je izlijeo – i ubio vobo – i pobijedio Sambure – i bio je za mene uvijek vrlo dobar. „Pričala je isto tako i o Kaliju, o Mei, o Kingu, o Sabi, o Lindeovoj Planini, o zmajevima i o poslednjem putovanju, sve do susreta s kapetanovim i doktorovim karavanom. Slušajući to cvrkutanje, gospodin Raulison je s mukom uzdržavao suze – i samo je svakoga časa privijao na srce svoju djevočicu, a gospodin Tarkovski je bio van sebe od ponosa i sreće, jer se čak iz tog djetinjeg pričanja pokazivalo da bi mala propala ne jednom, nego hiljadu puta, bez spasa, da nije bilo odvažnog i nesalomljivog dječaka. Staša je o svemu pričao podrobnije i tačno. Desilo se pritom da mu je spao sa srca veliki teret kad je pričao o putovanju od Fašode do vodopada, jer kad je govorio o tome kako je ubio Gebra i njegove drugove, on zape i poče nemirno pogledati oca, a gospodin Tarkovski nabra obrve, promisli jedan časak, a onda reče ozbiljno: „Slušaj, Staša! Niko ne smije tuđim životom raspolagati, ali ako neko zaprijeti tvojoj otadžbini, životu tvoje majke, sestre ili životu žene koja ti je data da se o njoj staraš, udri ga po glavi, i ne pitaj, i neka te savjest zbog toga ne grize.“

Henryk Sienkiewicz

depeša – hitna vijest, telegram

dlijeto – oruđe od metala za rezbarenje drveta

Gnajsova stijena – vrsta stijene koja nastaje promjenom već postojećih stijena

paluba – gornji dio trupa broda

RAZGOVOR O DJELU

- U kakvom se trenutku uključujemo u roman? Do kakvog rastanka dolazi?
- Po čemu se Nela i Staša razlikuju od Kalija?
- Ima li to neke važnosti kod ovih likova?
- Šta je ojačalo njihovo prijateljstvo?
- Šta je Neli i Staši mnogo važnije od Kalijeve boje kože?
- Šta mislite, da li je kod čovjeka važna boja kože?
- Dijelite li ljudе po njihovim imenima, nacionalnosti, vjeroispovijesti, po bogatstvu? Kakvu biste vi podjelu načinili?
- Dok Nela i Staša putuju, njihovi očevi primaju vijest da su im djeca živa. Kako reaguju očevi na neočekivanu vijest?
- Šta je roditelju najveća sreća?
- Da li je sramota plakati? Smiju li muškarci zaplakati? Čega bismo se trebali sramiti – suza ili nečega drugog?
- Kako se ponašaju naši junaci pri susretu s roditeljima?
- Gdje još dokazuju da su, bez obzira na proživljene avanture, ipak samo djeca?
- Kakvi su opisi prirode? Kakva je to priroda, slična ovoj koja vas okružuje?

KNJIŽEVNI POJMOVI

Avanturistički (pustolovni) roman prikazuje uzbudljive događaje iz života nekih ličnosti. U romanu likovi savlađuju prepreke koje im stoje na putu prema cilju. Težiste je na zanimljivoj priči, zapletima i iznenadnim preokretima.

STVARALAČKI RAD

Djeca, koja su se našla u skoro bezizlaznoj situaciji nakon otmice, ipak uspijevaju, neprekidno se boreći, postići cilj – oslobođiti se zarobljeništva i vratiti očevima.

1. Iz rečenog odredite osnovnu ideju romana.

Koje idejne poruke možete uočiti u ovom odlomku?

- Ljudski je život svetinja u koju niko nema pravo da dira.
- Ljude ne treba cijeniti po boji kože, već po njihovim osobinama.
- Vrijednosti porodice, ljubavi i domovine moraju se poštovati i braniti.

Dodajte idejnim porukama i neku vašu poruku za koju mislite da je bitna i da ste je vi naučili iz ovog teksta.

O PISCU

HENRYK SIENKIEWICZ - poljski književnik, rođen je 1864. Studirao je filologiju u Varšavi, a s putovanja po Njemačkoj, Francuskoj i Engleskoj slao je poljskim novinama putopise pod pseudonimom Litwos. Proputovao je Ameriku, Evropu i Afriku. Nakon povratka u Poljsku, posvetio se proučavanju povijesti. Neizmjerno je bio popularan u Poljskoj. Godine 1900. je nacionalnim doprinosima skupljeno dovoljno sredstava da mu se kupi dvorac u kojem su živjeli njegovi preci.

POTICAJ ZA RAD

Da li vodiš dnevnik ili si čitao/la nečiji dnevnik?

Zašto je dnevnik interesantan za čitanje?

Šta se zapisuje u dnevniku?

KAKO DA PIŠEM DNEVNIK

Kupio sam dvije kantice vinilske crne boje i gustu četku. Čim sam se vratio kući iz kluba „Uradisam“, prihvatio sam se posla. Kroz crnu boju neprestano se probija lakrdijaš Noddy... Premazao sam zidove dva puta crnom bojom, ali Noddy se ne da...Treći premaz. Malo je bolje, ali još proviruje Noddyjeva kapa dvorske budale...Ostatkom crne boje i finom četkicom premazao sam Noddyjevu kapu, ali se oni prokleti zvončići i dalje vide...Premazao sam večeras crnim flomasterom 69 zvončića na kapi. Ostalo ih je još 124...U 11 sati i 25 minuta premazao sam i posljednji zvončić. Sad znam kako se Rembrandt osjećao nakon što je oslikao Sikstinsku kapelu u Veneciji. Dva sata noći. Boja se osušila, ali mora da je loše kvalitete jer posvuda ima pruga, a tu i tamo probijaju Pinokijeve prugaste pantalone i njegov crveni nos. Zvončići se, hvala Bogu, više ne vide! Stari je maloprije došao da me potjera u krevet. Rekao je da ga moja soba podsjeća na jednu sliku Salvadora Dalija, da je to pravi nadrealistički košmar, ali ja mislim da to nešto iz njega govori zato što su u njegovoj sobi na zidovima same ružice.

(Odlomak iz romana *Tajni dnevnik Adriana Molea*, Sue Townsend)

RAZGOVOR O TEKSTU

U ovom odlomku iz modernog romana, upoznajemo glavni lik, trinaestogodišnjeg Adriana Molea, te kroz njegova razmišljanja saznajemo o svim problemima koji ga muče, kao i osobama s kojima se prepliće njegov život. Roman je zapravo njegov vlastiti dnevnik u kojem se nižu njegove misli i zbivanja koja ga zaokupljaju, od dana do dana, od januara jedne godine do aprila iduće. Sadržaj knjige nije vezana radnja, to je niz sličica iz njegovog života, niz njegovih „jada“, njegovi sukobi s okolinom, s roditeljima, njegove nedoumice, njegova traganja za stotinama odgovora.

KNJIŽEVNI POJMOVI

Dnevnik je književno djelo u kojem se kronološki opisuju događaji u kojima su autor ili autorica dnevnika učestvovali u određenom periodu svog života. Dnevnik se može svesti na precizno nabranje činjenica iz života, a kod darovitih pisaca dnevnik može biti tako pripovjedački ubličen da predstavlja literaturu vrlo zanimljivu za čitanje.

Dnevnik se bilježi iz dana u dan, sa svježim opisima dnevnih događanja, jer autor ili autorica dnevnika žele vjerodostojno ispričati svoj život te opisati vrijeme i sredinu u kojoj žive. Na početku uvijek možemo pročitati koji je dan, odnosno datum na koji se određeni dio teksta odnosi. Nerijetko se autori u dnevniku obraćaju zamišljenom liku, kojem se povjeravaju, odaju tajne, otkrivaju najsićušnije tajne svoje duše.

UPUTSTVO ZA PISANJE DNEVNIKA

PISANJE DNEVNIKA TREBA PROĆI PET KORAKA:
PLANIRANJE, PISANJE, REVIZIJU, REDIGIRANJE I OBJAVLJIVANJE.

1

PLANIRANJE – nabavi šarenu svesku, tvrdih korica i hemijsku olovku.

2

PISANJE - Odgovori prvo na pitanja:

- O čemu razmišljam danas kad sam u kući?
- Šta rado gledam i šta me trenutno ovih dana veseli?
- Šta ovih dana godi mojim ušima? Šta volim slušati?
- S kim najviše razgovaram? O čemu razgovaramo?
- Jesam li danas pomogao/pomogla roditeljima? Na koji način?
- Jesam li nešto napravio/napravila da se ovaj dan razlikuje od prošlog?

Piši datum i sve što se desilo tog dana, i samo piši, kasnije ćeš razmišljati o konstrukciji rečenica. Obratite pažnju na sadržaj, a ne na gramatiku i pravopis.

3

REVIZIJA I REDIGIRANJE – pročitajte sadržaj na glas ili nekome u koga imate povjerenje. Zatim: U ovom dijelu pisanja slijedi promjena i poboljšavanje napisanog: dodavanjem (riječi koje će pojačati dojam), uklanjanjem (riječi koje su suvišne, ponavljaju se, odvlače pažnju u drugom smijeru) pojačavanjem (dodajete riječi koje su za vaše osjećaje jako važne).

ZADATAK

Još danas počni pisanjem svog ličnog dnevnika.

Neprocjenljive vrijednosti će biti sadržaj tog dnevnik kada budete čitali kasnije u životu i sebi i svojim najdražim.

4

LEKTORISANJE u ovom procesu ćeš:

- a) ispraviti pogrešno napisane riječi
- b) upotrijebiti ćeš odgovarajuće interpunkcijske znakove
- c) upotrijebiti ćeš odgovarajuća gramatička pravila i načela.

5

OBJAVLJIVANJE - Lični dnevnik je forma koja nije namijena za objavlјivanje, ukoliko vi to ne želite. Ako želite nekome pokazati, šta ste napisali, možete to objaviti na više načina:

- a) fotografišite svoj tekst, podijelite to s drugima
- b) pozovи prijatelje (na Viber ili Messenger, Skype) pa jedni drugima pročitajte kako je protekao vaš današnji dan.

Pišite svoj dnevnik hemijskom olovkom. Neka ostane trag na papiru. Kad sve ovo jednom prođe, kad se nakon nekoliko godina sjetite šarene sveske u dnu police, smijat ćete se svojim rečenicama, a osjećaj radosti i topline samo će rasti oko srca.

PRIPOVIJEDANJE I PREPRIČAVANJE

DA PONOVIMO:

+ S Z S V M X M
prenositi neku poruku
usmeno a može značiti
i razgovarati.

Pričati ili prijavljivati
pričati neku priču, kazivati
o nekom događaju.

Prepričavati
ispričati svojim riječima neku
priču ili ispričati o događaju
za koji se od nekoga čulo.

PRIPOVIJEDANJE

AKTIVNOST 1

Smisli priču na osnovu fotografije
ilustracije o likovima i događajima o
mjestu i vremenu

AKTIVNOST 2

Na osnovu fotografije smisli šta ćeš
kazati o mjestu i vremenu događaja.

AKTIVNOST 3

- ▶ Na osnov uputa, sastavi priču povezujući rečenice koje si sastavio/la od prethodne ilustracije i fotografije.

UPUTSTVO ZA STVARANJE PRIČE:

DOGAĐAJI: uređivanje prostora za igru, pravila igre, igranje igre, konflikti u igri, iznenadni preokret, sretan kraj

LIKOVİ: grupa dječaka i djevojčica od deset godina u kojoj se izdvaja jedna osoba kao vođa grupe

MJESTO RADNJE: park ispred stambene zgradue ili šuma u neposrednoj okolini

VRIJEME RADNJE: ljeti

PRIPOVJEDAČ: pripovijedanje u trećem licu

DIJELOVI PRIČE: uvod, zaplet, vrhunac, rasplet

- ▶ Počni pripovjedati priču u kojoj si ti priповједаč, kao ekolog ili ekologinja i boriš se za čistu i zdravu prirodu.

Sažeto je prepričavanje iznošenje osnovnih podataka o priči.

Opširno je prepričavanje takvo prepričavanje u kojemu svojim riječima prepričavamo sve detalje kojih se o priči možemo dosjetiti.

Stvaralačko je prepričavanje takvo prepričavanje u kojemu mijenjamo priču, npr. promjenom pripovjedača, uvođenjem novog lika, promjenom mjesta ili vremena radnje, smišljanjem novog kraja priče i sl.

AKTIVNOST 1

- ▶ Pročitaj odlomak iz bajke *Sretni princ*, Oscar Wilde.

Visoko iznad grada, na uzvišenom stubu, stajao je kip Sretnoga princa. Bio je cijeli pozlaćen tankim listićima čistoga zlata, u očima mu sjala dva blistava safira, a dršku njegova mača krasio je veliki crveni rubin. Svi su mu se uvelike divili.

– Lijep je kao vjetrokaz – primijetio je jedan Gradski vijećnik koji je žudio biti poznat kao stručnjak za umjetnost – samo, ne baš koristan – dodao je pobojavši se da će ga ljudi smatrati nepraktičnim, što on uistinu nije bio.

– Zašto ne možeš biti poput Sretnoga princa? – upitala je majka svog sinčića koji je neutješno plakao.

– *Sretni princ ni za čime ne bi plakao.* (...)

Jedne noći, iznad grada je letio mali Lastavić. Svi njegovi prijatelji prije šest tjedana odletjeli su u Egipat, no on je ostao jer se zaljubio u prekrasnu Trsku. Upoznao ju je u rano proljeće dok je letio niz rijeku loveći velikog žutog leptira, i toliko ga je privukla njezina vitka figura da je morao zastati kako bi s njom razgovarao.

– *Mogu li te voljeti?* – upitao je Lastavić, koji nije nimalo oklijevao, a Trska mu se blago nakloni. I tako on stade letjeti oko nje, dodirujući vodu svojim krilima, stvarajući srebrne krugove na vodi. To njegovo udvaranje potrajalo je čitavog ljeta. (...)

A onda, s jeseni, sve lastavice su odletjele pa se Lastavić osjećao usamljeno, a ljubav prema Trski počela ga je zamarati.

– *Ona ne zna razgovarati – rekao je – osim toga, bojim se da je zavodnica jer uvijek koketira s vjetrom.* – I uistinu, kad god bi vjetar zapuhao, Trska se dražesno klanjala.

– *Uviđam da je stanarica – nastavio je – a ja volim putovati pa bi stoga i moja žena trebala voljeti putovanja.*

– *Hoćeš li poći sa mnjom?* – konačno je upitao, ali Trska je odmahnula glavom jer je bila privržena svom domu.

– *Ti si se čitavo vrijeme poigravala sa mnjom!* – vatio je – *odlazim do piramide. Zbogom!* – a zatim je odletio.

Letio je čitav dan, a navečer je stigao u grad.

– *Gdje ću se smjestiti?* – zapitao se.

- Nadam se da je grad spremam za mene. Potom opazi kip na visokom stupu.
 - Ovdje će se smjestiti! – uzviknuo je – sjajan smještaj s pregršt svježeg zraka – reče i smjesti se tik između stopala Sretnoga princa.
 - Imam zlatnu spavaču sobu – tih je rekao sam sebi dok se pripremao za spavanje. No baš kad je stavio glavu pod krilo, na njega je kapnula velika kap.
 - Čudna stvar! – kliknuo je – na nebu ni jednog oblaka, zvijezde su jasne i sjajne, a ipak, pada kiša. Klima sjeverne Europe je uistinu grozna. Trska je voljela kišu, zato što je mislila samo na sebe.
- Zatim je kapnula još jedna kap. – Čemu služi ovaj kip ako me ne može zaštititi od kiše? – reče Lastavić.
- Moram pronaći dobar dimnjak. – Potom je odlučio odletjeti dalje.
 - No prije nego je raširio krila, kapnula je i treća kap, a kad je pogledao gore video je... Što je video?
 - Oči Sretnoga princa bile su ispunjene suzama što su padale niz njegove zlatne obraze. Lice mu je tako prekrasno sjalo na mjesečini da se Lastavić ražalostio.
 - Tko si ti? – upitao je.
 - Ja sam Sretni princ.
 - Pa zašto onda plaćeš? – pitao je Lastavić. – Sasvim si me smočio.
 - Dok sam bio živ i imao ljudsko srce, nisam znao što su suze – rekao je Princ – jer sam živio u palači Sans-Souci, u kojoj tuga nije dozvoljena. Preko dana igrao sam se u vrtu s prijateljima, a uvečer sam plesao u velikoj plesnoj dvorani. Vrt je bio okružen vrlo visokim zidom, no nisam nikad pitao što je s druge strane jer je sve oko mene bilo divno. Moji dvorani zvali su me Sretni princ i uistinu sam bio sretan, ako je užitak sreća. Tako sam živio i tako sam umro. A sad kad sam mrtav, postavili su me tako visoko da mogu vidjeti svu gadost i jad svoga grada, pa iako mi je srce od olova, ne mogu ništa osim plakati...

AKTIVNOST 2

- ▶ Sažeto prepričaj ovaj odlomak. Odredi:

- temu
- mjesto i vrijeme radnje
- glavne likove
- glavnu ideju.

Kip Sretnog princa bio je smješten visoko iznad grada i svi su mu se divili jer je bio načinjen od zlata i dragog kamenja. Jedne je večeri u grad došao Lastavić koji je zakasnio otići na jug jer se zaljubio u jednu Trsku. Lastavić se smjestio do nogu Sretnog princa i na njega su kapnule njegove suze. Princ je objasnio Lastaviću zašto plače. Živio je u palači i bio sretan jer nije znao za bijedu i probleme koje sada vidi stojeći iznad grada.

AKTIVNOST 3

- ▶ Sada pokušaj priču opširno prepričati navodeći što više pojedinosti koje si zapamtio/zapamtila.

AKTIVNOST 4

- ▶ Izaberi jednu od mogućnosti stvaralačkog prepričavanja pa prepričaj odlomak pripovijetke *Sretni princ*:

- tako da je ispričaš u prvom licu (kao da si Sretni princ ili Lastavić)
- tako da urediš novi lik u ulomak priče
- tako da promjeniš vrijeme radnje
- tako da promjeniš mjesto radnje
- tako da napišeš drugačiji kraj.

PREPRIČAVANJE FILMA

Poticaj za rad

Prepostavljamo da je gledanje filmova jedna od tvojih omiljenih aktivnosti. Sadržaj nas često oduševi i želimo da prepričamo nekome ili preporučimo. Kako da to uradimo?

Da odgovorimo prvo na sljedeća pitanja:

- Koji je naslov filma?
- Na kojoj televiziji i u koje vrijeme se prikazuje?
- O čemu se govori u tom filmu?
- Što se tebi posebno dopada u tom filmu?

Prepričavanje bi moglo ići ovim redoslijedom:

Korak 1. Napravite listu glavnih likova u originalnoj priči, uključujući i glavne sporedne likove.

Korak 2. Identifikujte likove na vašoj listi koji bi mogli imati zanimljivo i jedinstveno gledište.

Zapitajte se:

- Koji od ovih likova vas zanimaju?
- Koji od ovih likova je najviše omražen/neshvaćen?
- Koji od ovih likova bi mogao imati najzanimljiviji rast / transformaciju karaktera kroz tok ove priče?

Korak 3. Skicirajte potencijalnu priču iz perspektive vašeg odabranog lika.

Zapitajte se:

- Šta ovaj lik želi na početku priče? Kako to pokušava dobiti?
- S kojim se preprekama ovaj lik susreće u cijeloj priči? Kako pokušava da savlada te prepreke?
- Kako završava priča za ovog lika? Da li se promijenio do kraja priče?

STVARALAČKI RAD

Za početak prepričavanja filma, treba izabrati dobar film namijenjen vama koji će izazvati prvo vaš interes da bi mogli da ga poslije prepričate.

- ▶ Evo jedna preporuka za vas.

Hugo je američka avanturistička 3D drama, snimljena 2011. u režiji Martina Skorzezea. Film je zasnovan na dečjoj istoimenoj knjizi Brajana Selznika. Nominovan je za jedanaest Oskara (prvi po broju nominacija 2012): Oskar za najbolji film, Oskar za najboljeg reditelja, Oskar za najbolji adaptirani scenario, najbolju scenografiju, kameru, vizuelne efekte, muziku, montažu zvuka, miks zvuka, montažu i najbolji kostim. Skorzeze je za režiju nagrađen trećim Zlatnim globusom u karijeri.

I počnjemo...

Hugo živi u Parizu sa svojim ocem udovcem, koji radi kao sajdžija. Kada mu otac nastrada u jednom požaru, Hugo mora da se preseli kod svog ujaka, čoveka koji je zadužen za održavanje velikih gradskih satova. Ujak je alkoholičar i jednog dana iznenada nestaje, pa je dečak bio prinuđen da nastavi njegov posao i krade hranu kako bi preživljavao. Međutim, nalazi i vremena da radi na svom izuzetnom i neobičnom izumu...

Vi dalje nastavite...

3. MEDIJSKA PISMENOST

ŠTA ĆEMO MOĆI?

1. PRAVIMO RAZLIKU IZMEĐU VIJESTI I MIŠLJENJA

2. OBJAŠNJAVAMO ULOGU
NOVINARSTVA I POTREBU
PRIDRŽAVANJA ETIČKIM
STANDARDIMA
(NEPRISTRASNOST I
BALANSIRANOST)

3. OBJAŠNJAVAMO VAŽNOST
SLOBODE IZRAŽAVANJA I
PRIDRŽAVANJE ETIČKIM
STANDARDIMA PONAŠANJA
U DIGITALNOM PROSTORU

**4. PREPOZNAJEMO GOVOR
MRŽNJE U MEDIJIMA
I NAVODIMO STRATEGIJE
ZA SUPROSTAVLJANJE
GOVORU MRŽNJE**

**5. PRIDRŽAVAMO SE
ETIČKOM PONAŠANJU
U ONLAJN KOMUNIKACIJI**

**6. ZNAMO O UTJECAJU MEDIJSKIH PORUKA I
SADRŽAJA NA MIŠLJENJE KORISNIKA**

VIJEST ILI MIŠLJENJE

PROČITAJTE REČENICE:

- Vani je 30°C.
- Korab je najviši vrh u Sjevernoj Makedoniji.
- Sarajevo je glavni grad BiH.
- Mnogo je toplo!
- Korab je najčistija planina u Sjevernoj Makedoniji.
- Sarajevo je najljepši grad u BiH.

DISKUSIJA

Šta možete zaključiti.

- > Prva rečenica nam kazuje tačnu mjernu jedinicu, a druga osjećaj koji ne možemo odrediti koliko je toplo.
 - > Druga rečenica kazuje fakt koji se može provjeriti, a u drugoj koloni nismo sigurni da je Korab najčistija planina.
 - > Treća rečenica kazuje fakt i može se provjeriti istinitost a da li je Sarajevo najljepši je mišljenje s kojim se možda ne slažu ostali.
- Rečenice u prvoj koloni, možemo provjeriti njihovu tačnost, odnosno istinitost. U drugoj koloni su rečenice koje iskazuju mišljenje, odnosno osjećaje koji se mogu odnositi na lično ubjedjenje, stav ili zaključak. Njihova tačnost je relativna, odnosno može biti različito kod različitih osoba.

Prema tome treba razlikovati vijest, odnosno fakt od mišljenja. U čemu su razlike:

Vijest se odnosi na nešto istinito i može se potvrditi kao istina. Može nam kazati šta se desilo i može se dokazati da li je istina ili nije.

Mišljenje se odnosi na lično ubjeđenje. Odnosi se na nečija osjećanja u vezi. Sa mišljenjem se ostali mogu složiti ili ne složiti ali ga ne mogu dokazati niti ne dokazati.

ZADACI

1. Pročitaj rečenice u obe kolone i uporedi fakte i mišljenja

FAKTI	MIŠLJENJE
<ul style="list-style-type: none">Zemlja je okrugla.Voda se smrzava na 0°C.Veliki zid u Kini je najveći zid u svijetu.Sunce izlazi na istoku i zalazi na zapadu.Ljudsko tijelo ima 206 kostiju.Glavni grad Francuske je Pariz.Rijeka Nil je najduža rijeka u svijetu.Ujedinjene američke države imaju 50 država.	<ul style="list-style-type: none">Pica je najbolja hrana na svijetu.Horor filmovi su mnogo strašni da bi se gledali.Psi su bolji kućni ljubimci od mački.Čokoladni sladoled je bolji od vanile sladoled.Vježbanje je osnova za zdrav životni stil.Internet je najveće otkriće u historiji čovječanstva.

2. Pročitaj sljedeće rečenice i odredi šta je fakt a šta mišljenje

*Pauci su izuzetno opasni.
Pauci imaju osam nogu.
Paukove mreže su od svile.
Pauci će gristi ako osjete da su u opasnosti.*

3. Koja je od sljedećih rečenica fakt?

*Treska je lijepa rijeka.
Ne bi smio voziti više od dozvoljene brzine.
Kiro Gligorov je prvi predsjednik nezavisne države Makedonije.
Kiro Gligorov je bio najbolji predsjednik.*

VIJEST ILI NE!

PROČITAJ REČENICE I ODREDI KOJA JE VIJEST A KOJA NIJE:

Jučer sam bila u bioskopu i uživala u dobrom filmu.

Vardar je pobjedio tim Skoplja 3:0.

Danas imamo hamburger za ručak.

Vulkan je eruptirao.

Novi dinosaurus je otkriven.

Dua Lipa je otkazala svoj koncert zbog prehlade.

Protestira se ispred Parlamenta.

Slavne ličnosti će stići u Sarajevu na Sarajevo film festival.

Desila se velika saobraćajna nesreća na autoputu.

DISKUSIJA

Šta je vijest i zašto je vijest?

Šta nije vijest i zbog čega nije vijest?

Kako ste donijeli tu odluku?

Da li su stvari koje se dešavaju naše lične vijesti?

Da li se neki naslovi mogu računati kao vijesti za neke ljudе a za neke ne?

Vijest je temeljna novinarska vrsta. Ona je najkraći novinarski oblik i sadrži istinite, kratke, jasne i pravodobne podatke o nekom događaju. Događaj postane vijest kada se informacija o njemu objavi u nekom od medija (televiziji, radiju, internetu i u novinama).

Vijest mora odgovoriti na šest pitanja:

istinitost, novost, aktualnost, zanimljivost, važnost, kratkoća, jasnoća, preciznost

ZADACI

Skoplje vijest

PROTEST PORODICA ISPRED ŠKOLE

Preuranjeni kraj školskog dana razlutio je roditelje. Nekoliko porodica protestuju ispred škole jučer u Sarajevu kada su čuli da će se ukinuti cijelodnevna nastava jer nemaju dovoljno novca. Škola će se zatvarati na podne kako bi uštedjeli novac. Devet nastavnika i drugi personal će izgubiti posao. Jedna mama koja je protestirala rekla je: „Teško je i dovoljno stresno za zaposlene porodice, mnogo majki se bori da ostane na posao poslije rođenja djeteta i sada kada moraju završiti posao ranije, bit će još teže“. Lokalni savjetnik je rekao: „Roditelji imaju moju potpunu podršku – nijedna škola ne bi smjela niti morala da zatvara ranije da bi sastavili kraj s krajem“.

Denis Denisović

Odgovorite na pitanja:

- Ko je protestirao?
- Šta se dešavalo na protestima?
- Gdje su protestirali?
- Kada su protestirali?
- Zašto su protestirali?
- Možete li opisati najvažniji cilj ovog teksta? O čemu nas informiše ovaj tekst?

ZANIMANJE NOVINAR

> KAKO VI DOLAZITE DO INFORMACIJA? KAKO SAZNAJETE ŠTA SE DOGAĐA OKO VAS?

Pročitajte ovaj novinarski članak.

Najbolja bosanskohercegovačka plivačica Lana Pudar plasirala se u finale Svjetskog kupa u utrci na 200 metara delfin, nakon što je u kvalifikacionoj grupi 3 ostvarila vrijeme 2:09.69.

Najbrža vremena u kvalifikacijama imale su Helena Bach (2:06.11), Laura Lahtinen (2:06.65) i Ilaria Cusinato (2:06.67). Finale u disciplini 200 metara delfin na rasporedu je večeras od 19.36 sati.

A. M.

DISKUSIJA

Šta ste saznali iz ovog članka?

Ko piše novinarske članke? Naravno, novinari. Znate li nešto o novinarima i koje su njihove obaveze? Kako se zove profesija s kojom se bave?

- **Novinarstvo** je profesija kojom se prikupljaju, pišu, uređuju i objavljaju informacije u masovnim medijima: **novinama i drugim štampanim medijima, radiju, televiziji i internetu.**

NOVINARSTVO

INFORMACIJA

je poruka koja se prenosi čitatelju.

KOMUNIKACIJA

je proces davanja i primanja informacija.

MEDIJ SU:

televizija, internetski portal, društvene mreže, radio, dnevna stampa, novine i magazini.

NOVINARI

su oni koji prikupljaju, odabiru, obrađuju i oblikuju, i na kraju objavljaju informacije putem medija.

Novinari prenose informacije u novinarske članke.

Novinarski članci:

I - informišu (prenesu vijesti, pruže činjenice i podatke, obavijeste o nečemu...)

Z - zabave (ponude zanimljivosti, nasmiju nas, razonode...)

U - uvjere u nešto (utječu na to da o nečemu razmislimo, promijenimo mišljenje, djelujemo...)

KARAKTERISTIKE DOBROG NOVINARSKOG ČLANKA

ISTINITOST

Fakti moraju biti provjereni, tačni.

FER

Svako mora biti jednako tretiran i sa poštovanjem.

BALANS

Sve strane priče moraju biti predstavljene.

INTERESANTNOST

Imati u obzir zašto bi priča bila važna zanimljiva za publiku da bi je htjela čuti.

VJEŽBA

Želite li postati novinar? Pratite korake i upute i napišite novinarski članak.

Prije svega, nabavite novinarsku legitimaciju. Odredite uloge: novinar, urednik (koji provjerava tekst), urednik slike.

ZA SVAKI DIO TEKSTA:

- golove su dali Mehmedović i Salković
- pobijedio je rezultatom 2:0
- tokom revanš utakmice
- fudbalski klub Bratstvo
- tim Saraj
- bila je to prva pobjeda domaćina
- na stadionu u Ljubinu
- prošle subote, 12. 05. 2023. u 17.00 sati

POTRAŽITE ODGOVOR NA PITANJA:

ŠTA (se dogodilo)?

KO (je bio uključen)?

GDJE (se to dogodilo)?

KADA (se dogodilo – vrijeme i datum)?

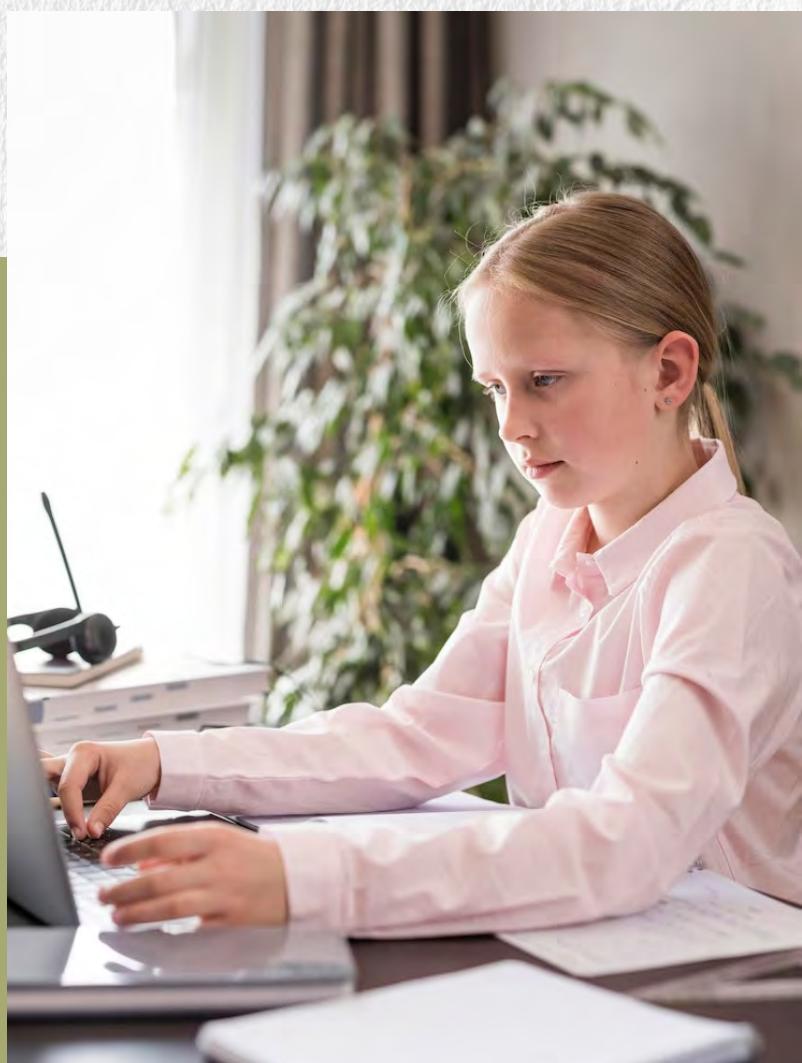
ZAŠTO (se to dogodilo – razlozi)?

KAKO (se to dogodilo – veza)?

Ako za svako pitanje pronađete tačan odgovor i sastavite u obliku teksta, dobit ćete svoj prvi novinarski članak.

Učenik u ulozi urednika treba provjeriti tekst, da je prema pravopisnim pravilima, da nema pristrasnost i uvrede. Urednik slike treba izabrati odgovarajuću sliku sadržaju teksta.

I? Dobili ste svoj prvi novinarski članak!

MISLIM I TO GOVORIM, ALI NE VRIJEĐAM

Da li Učenički parlament doprinosi razvoju kolektivnog odnosa i izgradnje partnerstva sa nastavnicima, stručnim saradnicima, direktorima i organima škole?

U kolikoj meri članovi Učeničkog parlameta mogu slobodno da zastupaju svoje mišljenje i mišljenje ostalih učenika prilikom prisustvovanja na sjednicama Nastavničkog vijeća i sjednicama Školskog odbora?

Da li Učenički parlament omogućava bolju komunikaciju i podstiče donošenje zajedničkih odluka prihvatljivih za sve strane?

Šta je po vama sloboda izražavanja i mišljenja?

PROČITAJ TEKST.

Greta Thunberg je ekološka aktivistkinja iz Švedske. Kada je imala šesnaest godina, 23. septembra 2019. godine, Greta je na Samitu Ujedinjenih nacija u Njujorku, pred stotinama svjetskih političkih lidera, održala emotivni govor posvećen klimatskim promjenama. Govor je postao poznat po rečenici „Kako se usuđujete?“

„Sve je ovo pogrešno. Ne bi trebalo da sam ovde. Trebalo bi da se vratim u školu, na drugu stranu okeana. Pa ipak, svi vi za nas mlade predstavljate nadu. Kako se usuđujete?! Ukrali ste moje snove i moje detinjstvo svojim praznim riječima! A ipak sam jedna od srećnika. Ljudi pate. Ljudi umiru. Čitavi ekosistemi se urušavaju. Nalazimo se na početku masovnog izumiranja, a sve o čemu vi možete da razgovarate su novac i bajke o vječnom ekonomskom rastu. Kako se usuđujete?! Nauka je više od trideset godina kristalno jasna. Kako se usuđujete da i dalje skrećete pogled i dođete ovde govoreći da radite dovoljno, kada još uvek nigdje na vidiku ne nudite potrebnu politiku i rešenja? Govorite da nas čujete i da razumijete hitnost situacije. Ali, koliko god da sam tužna i bijesna, ne želim da povjerujem u to. Ukoliko biste zaista razumjeli situaciju, a i dalje nastavili ništa da ne činite, bili biste zli.

I zato odbijam da verujem. Ali, mlađi počinju da shvataju vašu izdaju. Oči svih budućih generacija uprte su u vas. A ako odlučite da nas iznevjerite, poručujem vam:

Nikada vam nećemo oprostiti! Nećemo vam dozvoliti da se izvučete sa ovim. Upravo ovdje, upravo sada je mjesto gdje podvlačimo crtu. Svijet se budi. A promjena dolazi, sviđalo se to vama ili ne.

Hvala!

Greta Thunberg govori o odgovornosti lidera zemalja prema klimatskim promjenama. Hrabro, jasno i bez uvreda. Ona koristi svoje pravo na slobodu govora.
Razmislite, da li je na njeni korišćenje prava na slobodu govora, utjecalo i to koliko i kojoj mjeri se poštije pravo na slobodu govora zemlje iz koje dolazi?
Koliko se osjećate hrabri da iskoristite i vi pravo na slobodu govora i da iznesete svoje mišljenje o društvenim problemima u medijima, naprimjer na socijalnim mrežama?
Znate li šta je sloboda govora?

► SLOBODA GOVORA

Sloboda govora predstavlja slobodu saopćavanja i razmjene mišljenja, direktno ili putem medija, bez straha od posljedica kao: pretnji, društvenog isključivanja ili bilo kakvog kažnjavanja.

PREPOZNAJ SLOBODU GOVORA U RIJEČENICAMA:

- Šta podrazumijeva „pravo na slobodu izražavanja“? Da li je ono neophodno za funkcioniranje demokratskog društva? Obrazložite.
- Kome i kako biste se obratili ukoliko je vaše pravo na slobodu izražavanja ugroženo?
- U kolikoj mjeri se poštije pravo na slobodu izražavanja u tvojoj školi?

MOJE ILI NAŠE NA DRUŠTVENIM MREŽAMA

Konvencija o pravima djeteta, koju je usvojila Generalna skupština Ujedinjenih naroda, članom 16. propisuje kako *nijedno dijete neće biti podvrgnuto proizvoljnom ili nezakonitom uplitanju u njegov privatni život, porodicu, dom ili dopisivanje, niti nezakonitim napadima na njegovu čast i ugled i da dijete ima pravo na zakonsku zaštitu protiv takvog uplitanja ili napada.*

- Kako razumijete ovaj Član Konvencije o pravima djeteta?
- Da li to znači da možete raditi sve što poželite i da ne snosite nikakvu odgovornost? Konvenciju možete pročitati na sljedećem linku: <https://www.unicef.org/bih/media/676/file/Konvencija%20o%20pravima%20djeteta.pdf>

Naravno, ne! Povjerenje i roditelja i nastavnika zaslužit ćete odgovornim, iskrenim i primjerenim ponašanjem na internetu i svuda u javnom prostoru i da će od toga zavisiti količina privatnosti koju ćeš imati.

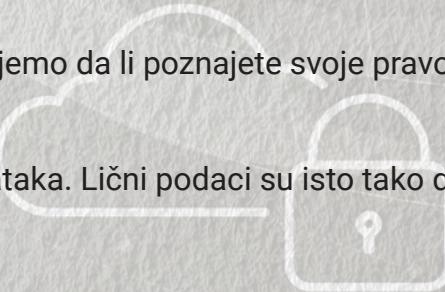
DA PROVJERIMO ZNANJE O PONAŠANJU NA DRUŠTVENIM MREŽAMA:

- Da li znate šta je sve o vama dostupno na internetu?
- Da li su vam profili na društvenim mrežama zaključani, ko sve može da pristupi sadržaju koji objavljujete?
- Da li prilikom postavljanja fotografija na kojima se nalaze i drugi ljudi, prethodno pitate da li se osoba slaže s tim da fotografiju objavite?
- Da li čitate uslove korišćenja/politike privatnosti pre nego što preuzmete aplikacije sa interneta?
- Da li instalirate aplikacije samo s poznatih prodavnica aplikacija poput Google Play Store ili App Store Apple?
- Koliko često mijenjate šifre na različitim aplikacijama koje koristite, mejl nalozima itd.?
- Da li primjenjujete neke sisteme zaštite za vaš telefon?

Znači, prema vašim odgovorima, utvrđujemo da li poznajete svoje pravo na privatnost koje je zakonom zaštićeno.

Da se podsjetimo na sadržaj ličnih podataka. Lični podaci su isto tako dio prava na privatnost. To su:

-
• ime i prezime osobe;• adresa stanovanja;• imejl adresa;• fotografija;• IP adresa;• lokacija na kojoj se osoba nalazi;	• podaci iz zdravstvenog kartona;• podaci koji se u onlajn-okruženju prikupljaju posredstvom kolačića (cookies);• podaci koji služe za profilisanje korisnika (ekonomsko stanje, lična interesovanja, ponašanje, potrošačke navike, kretanje itd.).

> Gdje dijelite lične podatke? Sa otvaranjem računa na socijalnim mrežama: Facebook, Instagram, Tik Tok, aplikacije na telefonu i igrice koje instaliramo na uređaje.

> Ako se ovi podaci zloupotrijebe, onda nastaje povreda prava privatnosti, odnosno digitalno nasilje i to će primijetiti ako vam se dese sljedeće radnje kada ste prisutni na socijalnim mrežama:

-
- **ŠIRENJE GLASINA I LAŽI O NEKOJ OSOBI – OBJAVLJIVANJE LAŽNIH OPTUŽBI O DRUGOJ OSOBI NA PROFILIMA DRUŠTVENIH MREŽA, BLOGOVIMA ITD.;**
 - **OBJAVLJIVANJE NEČIJIH KOMPROMITUJUĆIH FOTOGRAFIJA NA DRUŠTVENIM MREŽAMA;**
 - **SNIMANJE I DISTRIBUCIJA SLIKA, PORUKA I MATERIJALA SEKSUALNOG SADRŽAJA – PORNOGRAFIJA;**
 - **NEDOVOLJENO SAOPŠTAVANJE TUĐIH PRIVATNIH INFORMACIJA;**
 - **SLANJE PRIJETNJI PREKO PLATFORME ZA RAZMJENU PORUKA;**
 - **SLANJE NEŽELJENIH, ZLOBNIH, DRSKIH PORUKA;**
 - **PODSTICANJE MRŽNJE PO RAZLIČITIM OSNOVAMA;**
 - **LAŽNO PREDSTAVLJANJE – UZIMANJE TUĐEG IDENTITETA – KREIRANJE PROFILA NA DRUŠTVENIM MREŽAMA NA TUĐE IME;**
 - **SLANJE NEPRIKLADNIH PORUKA U TUĐE IME;**
 - **RUGANJE ILI ZADIRKIVANJE;**
 - **FORMIRANJE HEJTERSkih GRUPA;**
 - **NAMJERNO ISKLJUČIVANJE DRUGIH – IGNORISANJE, NPr. ISKLJUČIVANJE IZ GRUPA NA SOCIJALnim MREŽAMA;**
 - **UZNEMIRAVANJE TELEFONSKIM POZIVIMA;**
 - **PROMJENA ILI KRAĐA LOZINKI;**
 - **SLANJE VIRUSA;**
 - **NEPRIMJERENO KOMENTARISANJE TUĐIH SLIKA, PORUKA NA PROFILIMA, BLOGOVIMA.**

Razmisli, šta činiš kada neko nad tobom vrši digitalno nasilje:

- a) saopćim roditeljima da me neko maltretira;
- b) saopćim nekom u školi (nastavniku, psihologu);
- c) saopćim drugu, drugarici;
- č) prijavim adminu ili pozovem siguran broj;
- ć) nikome, čutim o tome;
- d) nešto drugo.

Da li u vašem školskom okruženju prepoznajete sebe ili nekog od svojih vršnjaka i vršnjakinja kao potencijalnu žrtvu digitalnog nasilja?

- djeca i mladi koji se smatraju nepopularnim u vršnjačkoj grupi;
- djeca i mladi koji se suočavaju sa izazovom seksualnog identiteta;
- djeca i mladi koji se pridržavaju pravila;
- odlični učenici za koje se smatra da su pametniji ili posvećeniji učenju od svojih vršnjaka
- djeca i mladi koji izgledaju drugačije, različito se oblače i ponašaju u odnosu na dominantnu populaciju vršnjaka;
- djeca i mladi koji imaju manjak samopouzdanja;
- djeca i mladi koji se inače ne brane od napada drugih.

Kako da se branimo i štitimo od narušavanju prava na privatnost?

- Ponašati se pristojno i odnositi se prema drugima s poštovanjem bilo da razgovarate na četu, ostavljate komentare na društvenim mrežama, učestvujete u forumima ili radite nešto drugo na internetu.
- Razmisliti prije nego što se nešto poštuje, šeruje, tvituje.
- Uvek biti svjestan jezika kojim se komunicira na internetu. Uvredljive, vulgarne poruke, govor mržnje mogu povrijediti nekoga.
- Preduzeti neophodne mjere tehničke zaštite.
- Pomoći drugima da bezbednije koriste internet, jer se tako povećava i lična bezbjednost.
- Informisati se o digitalnom nasilju.
- Informisati se o tome kako se digitalno nasilje može preduprijediti.
- Može se spriječiti da neko zloupotrebi tvoje lične podatke na internetu.

GOVOR MRŽNJE

> Suprotno od slobode govora i prelazi granice slobode govora i prelazi u govor mržnje.

- > Da li ste bili lično izloženi na govor mržnje na socijalnim mrežama ili ste pročitali sadržaj govora mržnje upućen drugima?
- > Kako ste se osjećali?
- > Da li ste preduzeli nešto?

PROČITAJTE TEKST O MINI I NJENOM NEPRIJATNOM ISKUSTVU NA SOCIJALNIM MREŽAMA.

Mina je popularna. Ima 12 godina, bavi se tenisom i odlična je učenica. Ima lijepo lice i skladno je građena. Mina dolazi iz imućne porodice i uvijek je odjevena po posljednjoj modi. Mnogo je djevojčica u školi koje su ljubomorne i koje joj svakodnevno upućuju razne komentare. Mina se samo nasmije i glumi da je to ne pogađa, no duboko u sebi osjeća se nesigurno. Osjeda se ružno, iako ima savršeno plavu kosu. Na licu nema ni jednu aknu. Ne sviđaju joj se njen nos, usne, uši, misli da je predebela.

Mina svaki dan nakon škole ima trening, nakon kojeg žuri doma kako bi ispunila svoje školske obveze. U pauzi od učenja ponekad se ulogira na društvene mreže na kojima ima korisnički račun. Nerijetko nalazi svakakve pogrdne komentare upućene njoj. Tako je bilo i danas. Pročitala je par anonimnih komentara koji su je rastužili. „Glupa si i debela, dečki te vole samo zato što si laka.“ „Ne razumijemo zašto ljudi misle da si lijepa, imaš čudnu glavu i debela si. Crkni.“ „Razmažena si bogatašica, sva sreća da imaš novaca jer svojom inteligencijom nećeš ništa napraviti.“

- Prepoznajete li ružne komentare upućene Mini?
- Da li ste prije ovog sadržaja, čuli o komentarima nalik ovima?
- Kako ste postupili?
- Šta će izazvati ovi komentari kod osobe kojoj su upućene?
- Komentarima se izaziva uvreda osjećanja, sram, omalovažavanje, ponižavanje. To je već daleko od slobode govora i prepoznaje se kao govor mržnje.

GOVOR MRŽNJE

Govor mržnje je govor kojim se krše prava i slobode drugoga. „Najjednostavnije rečeno, to su pojedine riječi, izrazi, nazivi, imena i rečenične konstrukcije sa specifičnim značenjem i konotacijama. Takve riječi su, naprimjer, ružna i pogrdna imena utemeljena na navodnoj osobini koje se osobi pripisuju zbog pripadnosti nekoj društvenoj zajednici, grupi ili ideji, i koja kvalifikuje osobu ili grupu ponižavajuće i uvredljivo. Govor mržnje na internetu je zabranjen i kažnjiv!

Ismijavanje vršnjaka, zloupotreba ličnih podataka (zаписа, фотографија, видео-клипови, профил на друштвеним мрежама), али и коментарисање таквих објава, најчешћи су начини испољавања говора mržnje.

Gовор mržnje се разликује од слободе говора по томе да садржи потicanje, промicanje, заговарање mržnje, diskriminacije или насиља против pojedinca или припадника неке групе.

RASA	ETNIČKA PRIPADNOST	RELIGIJA
SEKSUALNA ORIJENTACIJA	GOVOR MRŽNJE	POL
ROD	BOLEST	INVALIDITET

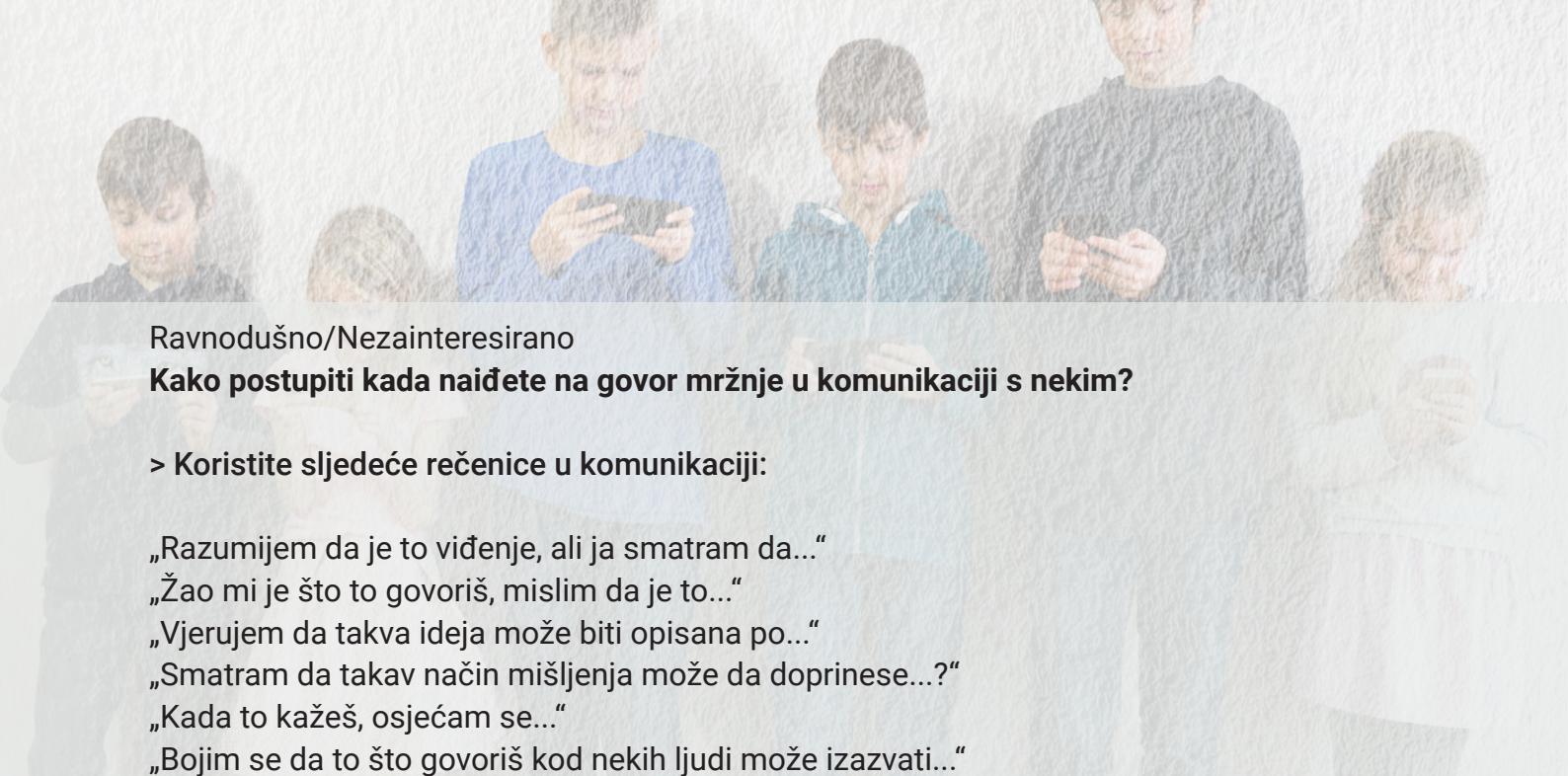
Da li ti se desila neka od ovih radnji na socijalnim mrežama:

- > Neko se ulogirao u tvoj Facebook profil i u tvoje ime objavljivao neugodne informacije o tebi;
- > Neko te namjerno blokirao ili izbacio iz neke grupe s ciljem da te izolira;
- > Upućene su ti prijetnje putem Facebooka;
- > Uvrede na račun fizičkog izgleda.
- > Ucjenjuje i prijeti „protiuslugom“ da ne bi otkrio tvoj identitet i pripadnost nekoj grupi koju smatraju nedozvoljivom.

Koje osjećaje izazivaju ove radnje i mrziteljski komentari koje sadrže говор mržnje?

Ako ste bili i vi izloženi ili znate nekog које je bio u sličnoj situaciji, које које осjećaje je izazvalo то?

Poniženo
Posramljeno
Ljuto
Tužno
Ugroženo
Iznenađeno
Manje vrijedno od drugih
Bilo me strah
Nekako drugačije

Ravnodušno/Nezainteresirano

Kako postupiti kada nađete na govor mržnje u komunikaciji s nekim?

> Koristite sljedeće rečenice u komunikaciji:

„Razumijem da je to viđenje, ali ja smatram da...“

„Žao mi je što to govorиш, mislim da je to...“

„Vjerujem da takva ideja može biti opisana po...“

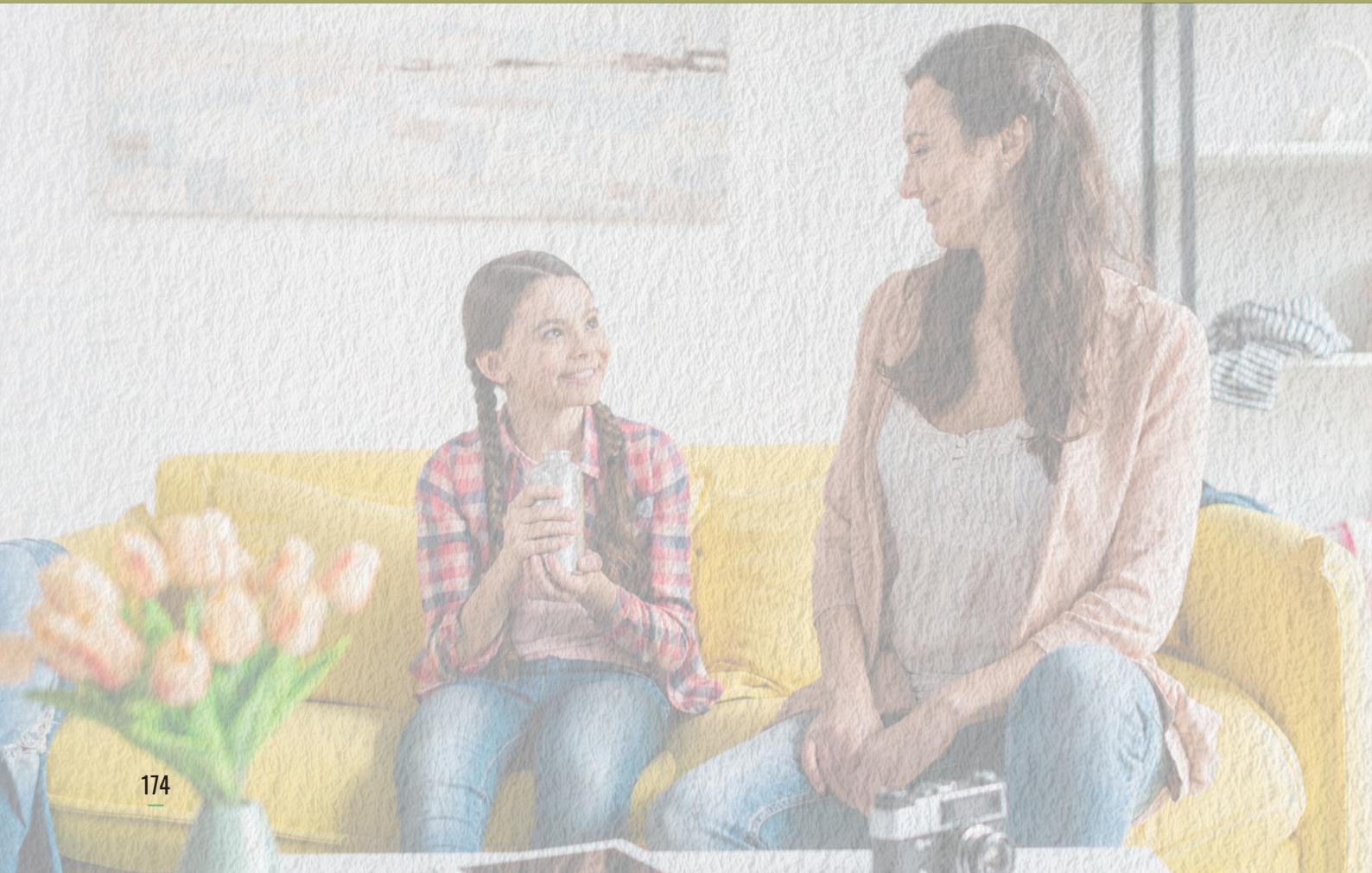
„Smatram da takav način mišljenja može da doprinese...?“

„Kada to kažeš, osjećam se...“

„Bojim se da to što govorиш kod nekih ljudi može izazvati...“

Šta možete uraditi:

- Ponuditi informiran, argumentiran, činjenično točan odgovor
- Prijaviti sporni komentar ili objavu na društvenoj mreži
- Sakriti komentar i/ili blokirati osobu koja ga je objavila
- Prijaviti govor mržnje nadležnim institucijama
- Prijaviti govor mržnje policiji
- Potražiti stručnu pomoć i/ili savjet
- Pričati o tome s roditeljima, prijateljima ili učiteljima u školi

NE, ZA LAŽI I KLEVETANJE NA SAJBER PROSTORU!

Koje komentare prepoznaćeš sa socijalnih mreža na svojem ili tuđem selfiju? Da li si naišao/la na ovu vrstu pozitivnih i negativnih komentara?

*Imaš prekrasne oči i zgodno tijelo!
Gubitniku!
Izgledaš top!
Glupačo!
Prava si riba!
Koliko si narastao! Sigurno ideš na plivanje!
A hranu li te tvoji kući, ko da si iz logora
izašao!
Fuj, a da skineš koje kilo?
Kako si mršava i ventilator bi te oduvao!
Ovo je lopov iz garderobe, čuvajte se!*

Čest je slučaj da se na društvenim (socijalnim) mrežama komentari koriste na negativan način i tako štete društvu, odnosno šire neprijateljstvo i nasilje, što može imati veoma ozbiljne posledice. Obično prerastaju u direktnе uvrede i klevete.

- Koja je razlika između uvrede i klevete?

Razlika između uvrede i klevete je:

UVREDA

Radnja ili oblik govora koji je namjerno namijenjen da bude nepristojan kako bi narušili dobro mišljenje o nekoj osobi.

Maja je rekla Aidi da će Sanja morati da ide na klasni ispit zbog neopravdanog odsustva.

KLEVETA

Lažna ili nepotkrijepljena, zlonamjerna izjava za nekoga da je počinio neko djelo.

Visar je zadnji napustio svlačionicu. On je pokrao Senadov novac.

- Kakve su poljedice za lice kojem je kleveta upućena?
- Kako mu je narušena privatnost i tada kad mu nije objavljeno ime?
- Koliko je etički da se vrijeđaju i klevetaju drugi preko socijalnih mreža?

Uvrede i klevete na socijalnim mrežama su nasilno ponašanje i pored toga što se „ne vidi“ lice koje vrijeđa i kleveta. I uvrede i klevete vrijeđaju i utiču na ugled i reputaciju ličnosti kojoj su namijenjene. Zato se i uvreda i kleveta računaju kažnjiva djela i zakonom se sankcioniraju.

Uobičajeno se prešute, ALI, kako b i sami pomogli sebi i kontrolirali svoju reakciju, za početak možete probati i ove svjete:

1. Ne uzimajte ih za ozbiljno, prepoznajte osobe koje upućuju uvrede, radi poluanonimus statusa na internet prostoru nemaju hrabrosti da se obraćaju ljudima uživo.
2. Shvatite sa kim imate posla. Postoje ljudi koje drugi ignorišu ili ih čak maltretiraju. Društveni mediji su vjerovatno jedino mjesto na koje mogu staviti masku na ono što zaista jesu, sakriti svoje slabosti i vrijeđati druge. Zato shvatite ovu činjenicu i nemojte biti zli. Umjesto toga, pokušajte se smiriti i istražiti situaciju.
3. Smirite emocije. Možete se osjećati povrijedjeno, zbumjeno, ljuto, tužno ili bilo koja druga emocija. Ovo je normalno i u redu. Odvojite vrijeme da sve ovo obradite, bez preuzimanja neke aktivnosti.
Pokušajte lično ispričati problem prijatelju, članu porodice ili treneru od povjerenja.
(Nemojte to još spominjati na mreži.)
Pronađite nekoga čijoj procjeni verujete i pitajte ga za savjet u vezi sa ovim. Možda će moći da budu uz vas i da vam pomognu da se osjećate manje usamljeno.
4. Razdvoj komentar od svojih postupaka i ono što TI stvarno jesi.
5. Ne odgovaraj, osim ako to možeš uraditi ljubazno i prijateljski i pozvati na diskusiju.
6. Ako verbalni nasilnik nastavi uvredljivim rječnikom, blokiraj i prijavи neprihvatljive komentare.
7. Kontaktiraj admina.
8. Obriši sve uvredljive komentare sa svoje strane, kako bi zaštitio/la sebe ALI i ostale mlađe od tebe koji će ih čitati i možda prihvatali kao „prihvatljivi“ sleng ili svakodnevni govor.

AKTIVNOST

Razmisli i sastavi pravila kodeksa ponašanja na socijalnim mrežama:

NE VRIJEĐAJ I NE OMALOVAŽAVAJ DRUGE.	NE KORISTI UVREDLJIVE I NEPRISTOJNE RIJEČI U KOMENTIRANJU FOTOGRAFIJA I POSTOVA DRUGIH.	NE IZNOSI PRIVATNE INFORMACIJE O DRUGIMA.	NE DIJELI FOTOGRAFIJE I POVJERLJIVE INFORMACIJE BEZ DOZVOLE.
--------------------------------------	---	---	--

U nastavku dodaj pravila koja misliš da će biti korisna na osnovu svojeg a i tuđeg iskustva.

KREATIVNO SELFİ

- > Kada i gdje ljudi prave „selfije“?
- > Zašto misliš da ih prave?
- > Razmislite: Kako se odražava ono što objavljujem na socijalnim mrežama na tvoj identitet?

Pretvaraj se da ćeš snimiti selfi da bi ga objavio/la na javnoj web stranici kako bi ga svi mogli vidjeti.

Gdje bi ga uradio/la?

Šta bi radio/la na tom selfiju?

Kako bi ti izgledao/la?

Nacrtajte svoj selfi koristeći što više detalja.

O čega će zavisiti komentari koje očekuješ?
Mogu biti pozitivni, ALI, i strašno neugodni.

PRETPOSTAVKA

Nešto što neko misli da je istina, ali u realnosti, to može biti istina ali i neistina.

IDENTITET

Različiti dijelovi tvoje kulture, iskustva i interesa koji te čine osobom kakva jesi.

DISKUSIJA

A sada, razmisli i odgovori:

- Koje su najvažnije stvari koje te čine da budeš TI?
- Da li je to mjesto gdje živiš, tvoja ličnost, odakle je tvoja porodica?
- Napiši još više detalja za tvoj identitet.

A sada, vrati se na selfi koje si nacrtao/la prije i iskoristi sve ove detalje za tvoj identitet. Zapamti, budi kreativna ličnost i koristi slike i rekvitite koji pokazuju ko si TI!

DA RAZMIŠLJAMO

1. Stvari koje objavite na mreži, poput selfija, mogu utjecati na vaš online identitet.

DA	NE
----	----

2. Ako podijelite selfie na mreži, drugi ljudi mogu napraviti prepostavke na osnovu onoga što vide.

DA NE

3. Uma i Naja se zapravo ne poznaju. Uma vidi selfi koji je Naja snimila dok je vježbala gimnastiku. Šta Uma može prepostaviti o Naji?

- a) *Naja je njena najbolja prijateljica.*
- b) *Naja ne voli picu.*
- c) *Naja voli da radi gimnastiku.*
- č) *Naja je zla osoba.*

4. Jasmin je napravio selfi praveći zlobnu facu. Želi to podijeliti na svom igračkom profilu. Dobio je dozvolu od roditelja i samo prijatelji to mogu vidjeti. Šta Jasmin treba da uradi prije nego što podijeli sliku?

Da:

- a) *Razmisli o prepostavkama koje bi njegovi prijatelji mogli napraviti o njemu.*
- b) *Snimi još jedan selfi sa prijateljem.*
- c) *Dodaj efekte selfiju.*

5. Koliko se samopouzdano osjećaš kada znaš kako selfiji koje dijeliš na mreži mogu utjecati na tebe?

- a) *Osjećam se veoma samopouzdano.*
- b) *Osjećam se donekle samouvjereni.*
- c) *Ne osjećam se samopouzdano.*

STEREOTIPI U MEDIJIMA

**POGLEDAJ SLIKE.
KOJA JE CILJNA GRUPA? KOME SU NAMIJENJENE?**

TINEJDŽERI

ODRASLIJI

SPORTISTI

BIZNISMEN

BIZNISMENKA

PRIPADNICA
CRNE RASE

DJEVOJKA

PRIPADNIK
ŽUTE RASE

DISKUSIJA

- Koje boje su korištene? Koje su konotacije ovih boja? Zašto su koristili ove boje?
- Koja je glavna slika? Kome bi se ovo svidjelo?
- Koja vrsta fonta se koristi? Gdje biste obično vidjeli ovu vrstu pisanja?
- Kako se zove časopis? Na šta te ovo navodi? Na koju vrstu ljudi se ovo povezuje?
- Postoje li neke stereotipne stvari? (Naprimjer, časopis ima puno roze boje i namijenjen je djevojkama)
- Postoje li logotipi ili reklame i koga bi to moglo zanimati?

ŠTA SU STEREOTIPI?

Stereotipi su pogrešno konstruisana mišljenja o grupi ljudi, zasnovana na ponašanju pojedinaca iz iste grupe.

Mogu biti POZITIVNI I NEGATIVNI.

Zasnivaju se na nedovoljnom poznavanju grupe o kojoj se priča ili piše i nameću pogrešnu sliku o grupi ljudi, prema etničkoj, vjerskoj, rodnoj i rasnoj pripadnosti, profesijama i prema drugim kategorijama.

U predstavljenim stereotipima, prepoznajte pozitivne i negativne stereotype.

Ja nosim naočare, mora da sam štreberka!

Ja sam mršava, mora da sam anoreksična!

Ja imam plavu kosu, mora da sam glupa!

Ja nosim brendiranu odjeću, mora da sam bogat!

Ja sam tinejdžerka, mora da sam neodgovorna!

Ja sam djeda i mora da sam zaboravan!

Ja nosim šamiju i mora da sam nepismena!

Ja sam Njemac i moram biti tačan i precizan!

Ja sam Azijat i moram biti najbolji u matematici!

Ja sam invalid i moram biti sažaljevan!

NEGATIVNI STEREOPI MOGU IZAZVATI PREDRASUDE I DISKRIMINACIJU.

Predrasuda je negativan stav prema članu grupe ili grupi zbog negativnog stereotipa.

Diskriminacija je negativno ponašanje prema pojedincu ili grupi zbog negativnog stereotipa.

Negativni stereotipi mogu djelovati na mentalno zdravlje pojedinca, a posebno mlađim osobama i izazvati:

- strah
- nesigurnost
- povučenost
- gubljenje samopouzdanja
- probleme sa snom
- neuspjeh u školi itd.

Kako se suprostaviti stereotipima?

- obrazovanjem sa knjigama, dokumentarnim filmovima, internetskim resursima, učešćem u razgovore i okruženja gdje ćemo se upoznati različitim kulturama i gledištima;
- mediji imaju veliku moć posebno ako rade pozitivnu reprezentaciju pojedinaca ili grupa, njihove kulture, stavova i stila života.

Prepoznaj vrstu stereotipa koji se iznosi ovim rečenicama.

Lahko je biti prvi u sportu kad si muško!
Moja baka je kul, pravi najbolju pitu!
Pa ona je žensko, ne može biti direktorka!
Prestani, dječaci ne plaču!
Ne zovi je, ona ne igra košarke, vidiš da nosi šamiju. Muslimanke se ne bave sportom!
Djevojčice brinu samo o svom izgledu!
Djevojčice su kraljice drame!
Dječaci su takmičarskog duha i žele samo da pob jede.
Dječaci su agresivni i glasni.

- Možete li navesti još primjera koje ste prepoznali u medijima, TV filmovima, socijalnim mrežama?
- Da li imate primjer u svakodnevnom životu o osobi, drugaru, drugarici za koje ne odgovara stereotip koji svi koriste o njima?
- Za svaki stereotip u oblačićima, smisli rečenicu s kojom ćeš iskazati suprotno značenje.
Naprimjer:

Svako može uspjeti u sportu, i dječaci i djevojčice. To zavisi od talenta i upornog treninga i vježbanja. U tome je uspjela Nataša Andonova.

Kada se ponašamo na osnovu naših predrasuda i stereotipa, onda ne pružamo svim ljudima ista prava.

ZADATAK

1. Razmislite o nekim od rodnih stereotipa koje ste vidjeli u svom životu i na internetu. Kako se ovi stereotipi odnose na vas? Jesu li istinite za vas ili ih izazivate? Napravite pjesmu koja se bavi stereotipima tako što ćete podijeliti stvari koje su istinite o vama.

Suprostavite se stereotipima sa svojim kvalitetima i osobinama. Napišite pjesmu o sebi.

Počinjemo, a vi nastavljate!

Samo zato što sam CRN
Ne znači da sam NEČIST
Ne znači da ne IDEM U ŠKOLU
Ne znači da KRADEM
Samo zato što sam NISKA
Ne znači da....

3. Pročitaj navedene tvrdnje. Tvoj zadatak je da zaokružiš T ako se slažeš s tvrdnjom ili N ako se ne slažeš s tvrdnjom.

1. Svi dječaci su jaki i neustrašivi.
2. Sve djevojčice su nježne, dobre i poslušne.
3. Sve djevojčice se igraju lutkama i ni jedna ne voli nogomet.
4. Sve djevojčice nose ružičaste sukњe i imaju dugu valovitu kosu.
5. Svi dječaci imaju jako kratku kosu i snažne mišiće na rukama.
6. Svi dječaci mrze kuhanje i pospremanje, a sve djevojčice u tome uživaju.
7. Sve djevojčice stalno plaču, a dječaci nikada.

T	N
T	N
T	N
T	N
T	N
T	N
T	N

Zatim analizirajte i obrazložite svoj izbor. Sjetite se osoba u vašem okruženju u razmislite da li se ove tvrdnje mogu nazvati stereotipi.

**ETO TAKO, DOŠLI SMO DO KRAJA
OVE ŠKOSLKE GODINE. VIDIMO SE
NAKON LJETNEG RASPUSTA U SEDMOM
RAZREDU, DO TADA LIJEP POZDRAV!**

